

Inventarisatieverslag 2021

Territoriumkartering Broedvogels in Natuurnetwerk Brabant De Hilver

Vogelwerkgroep Midden-Brabant

in opdracht van de terreinbeherende organisaties

Brabants Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

Inhoud

Inleiding	3
Ligging gebied De Hilver	3
Inzet telgebieden	4
Extra onderzoek Natuurmonumenten in Moergestels Broek Zuid	4
Weersomstandigheden tijdens het broedseizoen	4
Resultaten.....	5
Bespreking resultaten.....	8
De geïnventariseerde soorten algemeen	8
Specifieke soorten	11
Weidevogels	11
Riet- en struweelvogels	12
Overige soorten	14
Algemene conclusies en aanbevelingen	15
Algemene aanbevelingen	15
Gebiedsgerichte aanbevelingen.....	16
Literatuur.....	16
Bijlage: Verspreidingskaarten broedvogels	17
3.1 Deelgebied Helsbroek.....	18
3.2 Deelgebied Den Opslag Oost	27
3.3 Deelgebied Den Opslag Noord	35
3.4 Deelgebied Den Opslag West.....	44
3.5 Deelgebied Moergestelse Gement.....	53
3.6 Deelgebied Moergestels Broek Noord	65
3.7 Deelgebied Moergestels Broek Zuid	71
3.8 Deelgebied Diessens Broek.....	83

Inventarisatieverslag 2021 Territoriumkartering Broedvogels De Hilver

Uitgave van Vogelwerkgroep Midden-Brabant
m.m.v. Vogelwerkgroep KNNV Tilburg en IVN Oisterwijk
Tekst en samenstelling: Wiel Poelmans
Kaarten: Avimap Sovon, Peter Slingerland
Foto's: Peer Busink
maart 2022

© Vogelwerkgroep Midden-Brabant
www.vwgmiddenbrabant.nl

Foto omslag: De Gementweg met aan weerszijden een rietstrook en een braamstruweel. Een ideaal broedbiotop voor struweelvogels.

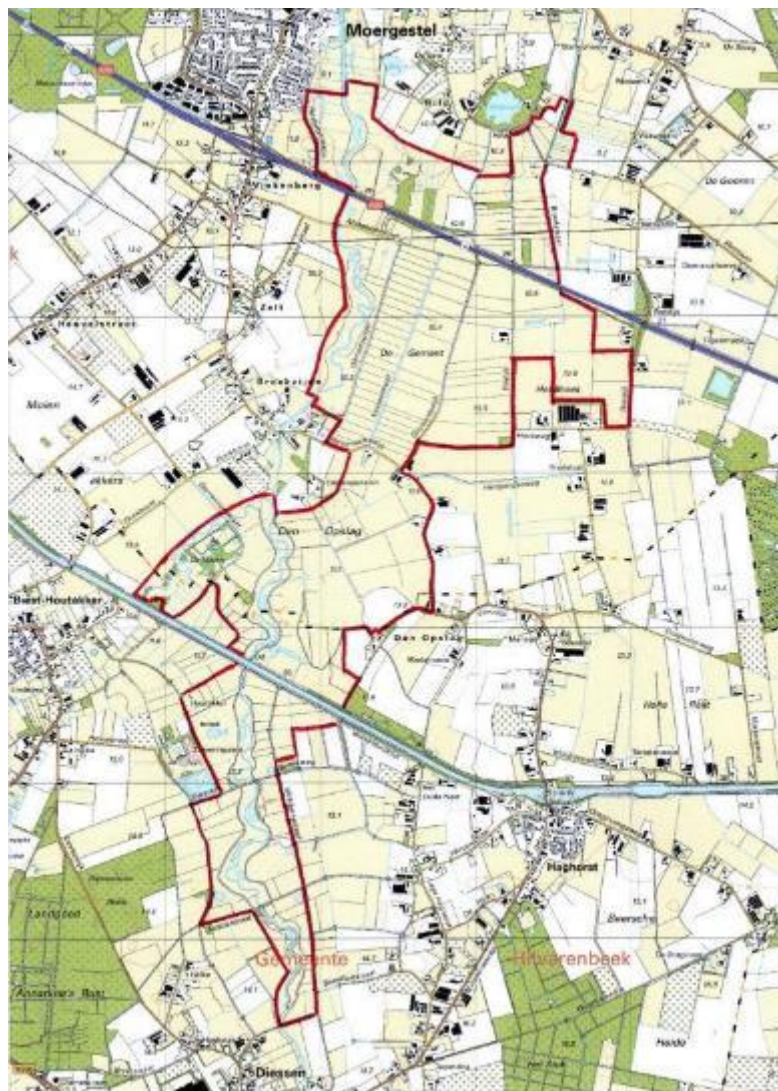
Inleiding

Het gebied De Hilver is in het kader van de Landinrichting De Hilver in 2010/2011 ingericht en overgedragen aan het Brabants Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Er vindt jaarlijks een broedvogelmonitoring plaats van het gebied, georganiseerd en uitgevoerd door Vogelwerkgroep Midden-Brabant, vanaf 2018 in samenwerking met leden van de Vogelwerkgroep KNNV-Tilburg en in 2021 met IVN Oisterwijk.

Hierover is jaarlijks gerapporteerd door de VWG Midden-Brabant. De inventarisatie wordt uitgevoerd volgens de zgn. Uitgebreide Territorium Kartering voor Broedvogels. Voor de verwerking en clustering van de gegevens wordt gebruik gemaakt van het programma Avimap van SOVON. Veel informatie over de inrichting, doelen en beheer van het gebied is opgenomen in het inventarisatieverslag van 2020.

Ligging gebied De Hilver

Hat natuurgebied De Hilver ligt globaal gezien tussen Moergestel en Diessen in de gemeenten Oisterwijk en Hilvarenbeek.

Ligging en begrenzing onderzoeksgebied, schaal ca 1 : 50.000

Het te inventariseren gebied is verdeeld in zes deelgebiedenL
Helsbroek (SBB), Opslag Oost (SBB), Opslag West (SBB), Moergestelse Gement (SBB en NM),
Moergestels Broek (NM), Diessens Broek (BL)

Inzet telgebieden

Tijdens het broedseizoen 2021 zijn in de periode van 12 maart t/m 29 juni door 17 personen in totaal 98 ochtend-, dag- en avond-inventarisatiebezoeken afgelegd.

De totale tijdsduur die aan de inventarisaties werd besteed, bedraagt 300,5 uur.

Inventariseerders:

KNNV Tilburg: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Erik Blommestein, Peer Busink, Mieke van der Does, Marli Kahmann
IVN Oisterwijk: Gijs van der Weerden
VWG Midden-Brabant: Peer Busink, Peter van Gestel, Nico Hilgers, Gerard van der Kaa, Marlies de Kort, Frances van Lipzig, Erik Poelen, Wiel Poelmans, Jan van Rijsewijk, Fred Schülein, Peter Slingerland

Extra onderzoek Natuurmonumenten in Moergestels Broek Zuid

In opdracht van Natuurmonumenten is in 2021 een onderzoek uitgevoerd in een deel van het Moergestels Broek Zuid. Het onderzoek spitste zich o.a. toe om het bemestingseffect van Bokashi op de bodem in beeld te brengen en de voedselkwaliteit van de bodem voor weidevogels. De opdracht werd uitbesteed aan een commercieel bureau. Studenten van de HAS Leeuwarden voerden een groot deel van het onderzoek uit. Onderdeel van het onderzoek betrof ook het in kaart brengen van nesten van weidevogels en het verkrijgen van meer inzicht in het broedsucces van weidevogels.

Er is nog geen rapport over het onderzoek gepubliceerd. In dit rapport wordt kort ingegaan op de resultaten van het drone-onderzoek.

Weersomstandigheden tijdens het broedseizoen

De vermelde neerslaggegevens hebben betrekking op het nabij gelegen weerstation Esbeek van de KNMI. De temperaturen zijn op basis van het weerstation Gilze-Rijen.

Maart was qua temperatuur een gemiddelde maand met een warmere periode in de laatste week met temperaturen boven de 20°. Er viel 60 mm regen, vooral in de eerste drie weken. Het aantal zonuren lag op 173.

April was met 3,5° onder het gemiddelde een koude maand. Er viel slechts 35 mm regen. De zon liet zich met 212 zonuren vaak zien. Hetzelfde gold voor mei: 2,5° onder het gemiddelde, 80 mm regen en 203 zonuren.

Juni was een warme maand. De temperatuur lag 2,5° boven het gemiddelde met in de laatste week een hittegolf met temperaturen boven de 30°. Met 90 mm viel er nog aardig wat regen. Het was een zonnige maand met 236 zonuren.

Juli was qua temperatuur een gemiddelde maand. Op de meeste dagen lag de temperatuur tussen de 20 en 25 graden. Er viel met 193 mm relatief veel regen. Juli had 193 zonuren.

Augustus was met 17° gemiddeld een graad kouder dan normaal. Dit ging gepaard met 74 mm regen. De zon liet zich met 166 zonuren minder vaak zien dan gemiddeld.

Resultaten

Via Avimap zijn per deelgebied soortkaarten van de aangetroffen vogelsoorten gemaakt. Deze zijn opgenomen in de bijlagen.

In tabel 1 wordt per soort het totaal per deelgebied weergegeven en ook het totaal voor het hele gebied. Ter vergelijking worden in deze tabel ook de totalen van 2017 t/m 2019 voor het hele gebied getoond.

In het broedseizoen van 2021 zijn de territoria van 65 vogelsoorten vastgesteld, waaronder 16 vogelsoorten die genoemd worden in de Rode Lijst (25%).

In de tabel zijn tevens de terreinbeherende organisaties van de verschillende deelgebieden aangegeven.

Gebruikte afkortingen in de tabel:

HBr	Helsbroek	SBB	Staatsbosbeheer
Opsl oost	Den Opslag Oost	NM	Natuurmonumenten
Opsl west	Den Opslag West	BL	Brabants Landschap
Opsl noord	Den Opslag Noord		
MGem	Moergestelse Gement		
MBr noord	Moergestels Broek Noord		
MBr zuid	Moergestels Broek Zuid		
DBr	Diessens Broek		

Opmerking: telgegevens van Den Opslag Noord zijn in de tabel samengevoegd met Den Opslag Oost

Territoriumkartering Broedvogels De Hilver 2021

Territoria De Hilver 2021 (Soorten van de Rode lijst in *rood* weergegeven; ng = niet geteld)

Soort	Nm	SBB	SBB/Nm	Nm	SBB	SBB	SBB	BrL	Totaal:	Totaal:	Totaal:	Totaal:	Totaal:
	MBr noord	Hbr	MGem	MBr zuid	Opsl west	Opsl oost	Opsl noord	DBr	2021	2020	2019	2018	2017
Dodaars								2	2	3	0	2	5
Knobbelzwaan		1						3	4	3	2	2	5
Grauwe gans	1	2	15	2	4	4		3	31	39	48	47	25
Grote Can. gans		1	3		2	1	1	6	14	24	9	11	6
Nijlgans										0	1	0	1
Bergeend									0	2			
Krakeend	1	1	7	1	3	2	1	5	21	22	24	17	17
Wintertaling											0	2	1
Wilde eend		4	12	6	2	2	1	6	33	43	29	26	30
Soepeend				1					1	2			
Zomertaling		1	3			1		1	6	5	2	3	7
Slobeend		1	3	1		2		2	9	9	12	16	17
Kuifeend	1	1						2	4	6	8	10	15
Buizerd				1			1		2	0	2	2	3
Torenavalk									0	1			
Patrijs										0	1	2	2
Kwartel				4		1			5	32	6	1	5
Fazant	6	3	20	9		1?	5	9	53	75	40	34	33
Waterral			1		1			3	5	8	5	10	2
Porseleinhoen								1	1				
Waterhoen		1	3	1	2	1	2	3	13	11	11	15	7
Meerkoet	3	5	15	1	3	2		10	39	32	29	25	47
Scholekster			1					2	3	5	3	2	4
Kievit		14	38	10	1	12	8	32	115	105	106	128	146
Houtsnip									0	1			
Watersnip		1	3		3	3	4	22	36	31	31	41	42
Grutto		2	36	18		16	5	21	98	99	102	93	83
Wulp			1	6		3	2	3	15	18	13	16	16
Tureluur			1						1	3	4	3	6
Kokmeeuw			6						6	0	5		
Holenduif			1						1	3	7	1	ng
Houtduif			3	2	3	1	3	2	14	13	6		
Koekoek	3	1	1	3	2	2	1	5	18	15	14	19	9
IJsvogel										0	1		
Groene specht									0	3	2	1	1
Grote bonte specht							1		1	6	2	1	4
Kleine bonte specht									0	1			
Veldleeuwerik			10	8		13	7		38	47	41	29	27
Boerenzwaluw								1	1	0	0	1	ng
Huiszwaluw		38		16					54	39	34	31	32
Boompieper	2		1	1		1		4	9	8	6	9	7
Graspieper	6	9	43	46	8	37	15	23	187	201	139	126	146
Gele kwikstaart	1							3	4	1	6	10	10
Grote gele kwikstaart											0	2	3
Witte Kwikstaart									0	8	2	1	1
Winterkoning		4	15	13	8	1	3	10	54	60	41	10	ng
Heggenmus		1	5	3	2		1		12	22	12	7	ng
Roodborst		1		1			1		3	8	11		
Nachtegaal			1						1	0	2		
Blauwborst	1	6	23	9	8	7	7	7	68	68	72	52	52
Roodborsttapuit	6	7	6	6	2	3	4	3	37	51	47	34	57

Territoriumkartering Broedvogels De Hilver 2021

Territoria De Hilver 2021 (Soorten van de Rode lijst in **rood** weergegeven; ng = niet geteld)

Soort	NM	SBB	SBB/NM	NM	SBB	SBB	SBB	BrL	Totaal	Totaal	Totaal:	Totaal:	Totaal:
	MBr noord	Hbr	MGem	MBr zuid	Opsl west	Opsl oost	Opsl noord	Dbr	2021	2020	2019	2018	2017
Merel	1		4	3	5		1	6	20	38	22	4	ng
Zanglijster			2	1				5	8	21	9	1	ng
Cetti's zanger	1								1				
Sprinkhaanrietzanger			1		2			1	4	4	2	4	1
Snor												0	1
Rietzanger	1	13	7	1	4	2	1	8	37	27	16	20	3
Bosrietzanger	14	5	29	19	25	4	12	14	122	124	94	124	88
Kleine karekiet	18	13	43	7	29	17	13	75	215	284	161	218	192
Grote karekiet					1				1	1			
Braamsluiper											0	1	0
Spotvogel	6		3	2	2			5	18	21	5	10	14
Grasmus	23	10	30	32	26	22	11	20	174	243	163	147	137
Tuinfluit			2	1	1	2	1	12	19	36	20	6	2
Zwartkop		3	6	6	11	4	3	4	37	54	50	13	ng
Tjiftjaf		3	15	21	16	6	9	15	85	117	70	13	1
Fitis					1	3			4	20	20	10	6
Bonte vliegenvanger											0	1	2
Staartmees	3			1					4	3	3		
Matkop									0	1			
Pimpelmees			2	7			2	2	13	17			
Koolmees			5	5	2		3	9	24	36	30	4	ng
Boomkruiper		1		2					3	4	4		
Grauwe klauwier	1								1	1	0	2	
Spreeuw									0	6			
Gaai					1			1	2	5	3		
Ekster									0	2	2	0	ng
Zwarte kraai			2	2			1	1	6	7	2	1	1
Huisemus				2							1	0	ng
Ringmus									0	3			
Vink		2	6	16	2	3	1	17	47	36	40	1	ng
Groenling			1		1				2	1	1	1	0
Putter	1	2	2	2					7	16	11	4	10
Kneu		1	14	3	3	5	4	2	32	35	16	28	25
Rietgors	7	14	28	6	10	19	16	31	131	181	168	165	173

Bespreking resultaten

De geïnventariseerde soorten algemeen

In 2021 lag het aantal soorten broedvogels op 65, waarvan 16 (23,5%) van de Rode Lijst. Dit lag in 2020 op 69 en 18 (26%).

Tien soorten werden in 2021 niet meer waargenomen. Dit waren vooral soorten van bosjes of bomenrijen zoals groene specht, torenvalk, ekster en spreeuw. Opmerkelijk was de terugval van de witte kwikstaart van acht naar nul. Zes soorten waren nieuw waarvan Cetti's zanger niet eerder is vastgesteld in het gebied. Buizerd en kokmeeuw keerden terug als broedvogel. Evenals in 2019 werden de broedsels van kokmeeuwen op de plas in de Moergestelse Gement in de eifase gepredeerd, door het geleidelijk opdrogen van de plas kwamen de nesten op het droge te liggen. Ook nieuw was het porseleinhoen, dat na een aantal jaren van afwezigheid weer in het gebied werd gehoord.

In 2021 verdwenen de rode lijstsoorten torenvalk, groene specht, matkop en ringmus en werden boerenzwaluw en nachtegaal weer vastgesteld.

Lieten in 2020 nog 24 soorten een significante toename (>20%) zien, in 2021 lieten 24 soorten een significante afname zien. Hoewel oorzakelijke verbanden niet zijn onderzocht, is voor grauwe gans en grote Canadese gans het zeer aannemelijk dat predatie een belangrijke factor zal zijn. Er werden veel minder nesten gevonden van beide soorten. In de rapportage van 2020 is hier al dieper op ingegaan. Predatie speelt waarschijnlijk bij met name weidevogels ook een grote rol. Die zal vooral doorwerken op het broedsucces (zie ook onder 'Weidevogels'). Voor ganzen, eenden en fazant kan de afname ook verband houden met de jacht in de Staatsbosbeheerterreinen. Het aantal hazen en reeën nam ook af. Er was ook nog sprake van stroperij met windhonden.

Ook een opvallend aantal struweel- en moerasvogels nam in aantal af zoals roodborsttapuit, kleine karekiet, grasmus en rietgors. Afgelopen winter is er veel riet- en braamstruweel verdwenen in het gebied wat als hoofdoorzaak van de afname van een aantal soorten mag worden gezien. Afnames kunnen in enkele gevallen ook gerelateerd worden aan de geringere telintensiteit. Bij het intensiever doorkruisen van percelen (wat in 2020 in meer gebieden is toegepast) worden bijvoorbeeld veel meer graspiepers en veldleeuweriken geregistreerd dan op basis van zangactiviteit. Voor sommige soorten fluctueren de aantallen van nature sterk in Nederland, zoals voor de kwartel.

Alleen meerkoet, koekoek, rietzanger en vink lieten een toename van meer dan 20% zien. Slechts enkele soorten lieten verder een toename zien.

Resultaten van het drone-onderzoek in het Moergestels Broek Zuid

Onderdeel van het onderzoek van Natuurmonumenten in het Moergestels Broek betrof een drone-onderzoek naar de ligging en broedsucces van weidevogels. Het drone-onderzoek vond plaats in een deel van het Moergestels Broek Zuid en de Moergestelse Gement (deel Natuurmonumenten). Er werd op drie data gevlogen: 5 mei, 3 juni en 22 juni.

De drone-piloten aan het werk

De gebruikte professionele drone

De resultaten van het drone-onderzoek tussen de Kasteeldreef en Elsdijk:

5 mei

Grutto op nest	6x	gezien
Gruttonest met 4 eieren	3x	„
Gruttonest met 2 eieren	1x	„
Grutto met 1 pul van ca 10dagen oud	1x	„
Wulp op nest	1x	„
Kievitsnest met 4 eieren	4x	„
Kievitsnest met 3 eieren	1x	„

3 juni

Grutto op nest	3x	gezien
Gruttonest met 4 eieren	1x	„
Kievitsnest met 4 eieren	1x	„
Kievit met 1 pul van ca 1 dag oud	2x	„
Kievit met 3 pullen van ca 1 week oud	1x	„
Kievit met 4 pullen van ca 1 week oud	1x	„
Kievit met 1 pul van ca 1 week oud	1x	„
Wulp op nest	2x	„
Wulp 1 vliegvlug jong	1x	„
Kwartel	2x	„

22 juni

Grutto met 3 pullen van ca 10 dagen oud	2x	gezien
Grutto met 1 pul van ca 14 dagen oud	1x	„
Grutto met 1 vliegvlug jong	1x	„
Wulp op nest (4 eieren)	1x	„
Kwartel	1x	„
Fazantenhen met 6 pullen van 2 weken	1x	„

Conclusies

Grutto

In het met de drone onderzochte gebied zijn 27 territoria van de grutto vastgesteld via de standaard territoriumkartering.

Op 5 mei zijn met de drone 10 bezette nesten gevonden en is 1 grutto met pul van circa 10dg oud waargenomen. Dit kan betekenen dat 16 of 17 gruttoparen niet tot broeden zijn overgegaan of in de periode voor 5 mei zijn verstoord. Op 3 juni werden nog 4 bezette nesten gevonden wat waarschijnlijk wijst op vervolglegels. Op 22 juni werden 3 gruttoparen gezien met halfwas jongen en 1 paar met 1 vliegvlug jong.

Wulp

In het met de drone onderzochte gebied zijn 5 territoria van de wulp vastgesteld via de standaard territoriumkartering.

Op 5 mei is met de drone 1 wulp op het nest waargenomen. Op 3 juni zijn 2 wulpen op het nest aangetroffen en 1 wulp met een vliegvlug jong. Op 22 juni werd nog 1 wulp op het nest aangetroffen, ook dit kan wijzen op een vervolglegsel.

Kievit

In het met de drone onderzochte gebied zijn 14 territoria van de kievit vastgesteld via de standaard territoriumkartering.

Op 5 mei zijn 5 kieviten op het nest vastgesteld. Op 3 juni is nog 1 kievit op het nest gezien en 5 kieviten met 1 of meerdere jongen. Op 22 juni zijn geen kieviten meer waargenomen met de drone.

Kwartel

In het met de drone onderzochte gebied zijn 3 territoria van de kwartel vastgesteld via de standaard territoriumkartering.

Met de drone werden op 3 juni twee en op 22 juni één kwartel waargenomen waarbij wordt aangenomen dat deze laatste vogel op het nest zat. Kenmerkend was dat deze waarschijnlijk broedende kwartel op een geheel ander perceel minstens 500 meter verwijderd van roepende haantjes werd aangetroffen.

Uit de resultaten van het drone-onderzoek blijkt dat er veel minder grutto's, wulpen en Kieviten tot broeden komen, dan op basis van de territoriumkartering verwacht kan worden. Deze resultaten onderschrijven het vermoeden uit eerdere jaren dat, op basis van alarmtellingen tijdens de inventarisatie, het broedsucces van de grutto, wulp en Kievit bijzonder laag is.

Op basis van dit onderzoek kan niet bepaald worden wat de hoofdoorzaak van het geringe broedsucces is. De belangrijkste oorzaken waaraan gedacht kan worden zijn gebrek aan geschikt voedsel voor de volwassen grutto's bij aankomst in het broedgebied waardoor de vogels niet in broedconditie komen. Waarschijnlijk speelt dat voor Kieviten en wulpen geen rol van betekenis omdat ze zeer waarschijnlijk in eigen land overwinteren.

Daarnaast kan predatie van eieren of adulten een rol spelen. Ook kunnen nestpogingen gefrustreerd worden door aanwezigheid van predatoren. Daarnaast kunnen ook de uitgekomen jongen last hebben van zowel predatie als voedselgebrek.

Predatie is zeker een factor gelet op de gevonden eierschalen. De belangrijkste predatoren zijn waarschijnlijk zwarte kraai en vos, maar ook andere predatoren spelen of kunnen een rol spelen zoals egel, wezel, huiskat of ooievaar. Ook naburig broedende slechtvalken slaan adulte grutto's.

Na een maaibeurt verschijnen uit het niets ooievaars die vermoedelijk afkomstig zijn van de Beekse Bergen

Verder laat het drone-onderzoek een onlogisch verloop zien in het broedbiologisch proces van grutto en wulp. Dit kan er op wijzen dat in een later stadium broedparen van beide soorten tot vervolglegels zijn overgegaan vanwege het mislukken van het eerste legsel.

Normaliter hebben grutto's in de tweede helft van april een volledig legsel, dat na ca 25 dagen broeden uitkomt. Vliegvlugge jongen van grutto's kunnen dan omstreeks half juni gezien worden. Op 22 juni is slechts 1 vliegvlug jong gezien en 7 nog kleine jongen (behorend bij slechts 3 broedsels), waarvan de vraag is of die wel vliegvlug geworden zijn.

De wulp broedt normaliter eerder dan grutto's. Dit wordt bevestigd door het overigens enige vliegvlugge wulpenjong dat op 3 juni is gezien. Op 22 juni werd een wulp op het nest gezien (bij controle: 4 eieren). Dit late broedsel duidt op een vervolglegsel. Normaal hebben wulpen 1 broedsel en alleen wanneer dit aan het begin van het broedseizoen verloren gaat, kan een vervolglegsel gemaakt worden. Dit geldt ook voor de grutto.

Kieviten kunnen eind maart al een volledig legsel hebben, waardoor omstreeks eind mei vliegvlugge jongen met hun ouders het gebied al kunnen verlaten. Het drone-onderzoek bevestigen voor de kievit een normaalbroedverloop.

Drone-vliegen moet in de vroege ochtend gebeuren

Links beeld van de infraroodcamera, rechts met de andere camera ingezoomd waardoor grutto op nest te zien is

Specifieke soorten

Weidevogels

De aantallen van de weidevogels lieten in 2021 een wisselend beeld zien. Van de steltlopers namen t.o.v. 2020 watersnip en kievit toe, bleef de grutto ongeveer gelijk en daalde het aantal wulpen, tureluur en scholekster. Van de kleine soorten nam de gele kwikstaart toe en daalde het aantal veldleeuweriken en graspiepers. Bij de soortbesprekingen wordt ingegaan op de mogelijke oorzaken van bepaalde verschillen.

Met de uitgebreide territoriumkartering krijgt men, op uitzonderingen na, geen zicht op het broedsucces van grondbroedende soorten. Voor de grotere soorten weidevogelsoorten kun je op basis van simpele alarmtellingen een aardige indicatie krijgen van het verloop van hun broedsucces. Vooral grutto, wulp en kievit lenen zich daarvoor.

Dat de resultaten van territoriumkartering een heel ander beeld kunnen geven van de werkelijke reproductie, is dit broedseizoen onderbouwd met een (beperkt) onderzoek met een drone in een deel van Moergestels Broek Zuid en de Moergestelse Gement (deel NM).

Grutto

Het aantal territoria van de grutto bleef met 98 territoria nagenoeg gelijk vergeleken met 2020. Ondanks het grote aantal waargenomen territoriale gruttoparen in het begin van het broedseizoen, staat dit in schril contrast met de schrikbarende geringe reproductie zoals blijkt uit het drone-onderzoek. Duidelijk is dat gericht onderzoek naar predatie en voedselbeschikbaarheid noodzakelijk is.

Wulp

Het aantal waargenomen territoria was in dit broedseizoen 15, 3 minder dan in 2020. Maar voor de wulp geldt hetzelfde verhaal als voor de grutto. Wel zijn territoria vastgesteld, maar werden geen vliegvlugge wulpen in bovengenoemde gebieden waargenomen. Ook van de wulp zijn in het veld gepredeerde eierschalen gevonden.

Kievit

De kievit liet met 115 territoria een stijging zien van 10 territoria ten opzichte van 2020. Ook dit broedseizoen zijn kleine aantallen vliegvlugge kievitenvaarsen waargenomen. Mogelijk hebben kievitenvaarsen minder last van predatie doordat ze eerder met broeden beginnen. Predatie speelt wel een rol omdat er schalen van kievitseieren zijn gevonden.

Tureluur

De tureluur is op een dieptepunt beland met slechts 1 territoriaal paar. Vorig jaar waren dat er nog 3. Sinds jaren is deze soort in de regio buiten De Hilver als broedvogel verdwenen.

Scholekster

Het aantal territoria daalde van 5 naar 3. Het aantal schommelt door de jaren heen tussen de 2 en de 5. Hiermee blijft de scholekster een marginale broedvogel in De Hilver. Dit is niet verwonderlijk gelet op zijn voorkeur voor akkers in Noord-Brabant.

Watersnip

De watersnip zat dit jaar weer in de lift omhoog met 36 waargenomen territoria, 5 meer dan in 2020. Hiermee is De Hilver veruit het beste broedgebied van Noord-Brabant voor deze soort. De nattere omstandigheden dit broedseizoen zullen daar ongetwijfeld aan bijgedragen hebben. Door de verborgen levenswijze is het resultaat van de reproductie voor deze soort niet bekend.

Veldleeuwerik

Het aantal veldleeuweriken liet dit jaar een flinke daling zien. Dit jaar 38 territoria tegen 47 territoria in 2020. Zeer waarschijnlijk houdt dit verband met de minder intensieve inventarisatie in een deel van het gebied dit jaar. In regulier agrarisch gebied op de zandgronden is de veldleeuwerik zo goed als verdwenen. Naast natuurgraslanden komt de soort ook voor op heideterreinen. Op de Westbrabantse kleiakkers en de Oostbrabantse komkleigronden houdt de veldleeuwerik vooralsnog stand gesteund door het intensieve agrarisch natuurbeheer daar.

Graspieper

Onder de kleine weidevogelsoorten steekt het aantal graspiepers met kop en schouder uit boven de andere soorten in het gebied. Dit jaar 187 territoria, 14 minder dan in 2020. De oorzaak is waarschijnlijk ook terug te voeren op het minder intensieve onderzoek net als bij de veldleeuwerik.

Gele kwikstaart

Deze soort komt in Midden- en Oost-Brabant schaars voor. In De Hilver lag het aantal territoria dit jaar op 4, 3 meer dan in 2020.

Riet- en struweelvogels

Ook de aantallen riet- en struweelvogels lieten een wisselend beeld zien t.o.v. 2020. Kleine karekiet, rietgors, grasmus, spotvogel en roodborsttapuit namen in aantal af, bosrietzanger en blauwborst bleven gelijk. De rietzanger nam toe in aantal.

Rietranden en braamstruwelen zijn een belangrijk habitat voor riet- en struweelvogels zoals blijkt uit de verspreidingskaarten. Rietranden rondom poelen zijn belangrijk om beschutting en daarmee geschikt broedhabitat te bieden voor de eendensoorten die in het gebied broeden. Braamstruwelen en rietranden langs de paden zijn behalve als broedhabitat ook van groot belang voor het bieden van beschutting van de broed- en wintervogels op de percelen tegen recreanten en loslopende honden. De afname van een aantal eenden- en rietvogelsoorten dit jaar kan heel goed te maken met het rigoureuze maaibeheer van riet van een aantal poelen langs de Reusel. Struweel- en rietvogels zijn veel geschikt habitat kwijtgeraakt door het verwijderen van braamstruwelen en het maaien van

rietranden langs zandpaden. Dit verklaart zeer waarschijnlijk de flinke afname van een groot aantal soorten dit jaar.

In de winterperiode wordt de Moergestelse Gement bevolkt door honderden brandganzen, kolganzen (foto) en grauwe ganzen. Op en langs de Reusel verschillende eendensoorten in groten getale.

Ook honderden Kievieten maken in de winter gebruik van de plas in de Moergestelse Gement

Een argeloze wandelaar kan al een reden zijn voor flinke verstoring

Roodborstapuit

Het aantal territoria kelderde dit jaar van 51 in 2020 naar 37 dit jaar. De meeste territoria zijn gekoppeld aan braamstruwelen. Het verdwijnen van braamstruwelen is waarschijnlijk de hoofdoorzaak van de afname dit jaar.

Grasmus

Ook de grasmus liep dit jaar averij op door het verdwijnen van een substantieel deel van de braamstruwelen. Het aantal territoria daalde in 2021 van 243 naar 173.

Spotvogel

De spotvogel hield met 18 territoria aardig stand. Deze soort is meer gebonden aan opgaande begroeiingen vergeleken met beide voorgaande soorten. Spotvogelaantallen kunnen door de jaren heen sterk fluctueren, een fenomeen dat vaak voorkomt aan de rand van het verspreidingsgebied van een soort.

Blauwborst

Dit jaar werden 68 territoria vastgesteld, hetzelfde aantal als vorig jaar. Kennelijk is er voor deze soort nog wel voldoende geschikt habitat te vinden.

Kleine karekiet

Het aantal territoria daalde dit jaar van 284 naar 215. De teruggang sluit aan op die van andere rietvogels.

Grote karekiet

Evenals vorig jaar had de grote karekiet één territorium in De Hilver. Het is een soort die meestal geassocieerd is met grote rietvelden. De vogel zong wekenlang in rietkragen in Den Opslag West. Het ging waarschijnlijk om een ongepaard mannetje.

Rietzanger

Deze soort wordt sinds 2016 in De Hilver waargenomen. De soort komt over het hele gebied verspreid voor en lijkt zich steeds verder uit te breiden. Dit jaar was er sprake van een opvallende toename van 27 naar 37 territoria, een toename die volledig op het conto komt van het Helsbroek, waar het aantal steeg van 2 naar 13 territoria.

Bosrietzanger

De stand van de bosrietzanger bleef met 122 territoria nagenoeg gelijk vergeleken met vorig jaar. Deze soort heeft een wat ruimer habitatkeuze vergeleken met de kleine karekiet en rietgors.

Rietgors

Ook de rietgors is een uitgesproken rietvogel. De soort kon de dans van de neergang van rietvogels dan ook niet ontspringen. Het aantal territoria daalde fors van 181 naar 131.

Cetti's zanger

Deze soort is nu voor het eerst in De Hilver waargenomen. Wekenlang werd op locatie zijn zang gehoord.

Overige soorten

Kwartel

De aantallen kwartels kunnen jaarlijks sterk fluctueren, vaak gekoppeld aan invasies. Vorig jaar was er met 32 roepende vogels sprake van een invasiejaar. Dit jaar leek met 5 territoria meer op een gemiddeld jaar.

Met het drone-onderzoek is dit jaar ook mogelijk een broedende vogel waargenomen in Moergestels Broek Zuid. In het betreffende perceel zijn geen kwartels gehoord, wel in naburige andere percelen. Dat lijkt op zich vreemd, maar is het niet. Kwartelterritoria zijn doorgaans 20-50 ha groot. De territoriale mannetjes zijn opvallend mobiel en kunnen zich snel verplaatsen, zowel lopend als vliegend. Het probleem is verder dat de exacte locatie van een roepend mannetje vaak lastig aan te geven is. Dit heeft consequenties voor het maaibeheer. Percelen waar kwartels broeden zijn dus niet nauwkeurig aan te geven.

Huiszwaluw

In 2021 werden er 16 nesten geteld in het Moergestels Broek Zuid, hetzelfde aantal als in 2020. De zwaluwtil in het Helsbroek groeide dit jaar naar 38 paar, tegen 16 in 2020. Dit bracht het totaal op 54 nesten in 2021.

Zwarte kraai

Dit jaar zijn 7 territoria vastgesteld, 1 meer dan 2020. Het is niet duidelijk om hoeveel nesten het gaat. In het gebied staan enkele solitaire bomen. In twee ervan hebben zwarte kraaien genesteld. Naast solitaire bomen zijn eiken langs openbare zandpaden die door het gebied lopen geliefde broedplekken.

Algemene conclusies en aanbevelingen

Een aantal soorten nam in 2021 af t.o.v. 2020. De resultaten lagen meer in lijn met 2019.

Voor de verschillen zijn niet altijd oorzaken aan te wijzen. Toch kunnen in zijn algemeenheid wel een aantal zaken worden benoemd.

De extremere droogtes die a.g.v. klimaatverandering optreden hebben effect op de kwaliteit van de habitat voor weide- en moerasvogels (en schraallanden). Het uitvoeren van klimaatadaptieve maatregelen komt nog te weinig van de grond. Er zijn nog veel te diepe en waterafvoerende sloten in het gebied waardoor er te weinig water wordt vastgehouden. Daarnaast lijken de voedselbeschikbaarheid en predatie grote problemen te veroorzaken voor de grote weidevogels en watervogels.

Hoewel het beheer verbeterd is de laatste jaren, is er toch nog wel een aantal zaken dat nog te wensen over laat. Het maaien van riet en struweel langs de zandpaden had een enorme impact dit jaar op de stand van riet- en struweelvogels. Coördinatie en afstemming hiervoor lijkt te ontbreken. Het maai-beheer voor de weidevogelpercelen door de boeren is in veel gevallen niet optimaal. Tweede en derde broedsels worden regelmatig niet ontzien. De door de boeren gebruikte apparatuur is niet toegesneden voor natuurbeheer waardoor bodemverdichting een probleem is. De voor weidevogels ideale bemesting lijkt niet of onvoldoende plaats te vinden. Goed onderzoek hiernaar is nodig.

Al met al kan gesteld worden dat het beste en enige weidevogelgebied van formaat van Noord-Brabant nog steeds beter verdient en dienen de terreinbeheerders zich af te vragen of het beheer door boeren wel gewenst is voor een belangrijk natuurreservaat als De Hilver.

Algemene aanbevelingen

Hydrologie

- Opdracht voor onderzoek uitzetten naar optimalisatie hydrologische maatregelen gericht op klimaatadaptatie (water vasthouden) voor de hele natte natuurparel
- Aandringen bij provincie en waterschap om uitvoering klimaatadaptieve maatregelen te agenderen en op te pakken

Voedselbeschikbaarheid weidevogelpercelen

- Onderzoek voedselbeschikbaarheid uitzetten voor alle weidevogelpercelen en kruiden- en faunarijke graslanden en akkers
- Uitbreiden en intensiveren drone-onderzoek voor het in beeld brengen van vestiging en nestgedrag van territoriale weidevogelparen van grutto, Kievit, wulp en watersnip

Beheer

- Optimalisatie van het beheer van weidevogelgraslanden en kruiden- en faunarijke graslanden en akkers
- Bemesting weidevogelpercelen waar nodig oppakken
- Uitvoering pilots voor bescherming weidevogelnesten met elektrische rasters tegen predatie van vossen
- Stopzetten jacht en schadebestrijding in terrein Staatsbosbeheer vanwege verstoring van en negatieve effecten op broedvogels en wintergasten

Gebiedsgerichte aanbevelingen

Diessens Broek

- Kappen houtopslag hier en daar langs de beek

Moergestelse Gement:

- Opruimen takkenhopen aan het begin van de Gementsdijk (vanaf de Heinzensedijk) om te voorkomen dat grondpredatoren zich gaan vestigen
- Stoppen met het verwijderen van struweel en riet langs zandpaden om verstoring van ganzen, eenden en weidevogels op de percelen en plassen te voorkomen door wandelaars (zichtbaarheid) en loslopende honden (opjagen wintergasten en broedvogels) in de winterperiode en het broedseizoen. Dit geldt voor de Gementsdijk en Kasteeldreef
- Het laten dichtgroeien van de Gementsdijk met riet struweel voor de ontwikkeling van meer broedgelegenheid voor struweel- en rietvogels
- Kasteeldreef afsluiten van 1 februari tot 15 juli als status 'kwetsbaar rust- en broedgebied voor vogels'
- Maaien van pitrus (op een aantal percelen Natuurmonumenten); pitrus maakt de percelen ongeschikt voor het broeden en foerageren van grutto's en wulpen
- Verwijderen van de pullenbruggen in de percelen langs de Kasteeldreef

Eén van de acht pullenbruggen langs de Kasteeldreef die drie jaar geleden zijn aangelegd

Pitrusvelden verkleinen het broedgebied van de grotere weidevogelsoorten

Den Opslag

- Ontwatering aanpakken van diepe sloot in Den Opslag Noord door ophogen slootbodem
- Insectenstroken na 1 jaar meemaaien vanwege houtopslag
- Verwijderen takkenhopen her en der om te voorkomen dat grondpredatoren zich gaan vestigen

Literatuur

Territoriumkartering Broedvogels in NNB De Hilver 2020 - Vogelwerkgroep Midden-Brabant
i.o.v. Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer

Bijlage: Verspreidingskaarten broedvogels

Verspreidingskaarten van door Avimap vastgestelde territoria broedvogels in De Hilver per deelgebied.

3.1	Deelgebied Helsbroek	18
	Geïntervieweerd door: Gijs van der Weerden	
3.2	Deelgebied Den Opslag Oost	27
	Geïntervieweerd door: Erik Poelen, Wiel Poelmans.	
	Een enkele keer ingevallen: Ralph Akkermans, Peer Busink	
3.3	Deelgebied Den Opslag Noord	35
	Geïntervieweerd door: Erik Poelen, Wiel Poelmans.	
3.4	Deelgebied Den Opslag West	44
	Geïntervieweerd door: Peer Busink	
3.5	Deelgebied Moergestelse Gement.....	53
	Geïntervieweerd door: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Erik Blommestein, Peer Busink, Mieke van der Does, Marli Kahmann	
3.6	Deelgebied Moergestels Broek Noord	65
	Geïntervieweerd door: Peer Busink	
3.7	Deelgebied Moergestels Broek Zuid	71
	Geïntervieweerd door: Ben Akkermans, Ralph Akkermans, Erik Blommestein, Peer Busink, Mieke van der Does, Marli Kahmann	
3.8	Deelgebied Diessens Broek.....	83
	Geïntervieweerd door: Peter van Gestel, Nico Hilgers, Gerard van der Kaa, Marlies de Kort	

3.1 Deelgebied Helsbroek

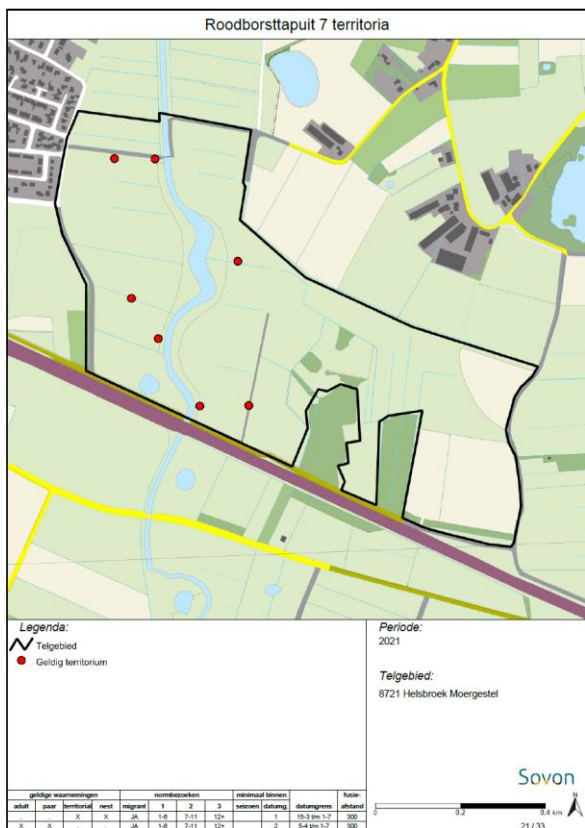

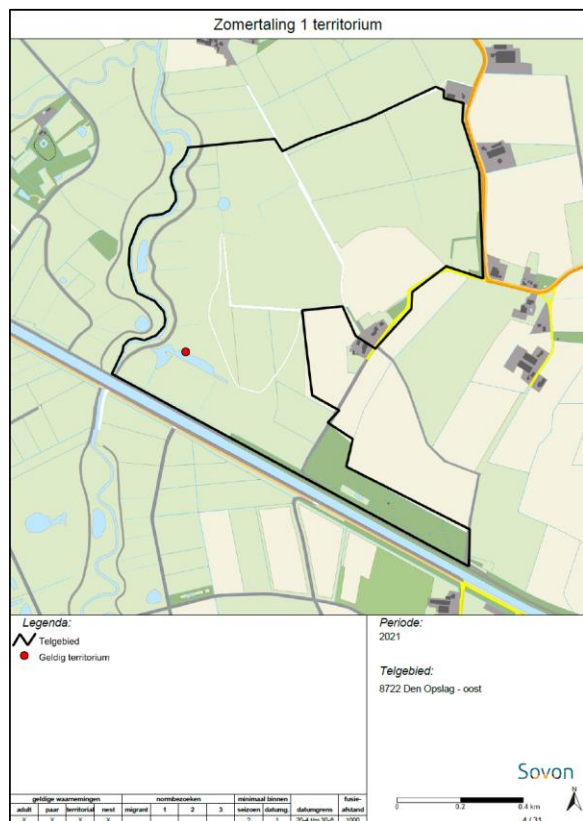
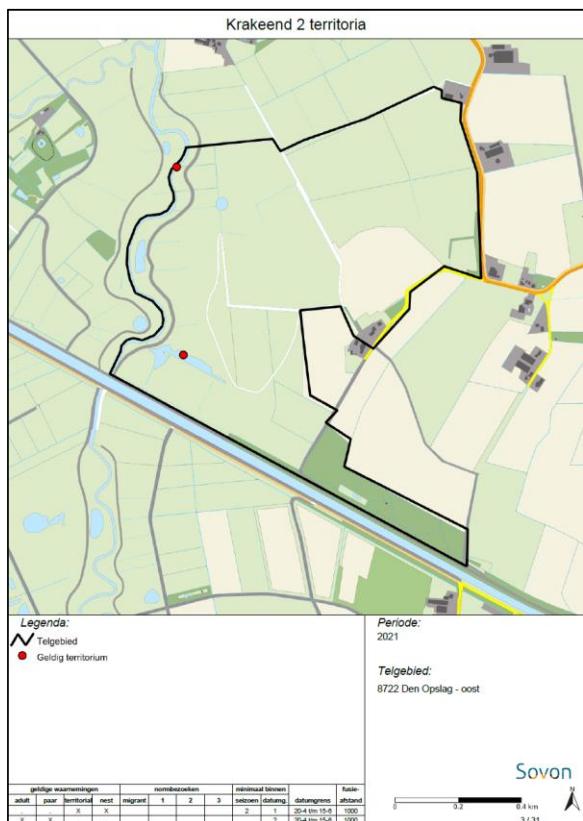
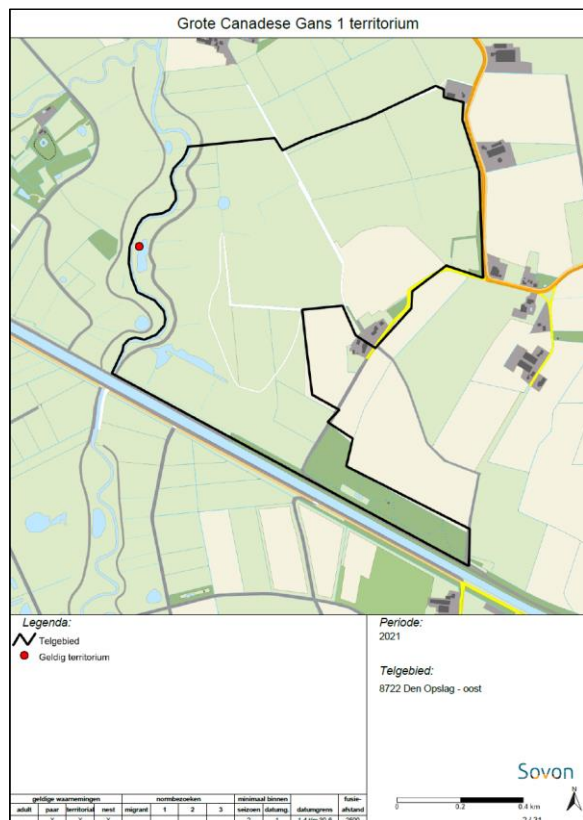
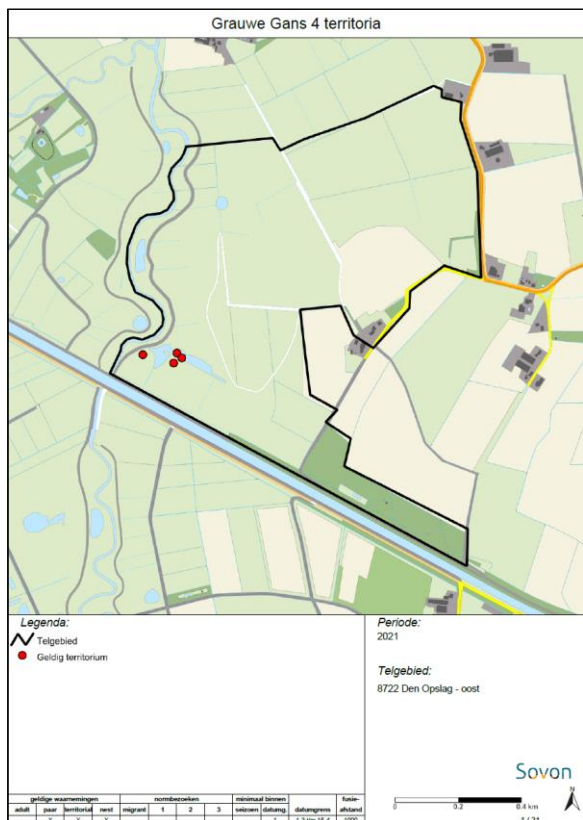

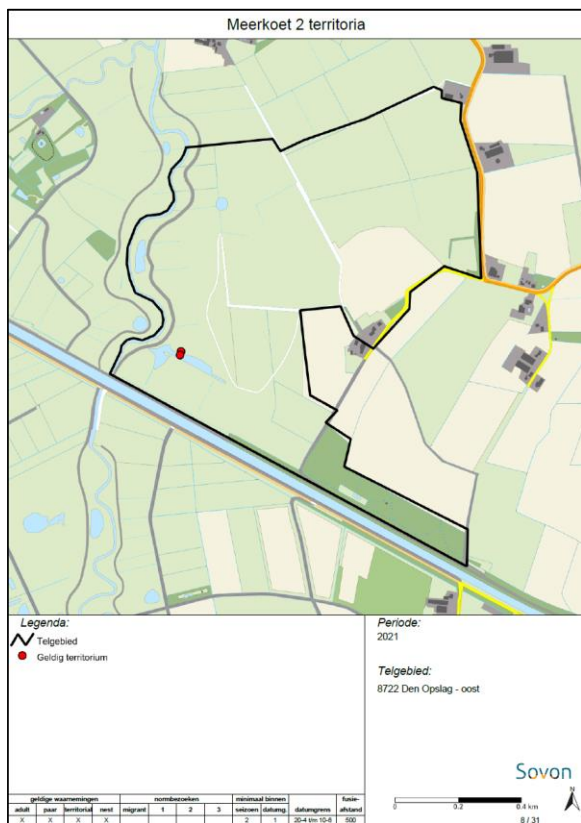
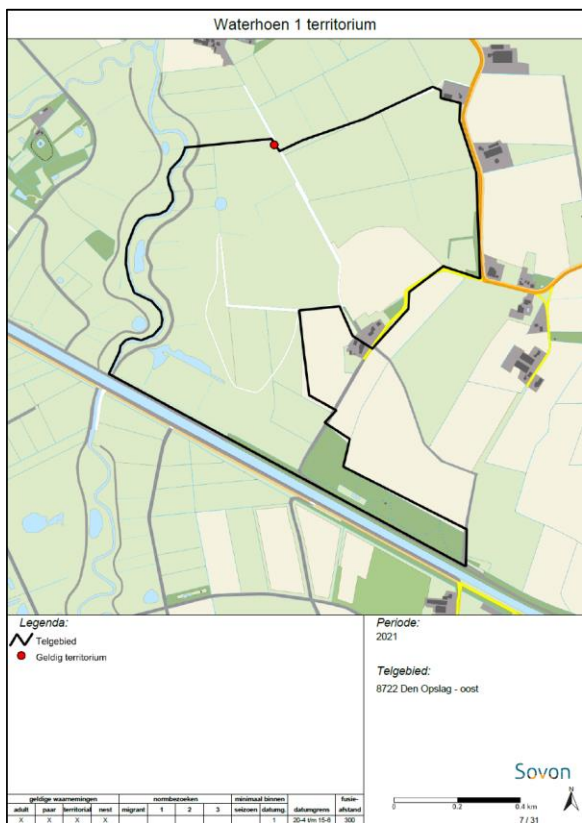
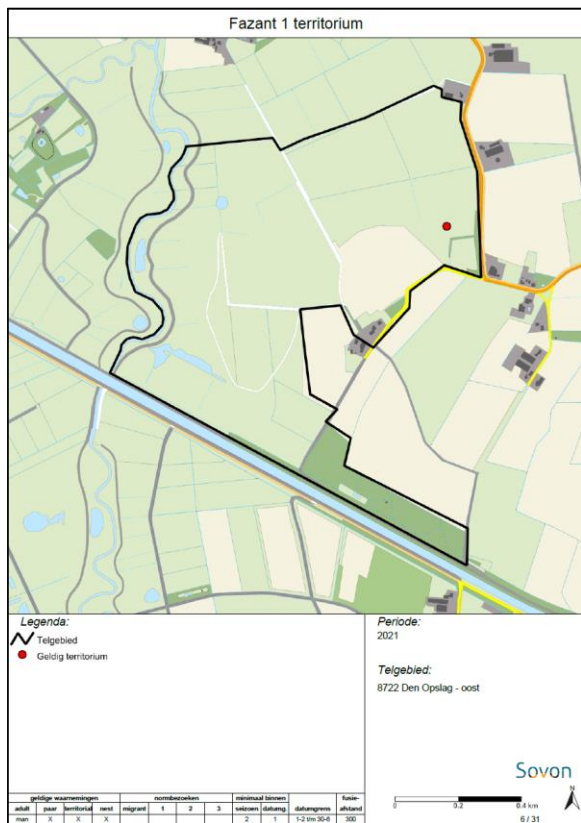
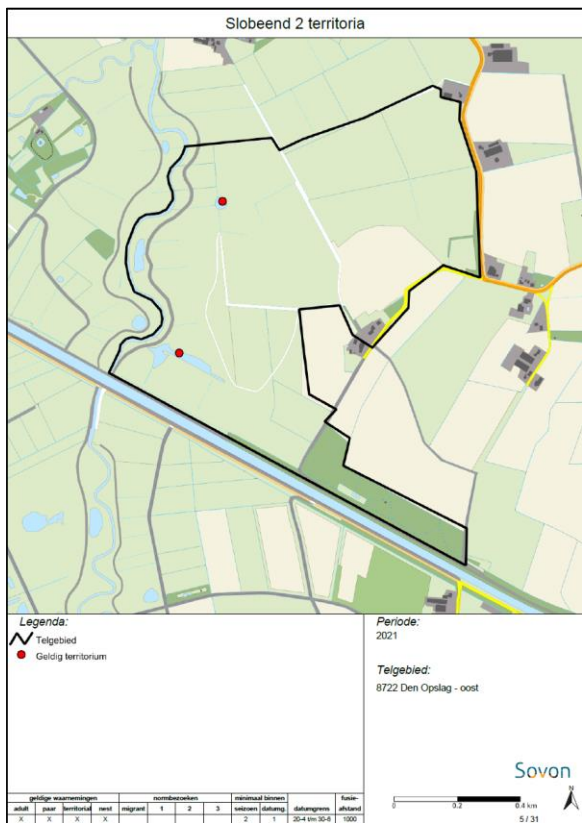

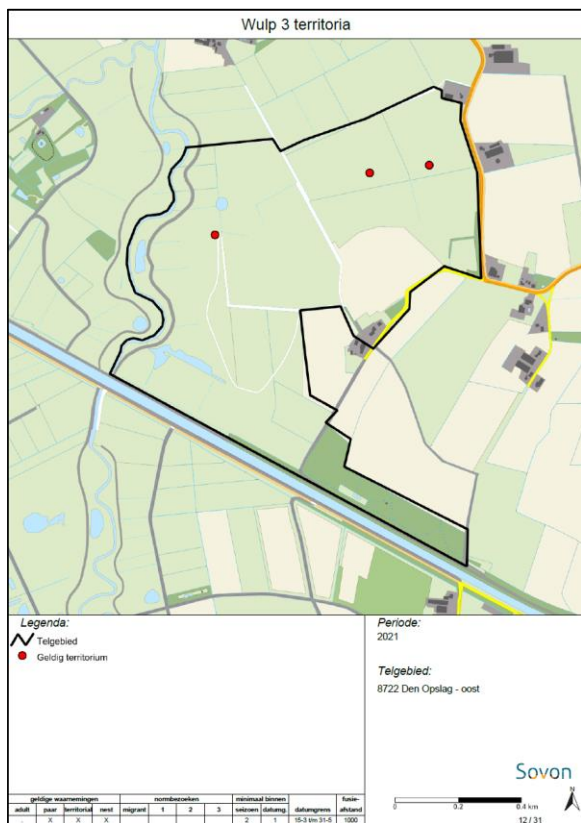
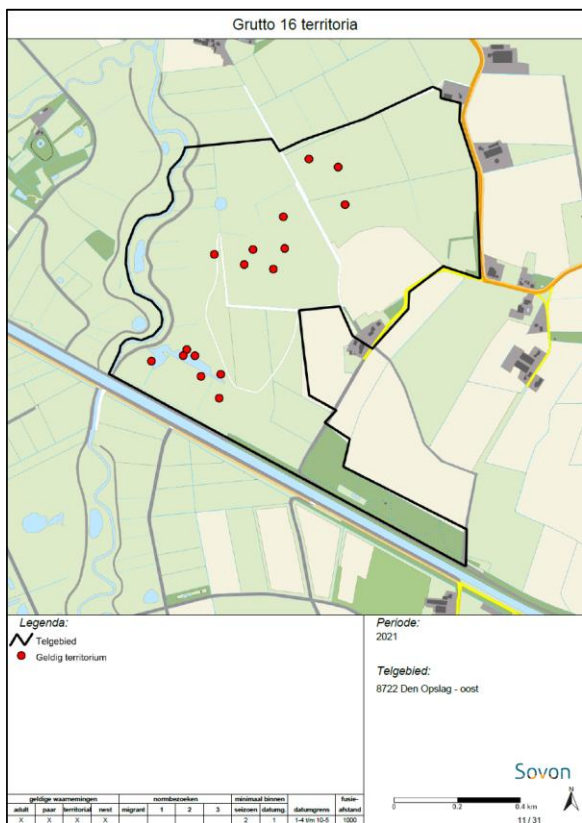
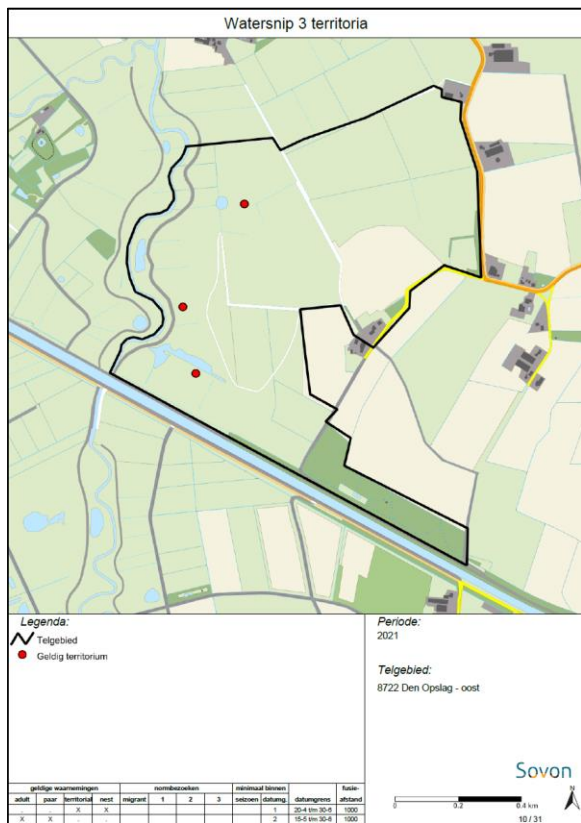
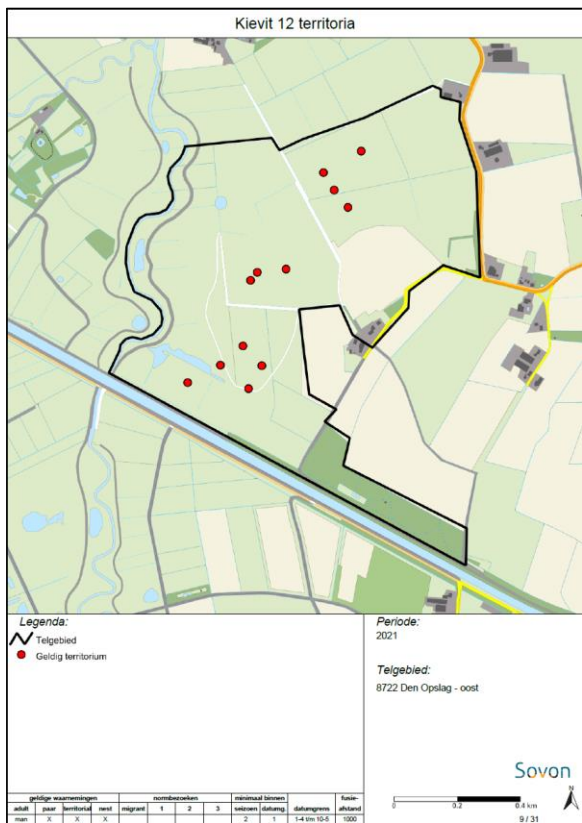

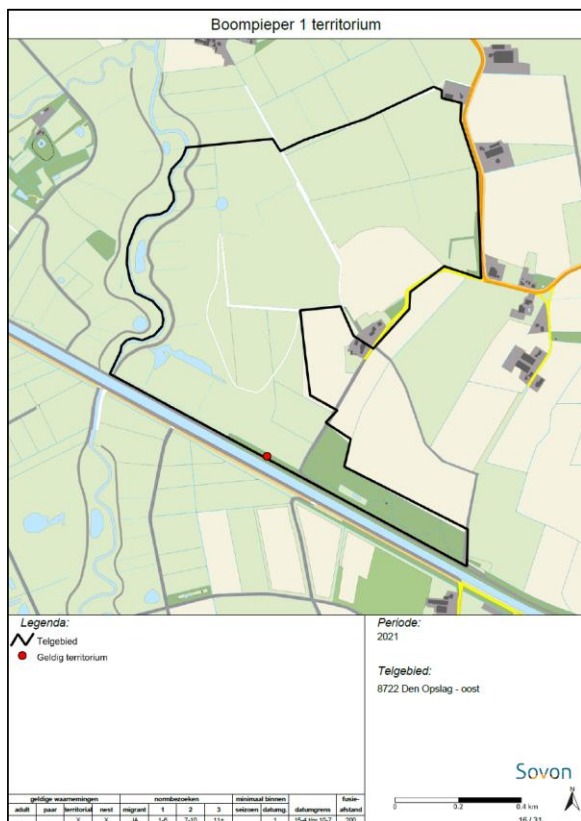
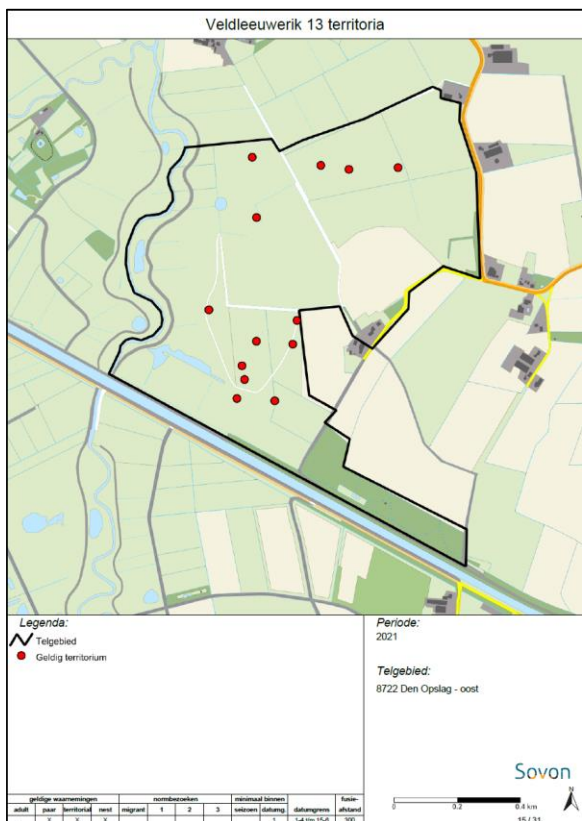
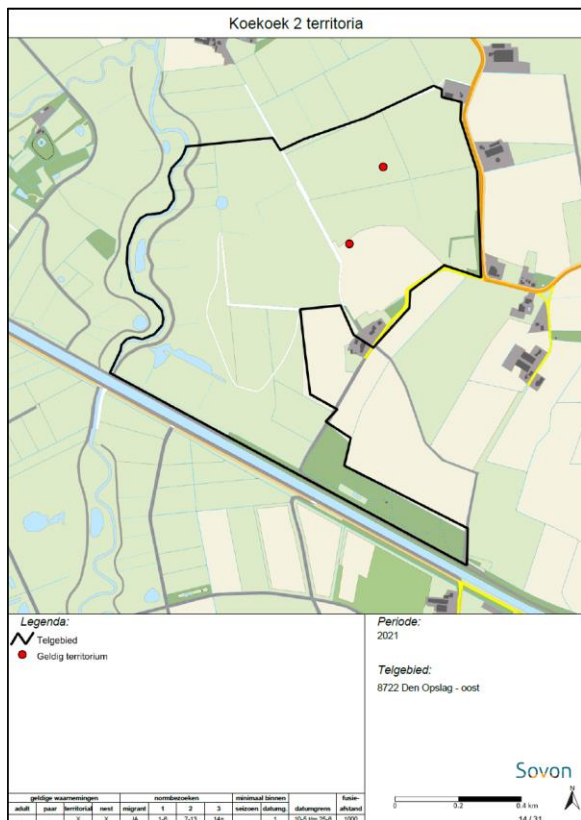
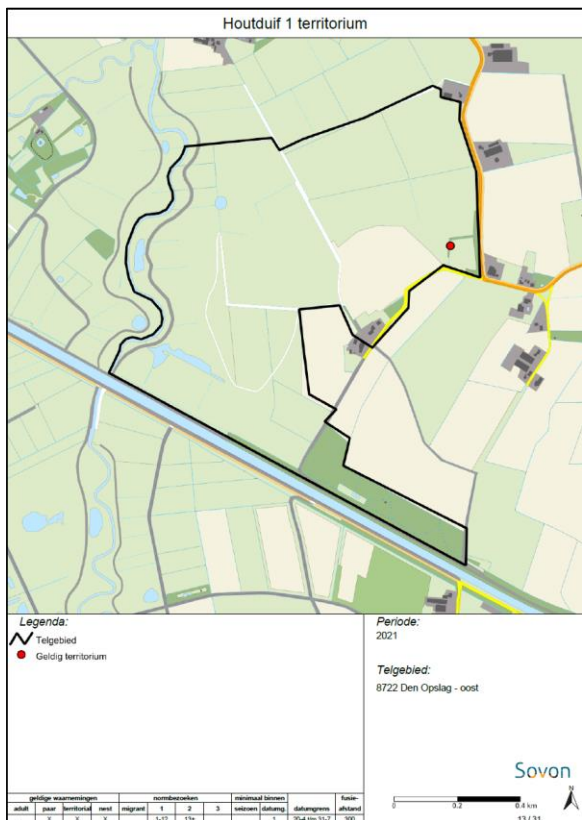
3.2 Deelgebied Den Opslag Oost

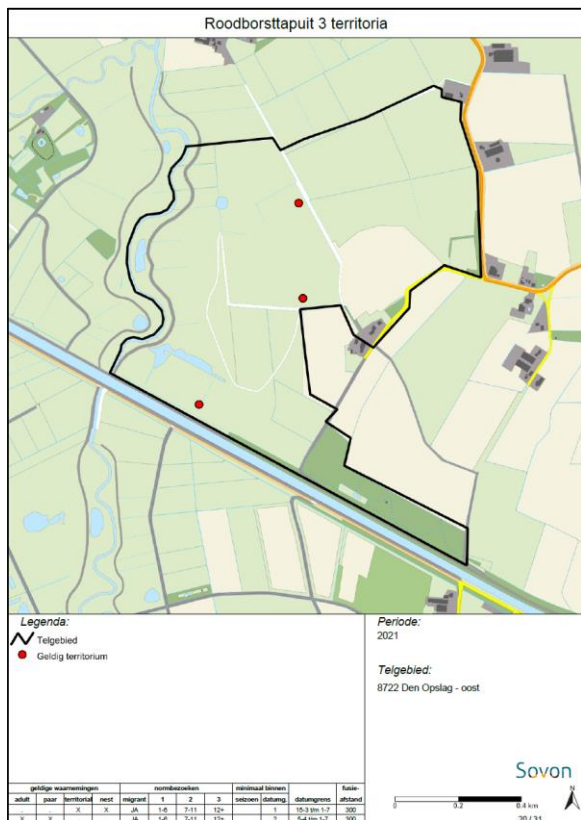
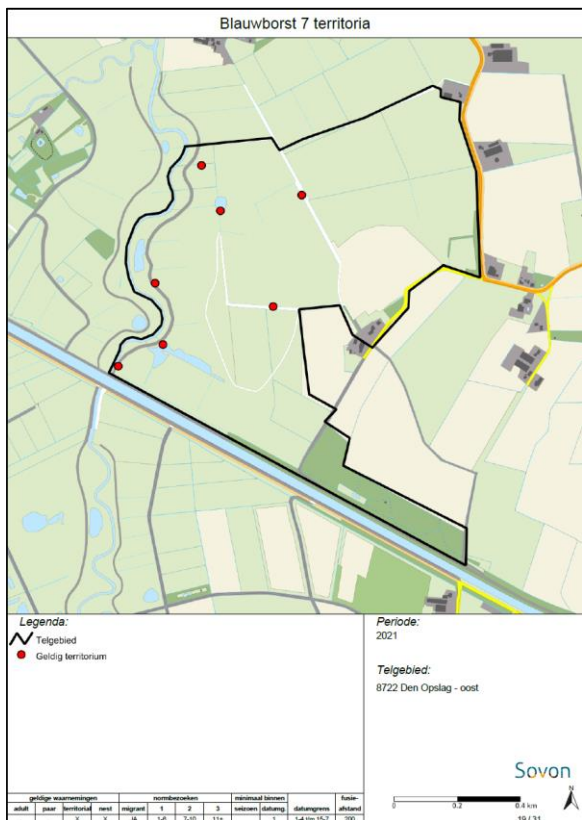
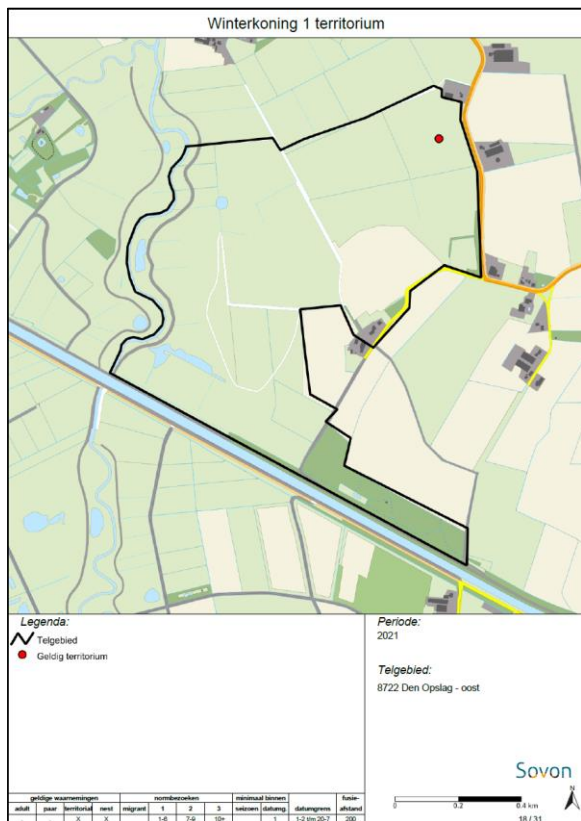
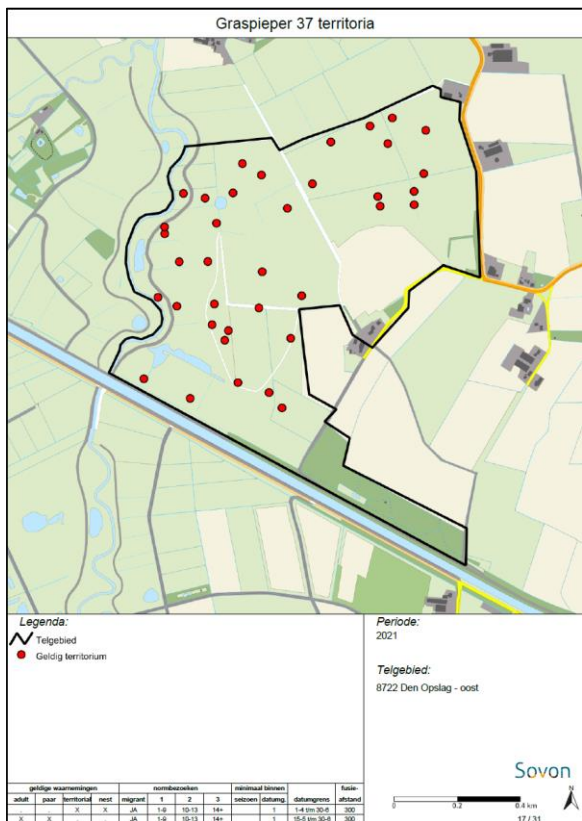

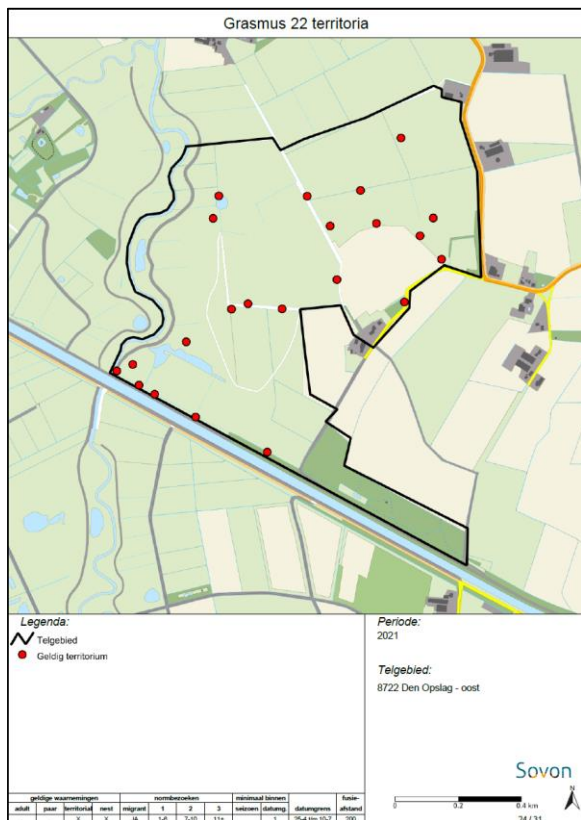
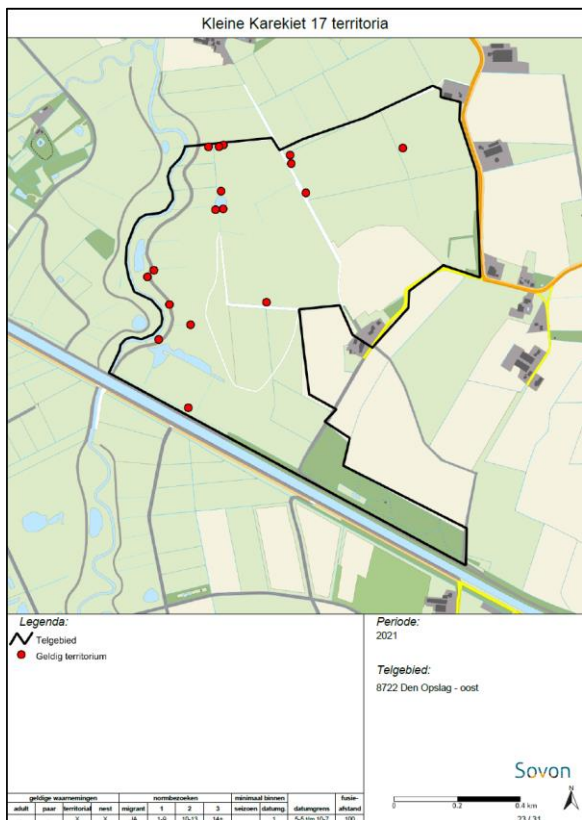
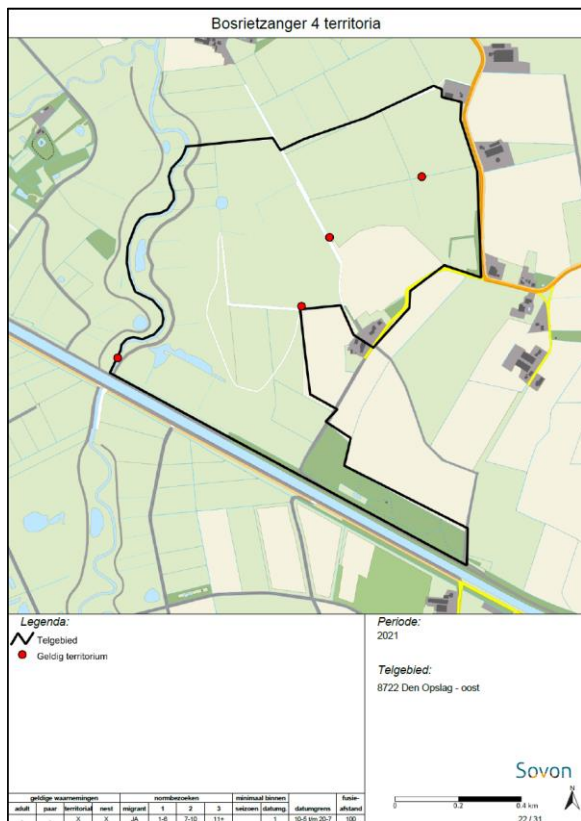
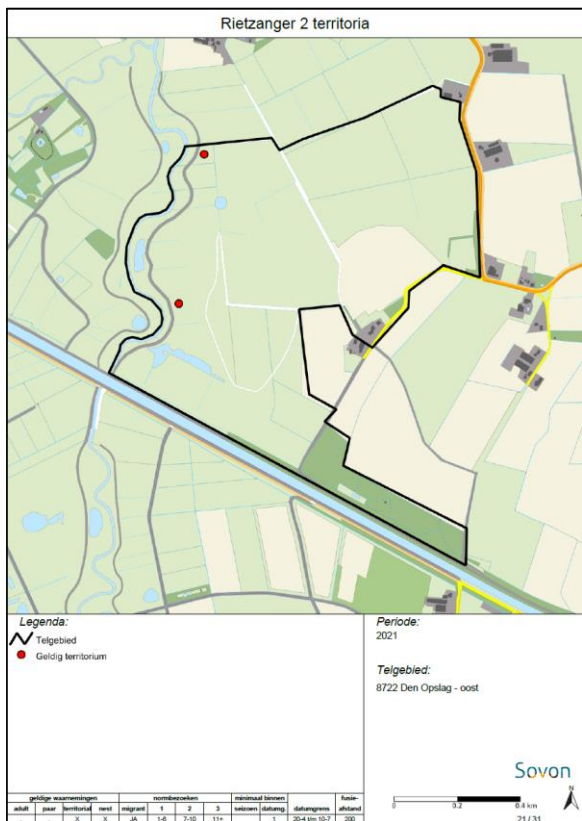

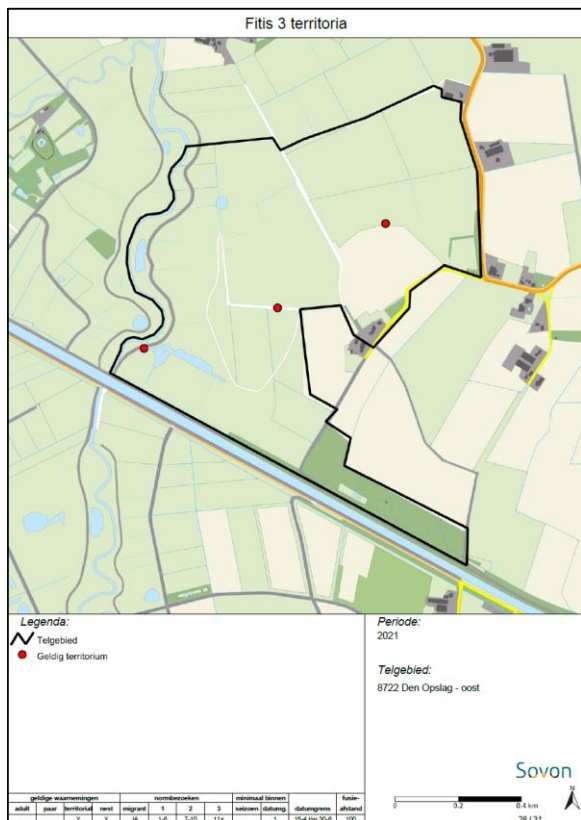
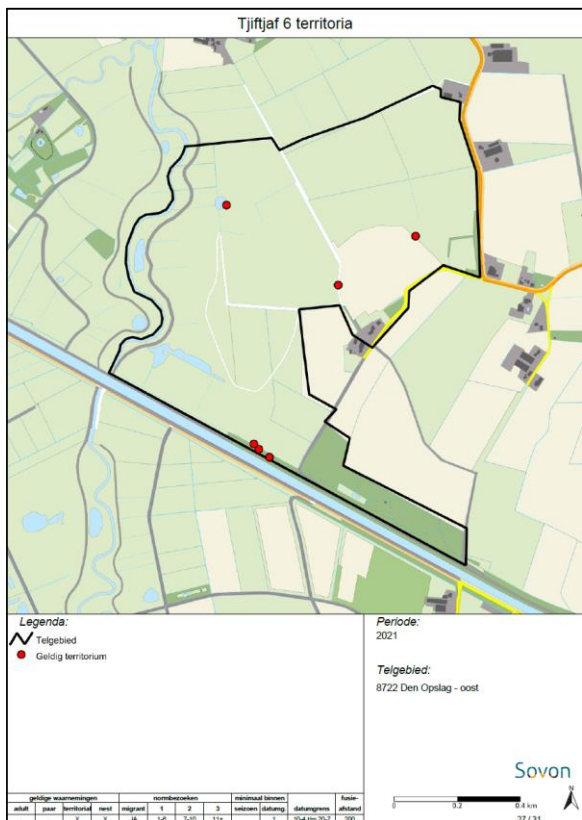
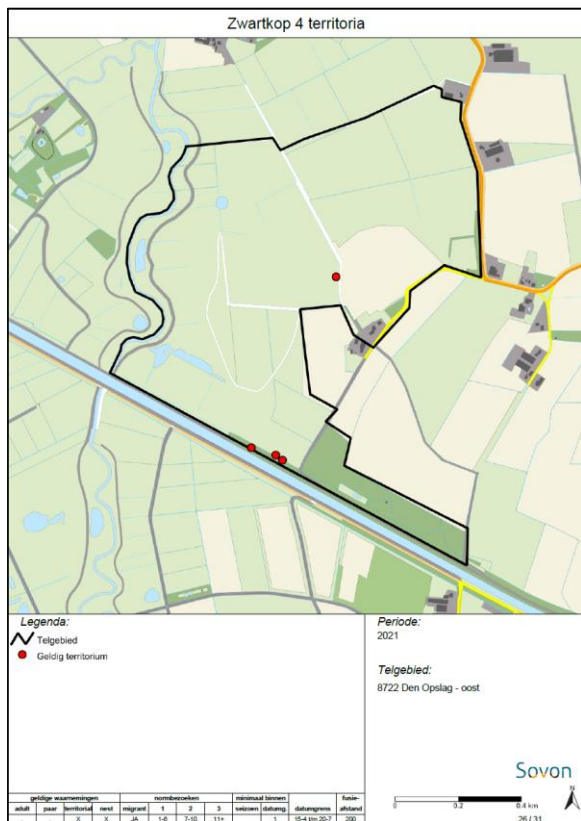
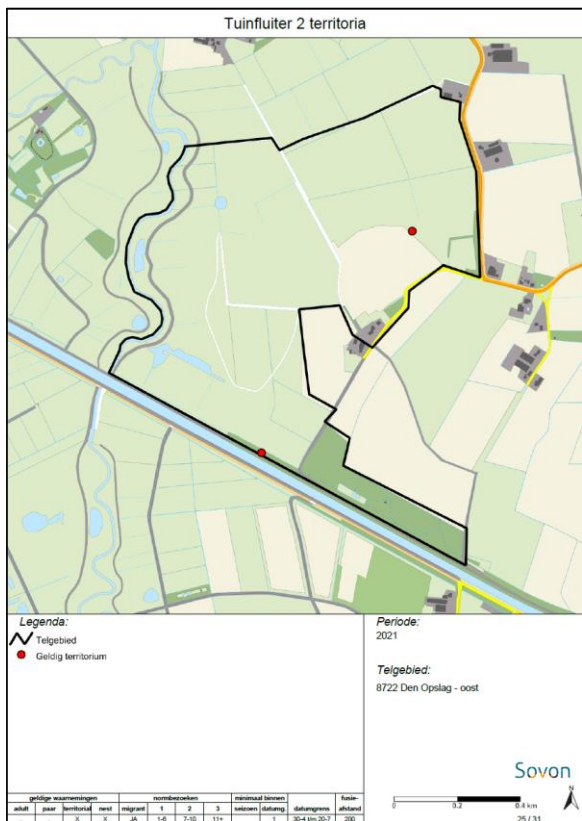

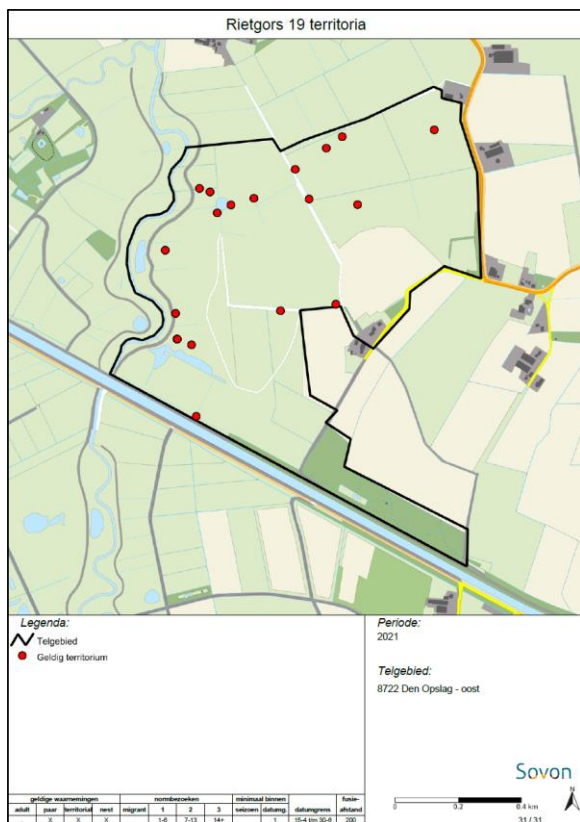
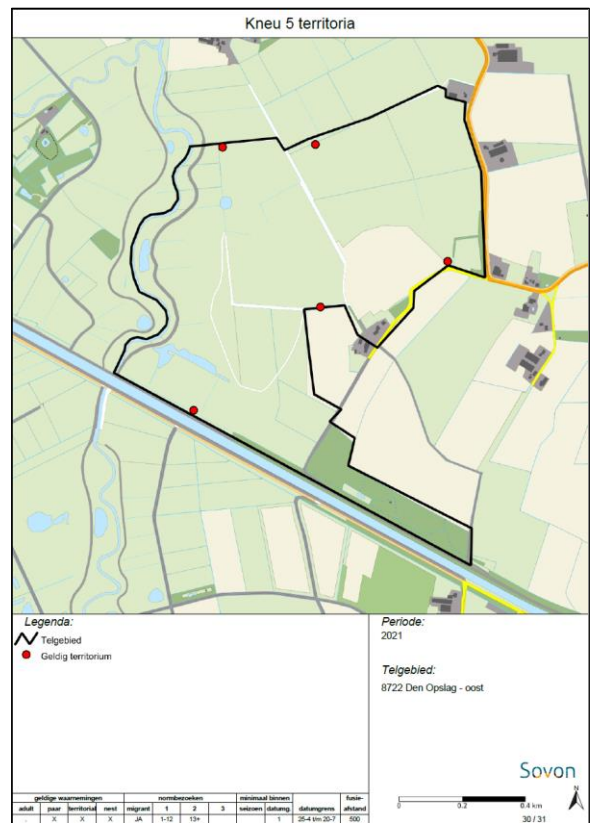
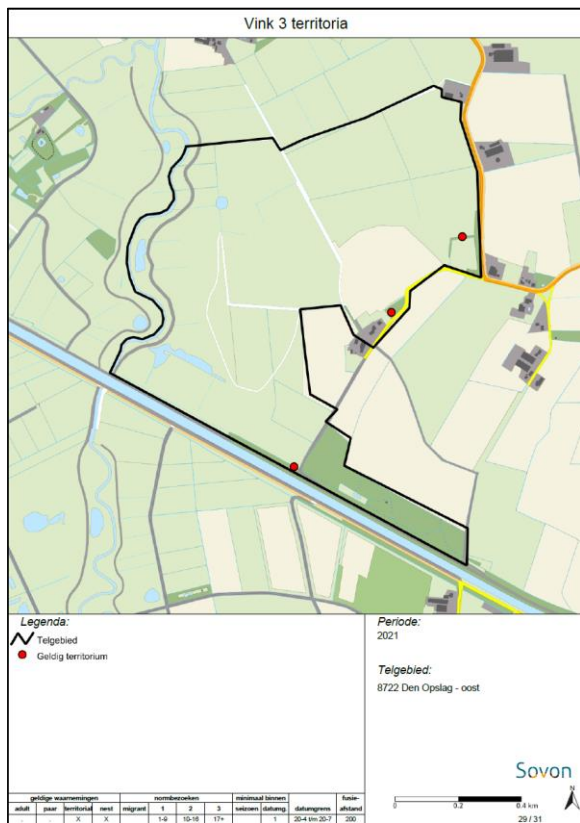

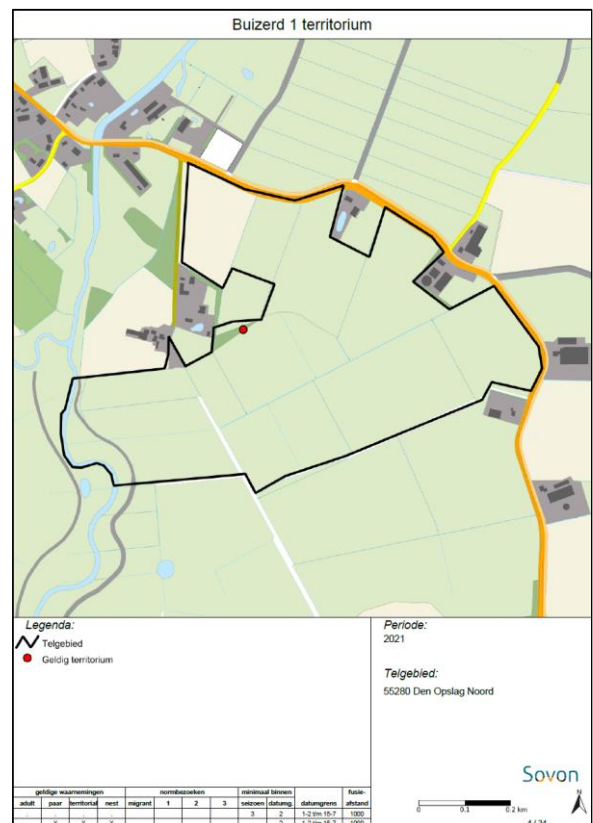
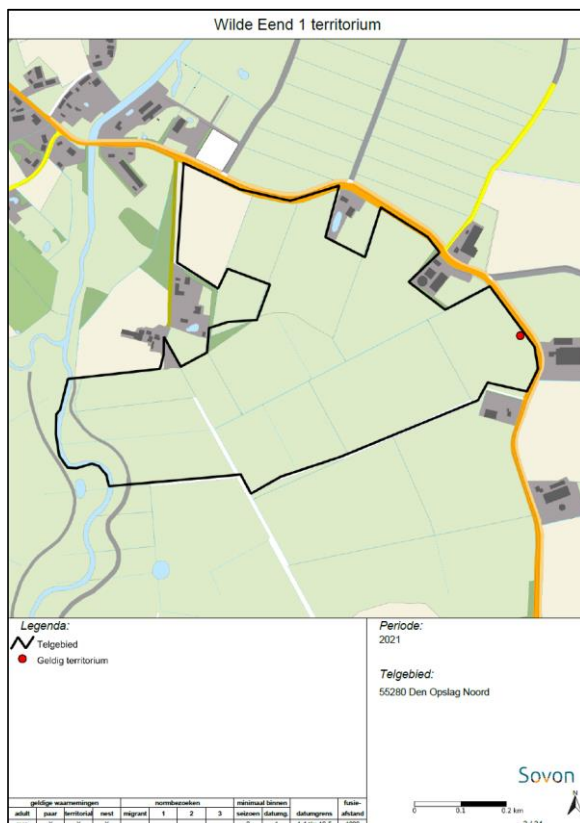
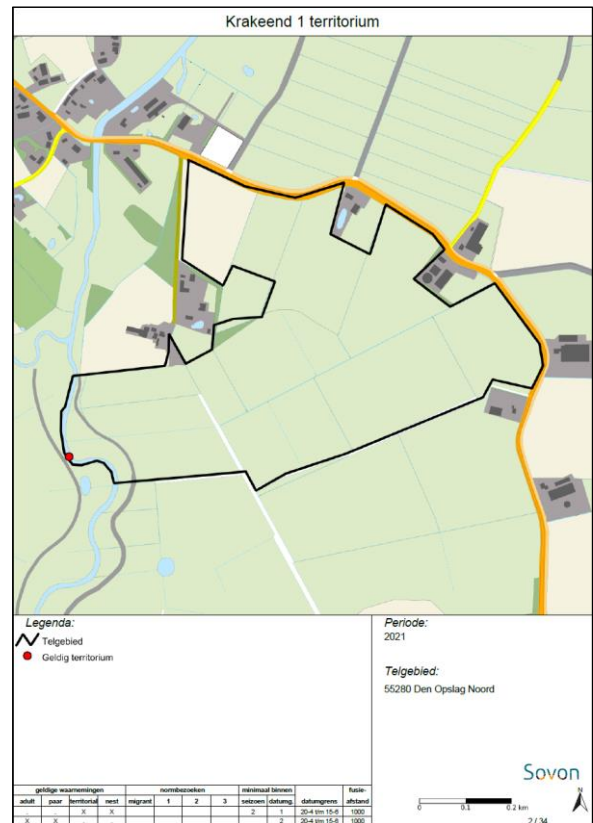
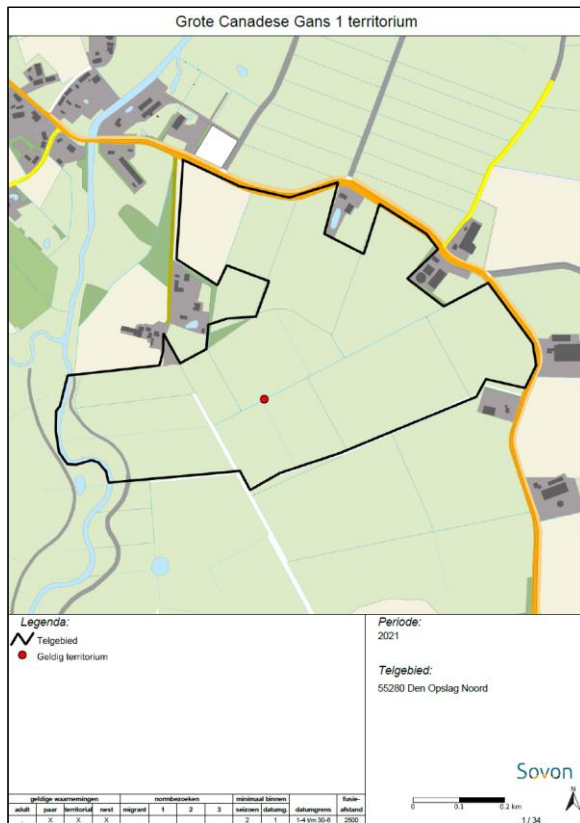

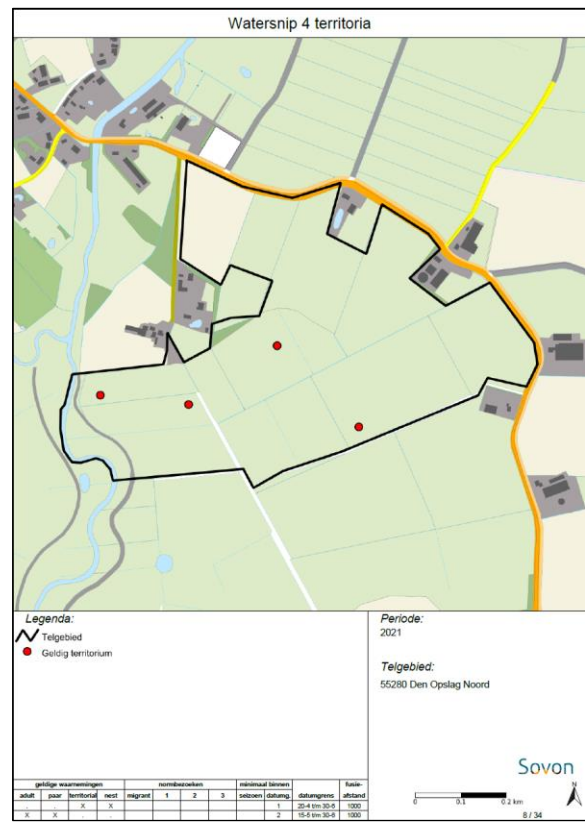
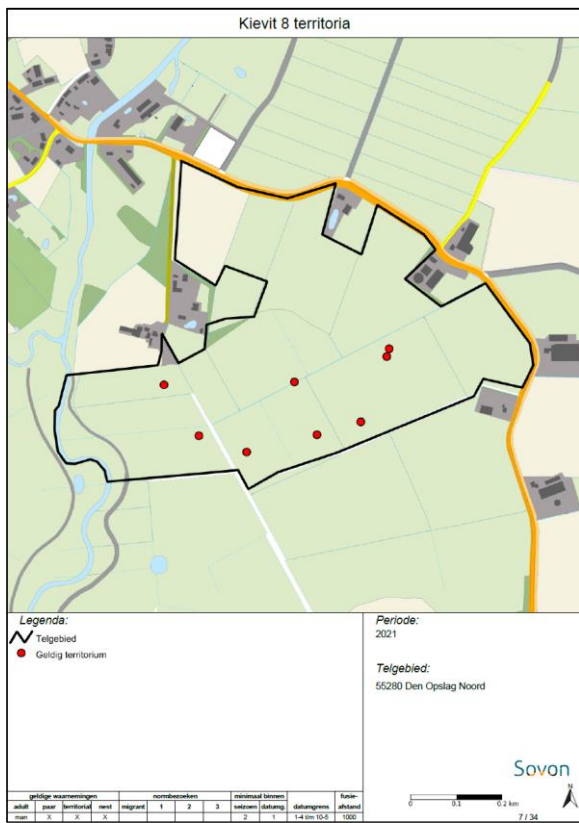
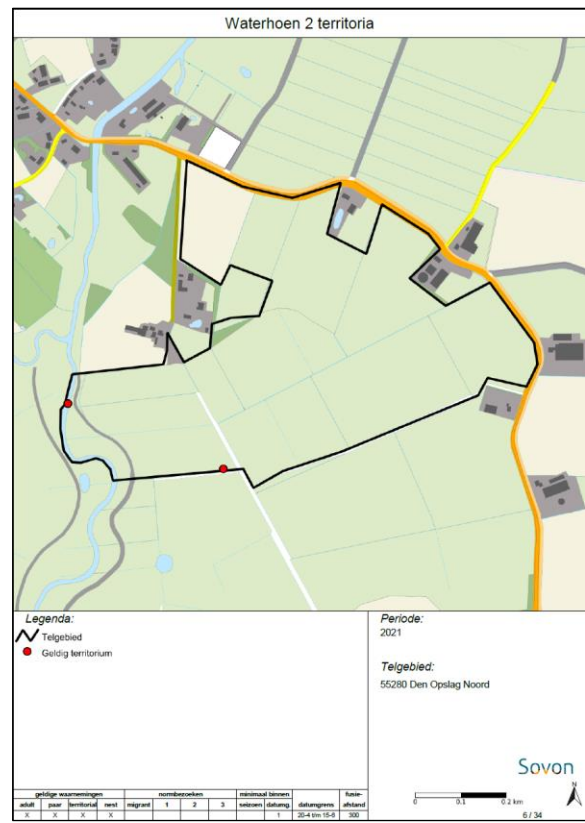
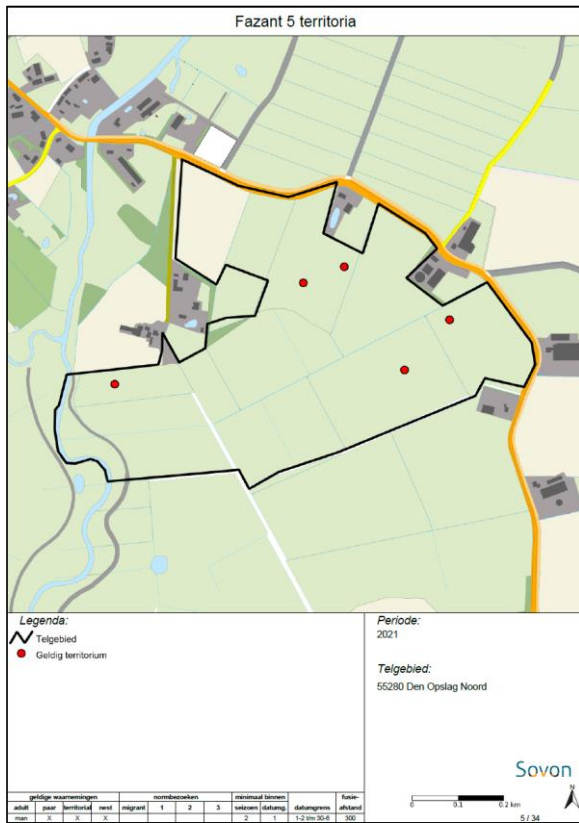

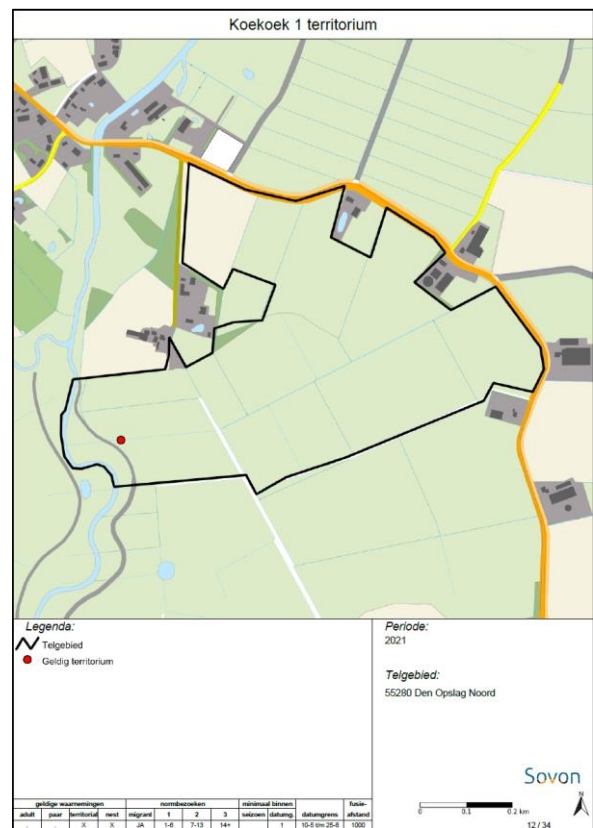
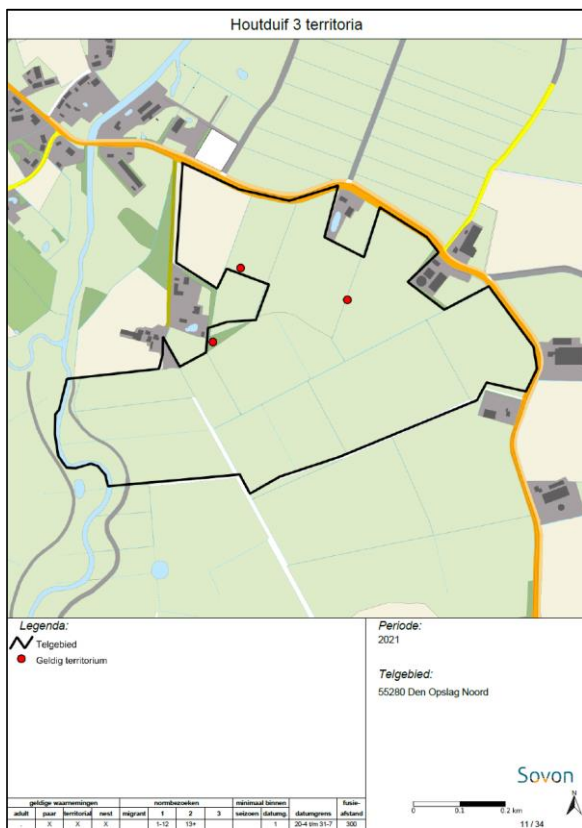
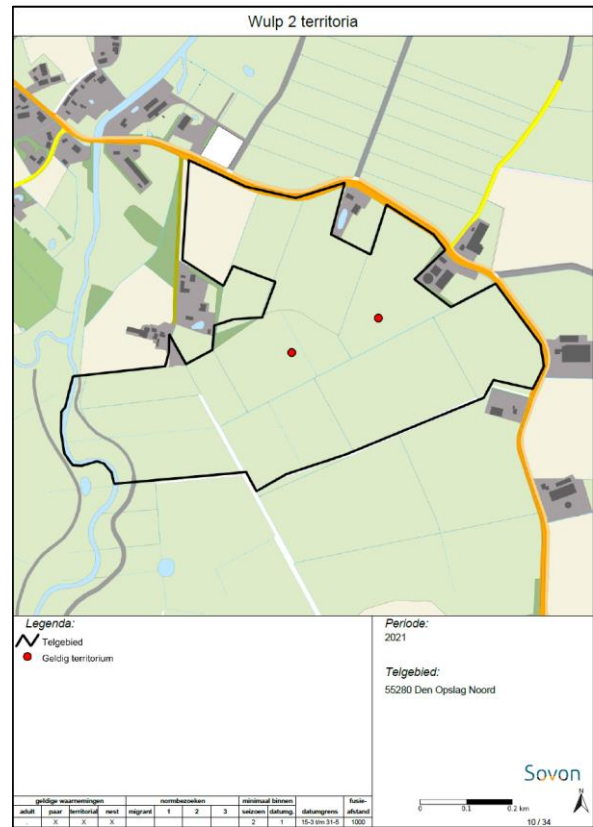
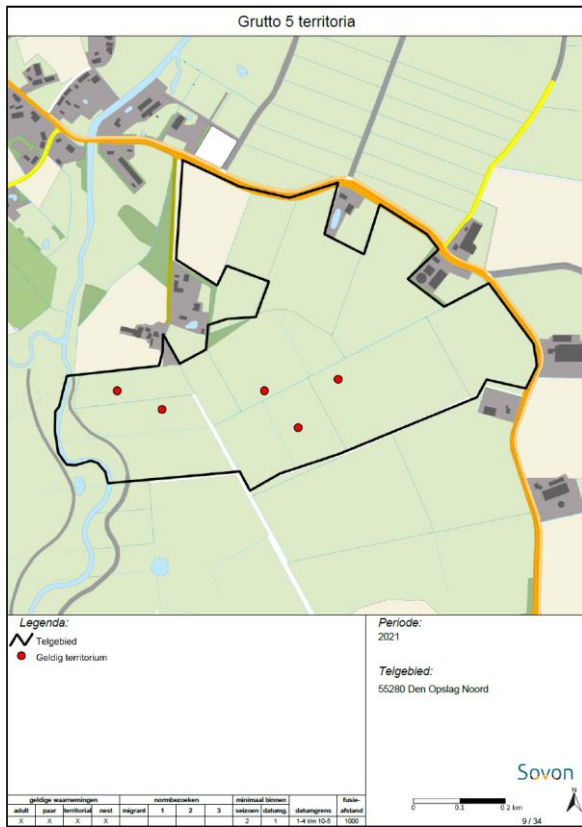

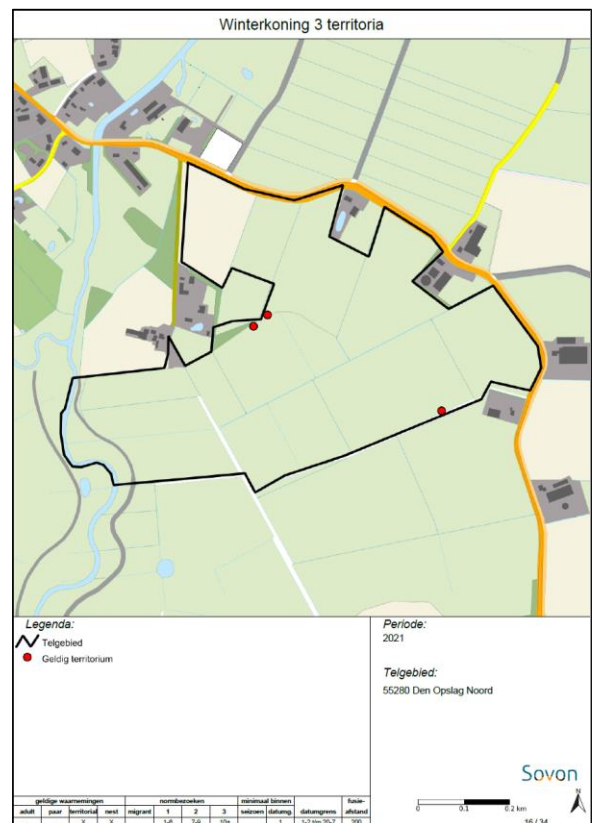
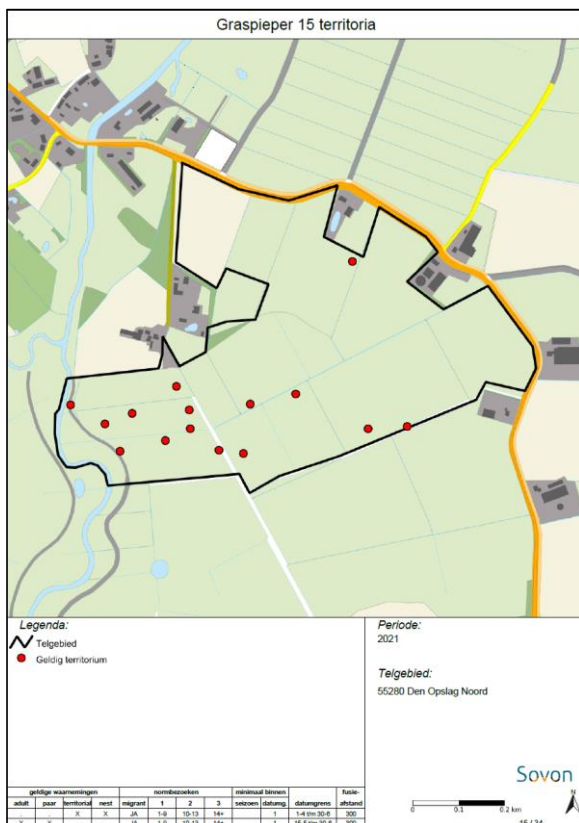
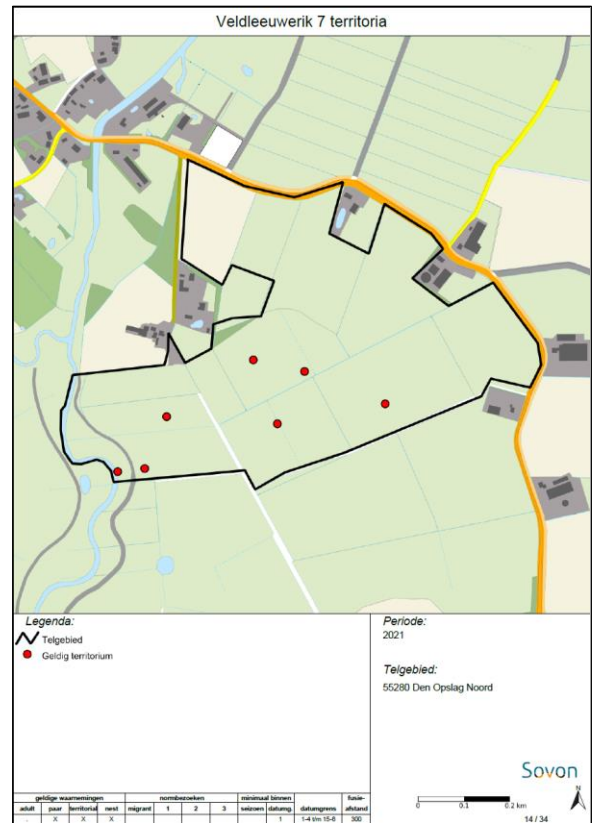
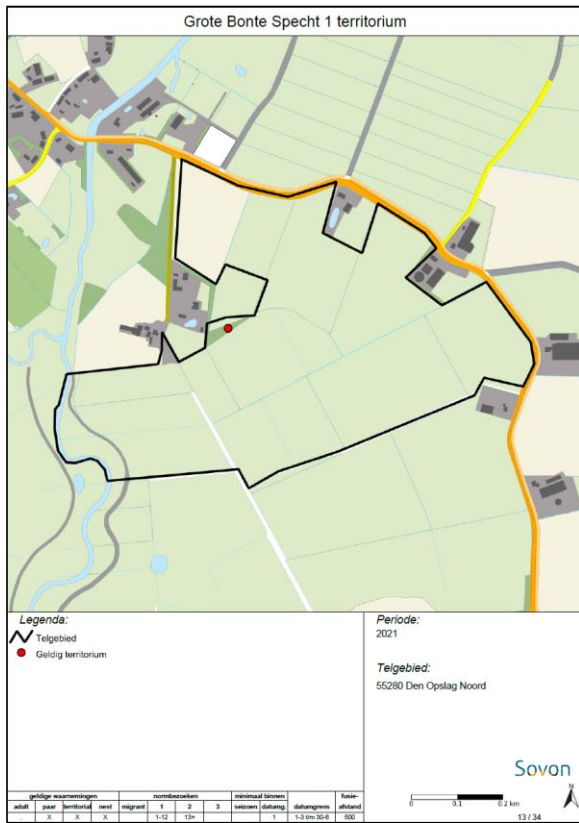
3.3 Deelgebied Den Opslag Noord

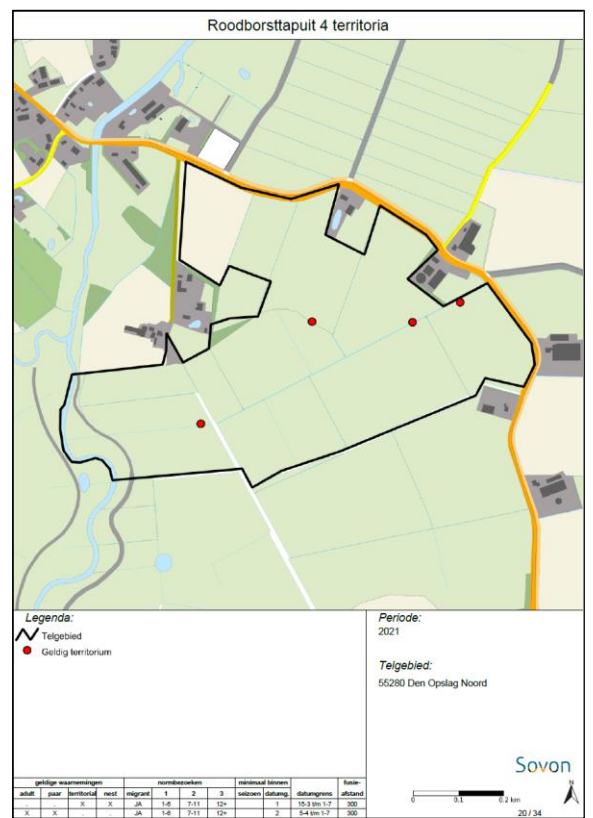
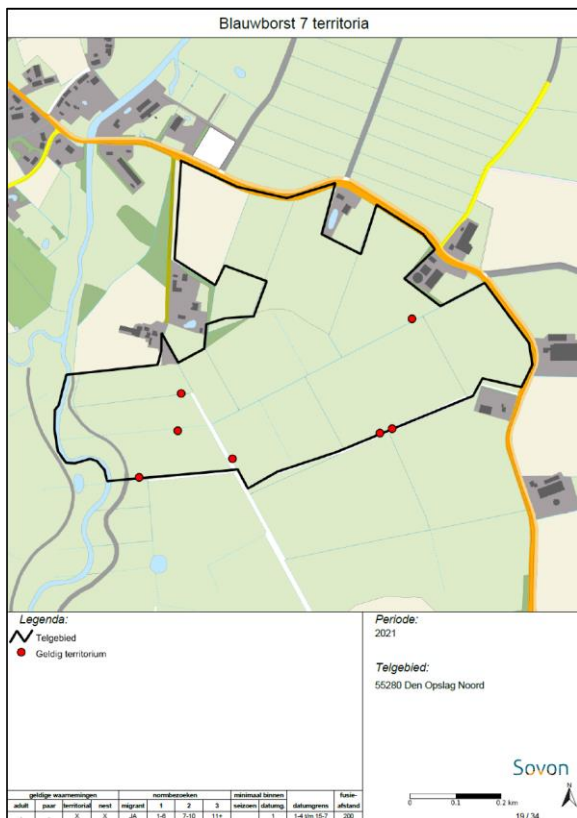
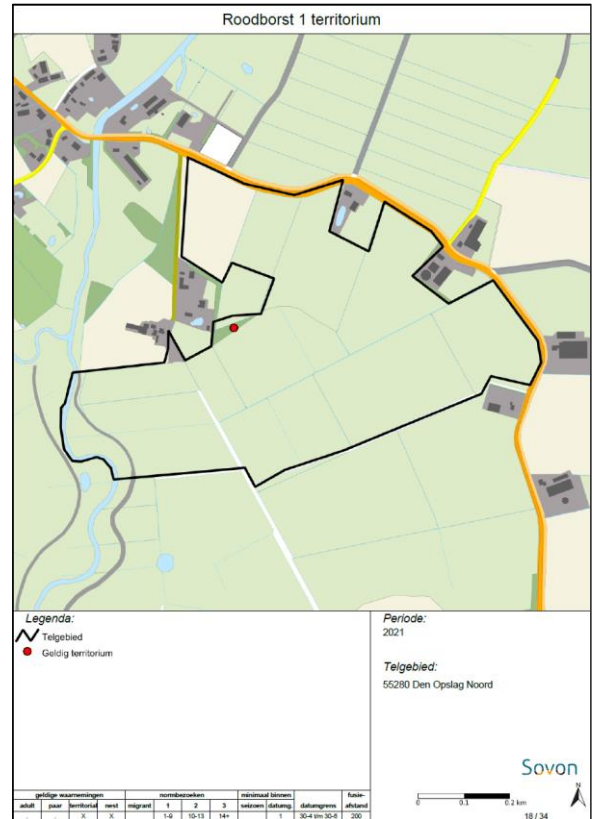
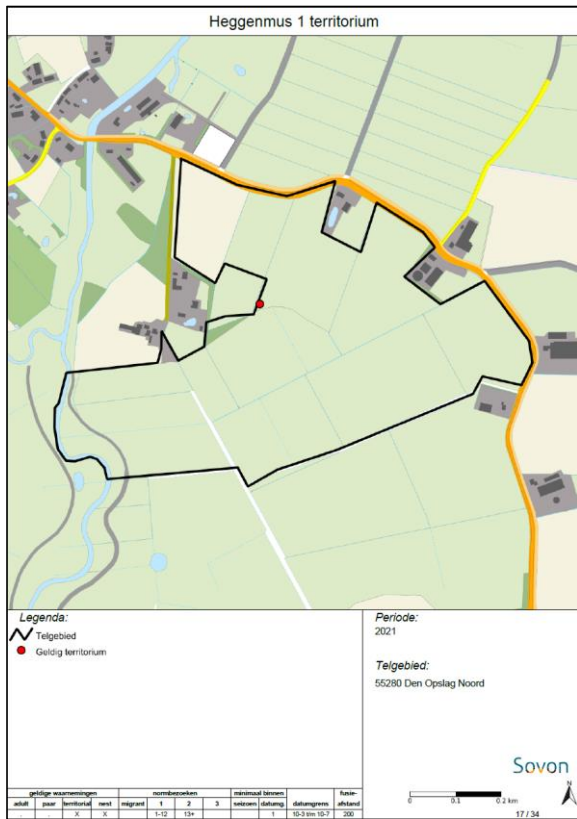

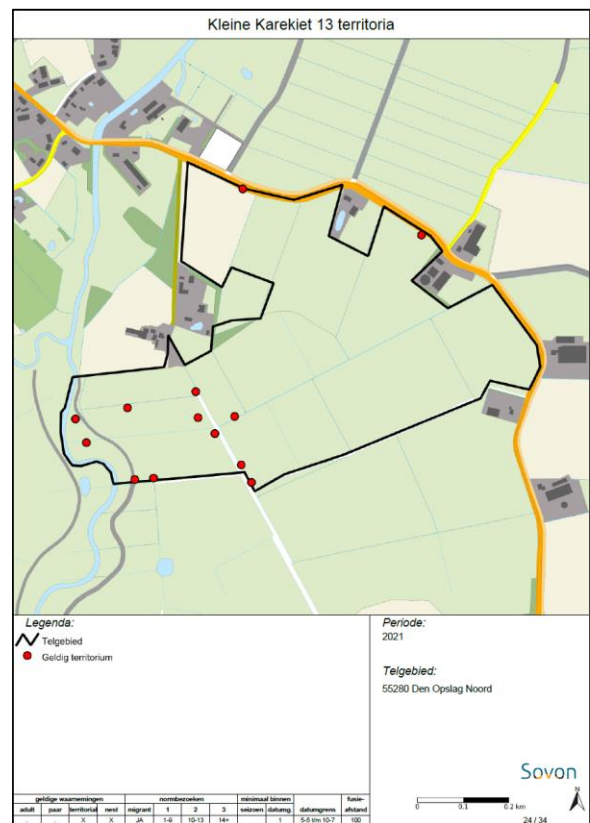
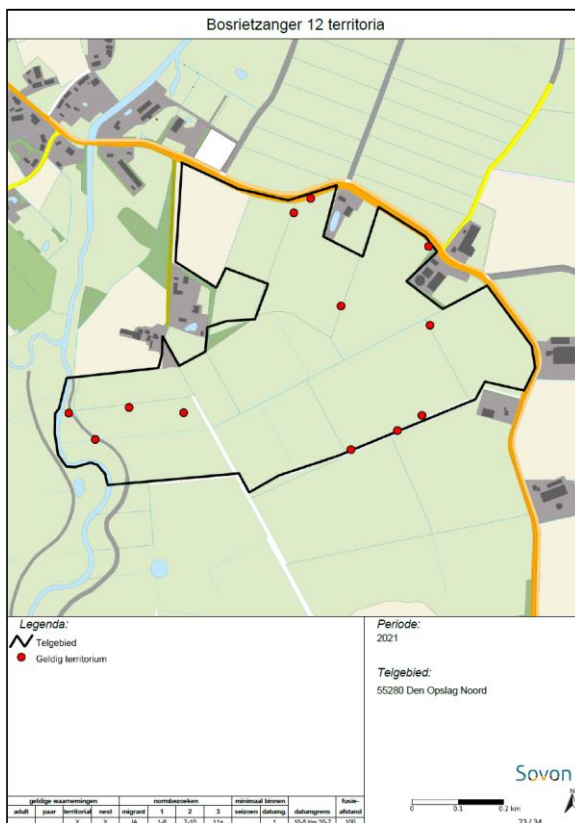
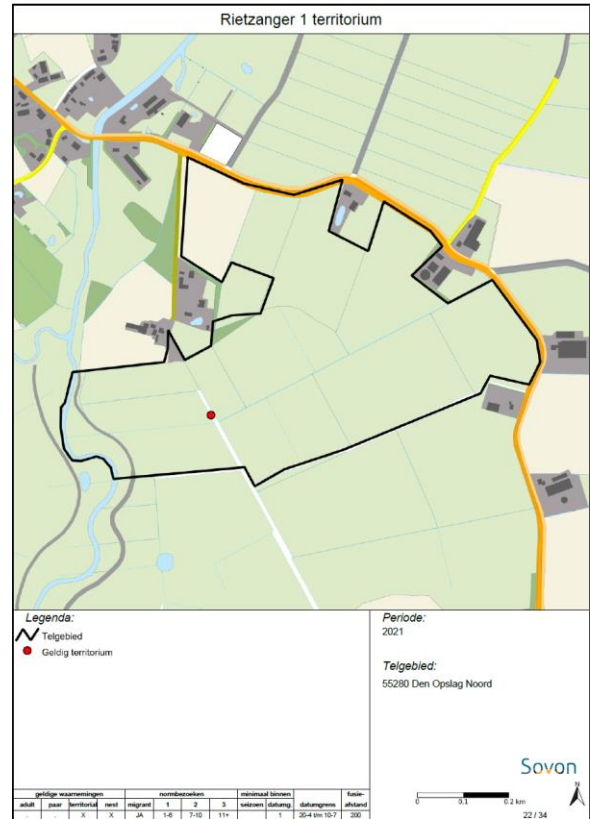
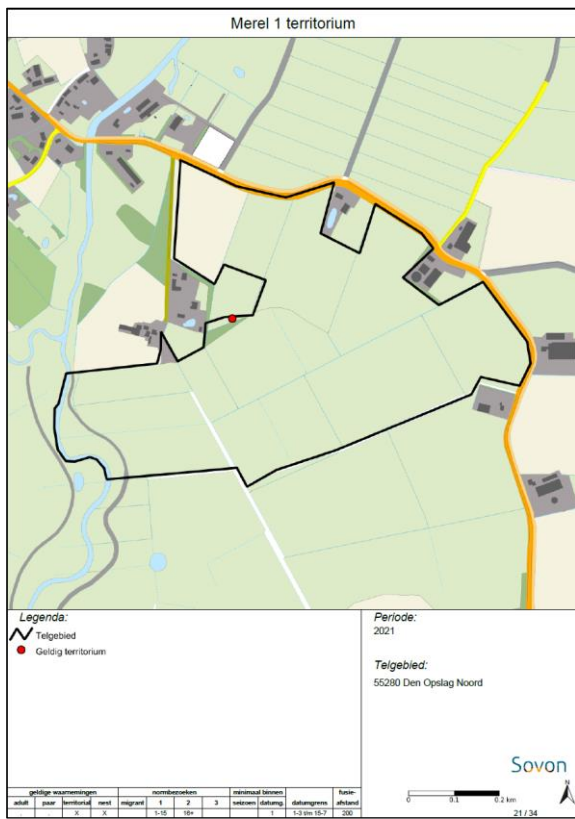

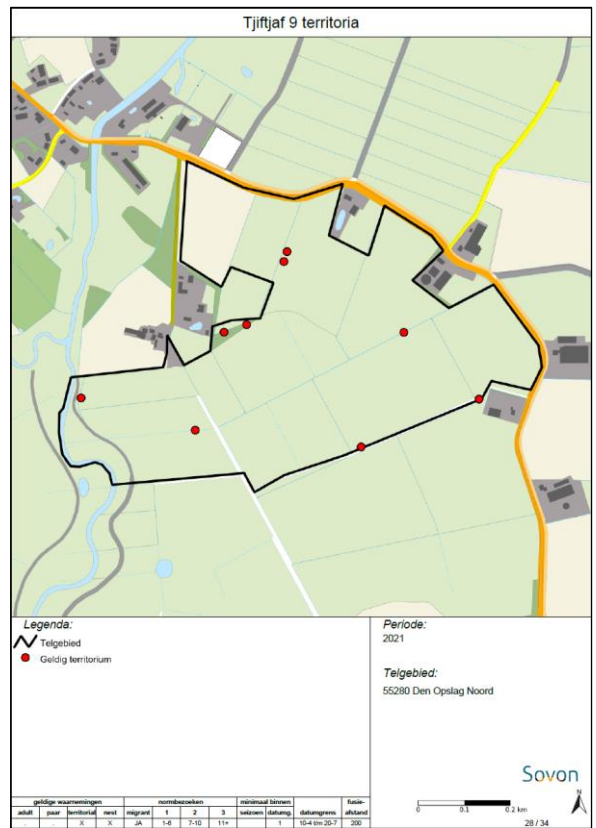
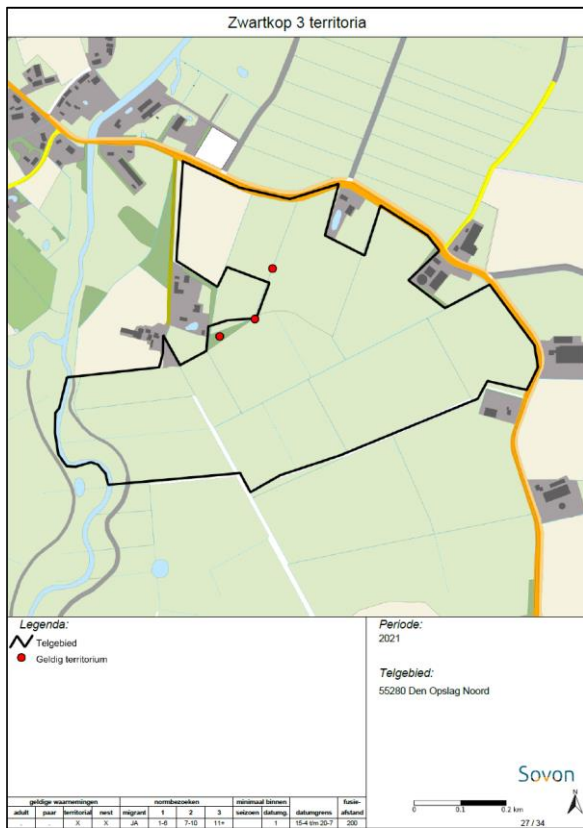
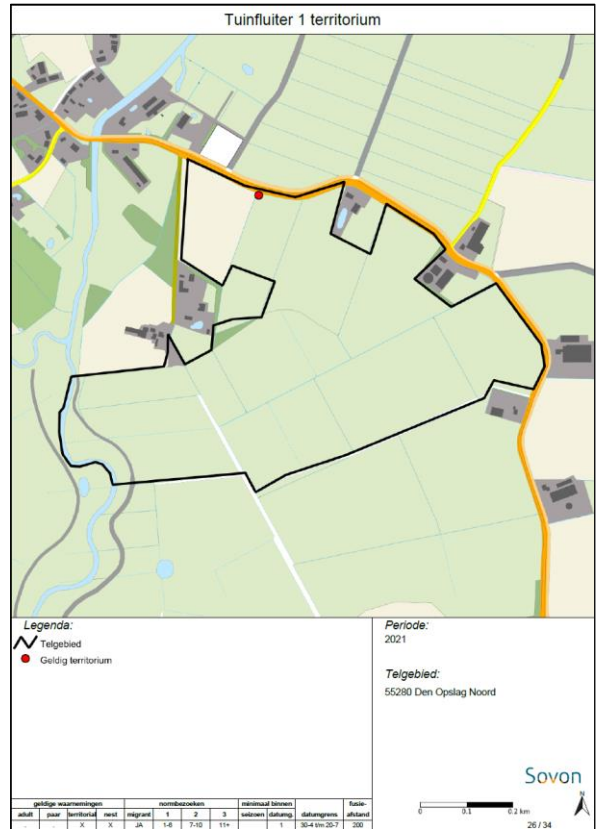
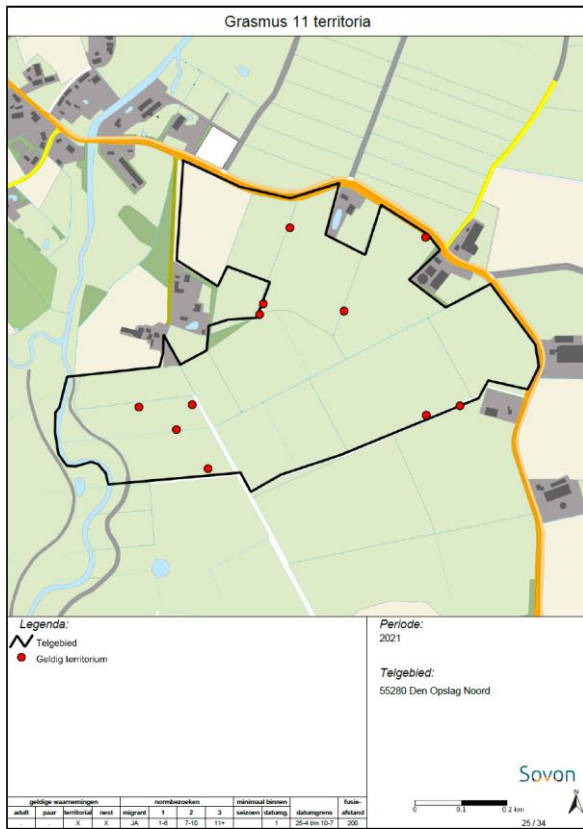

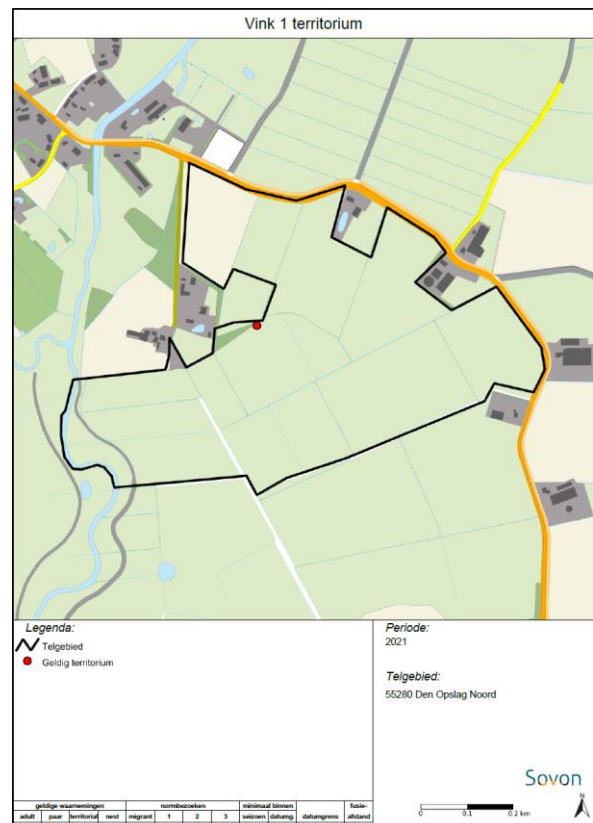
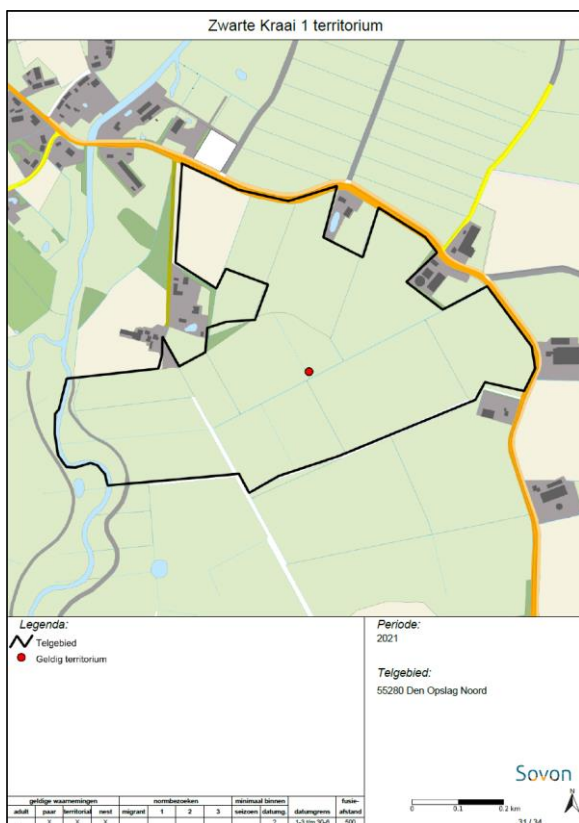
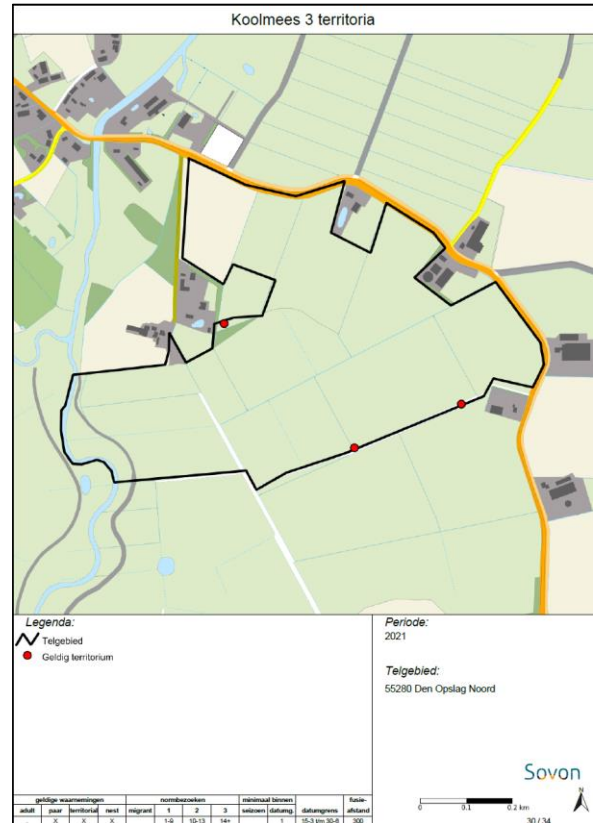
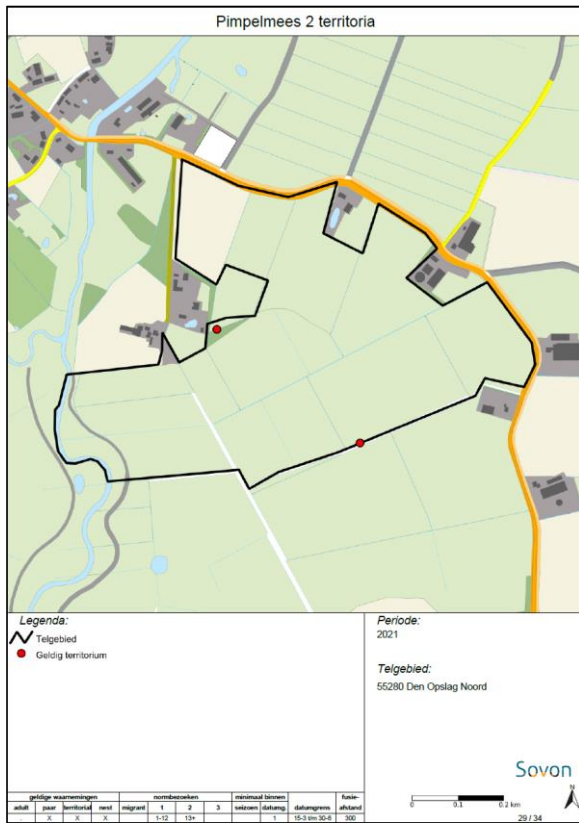

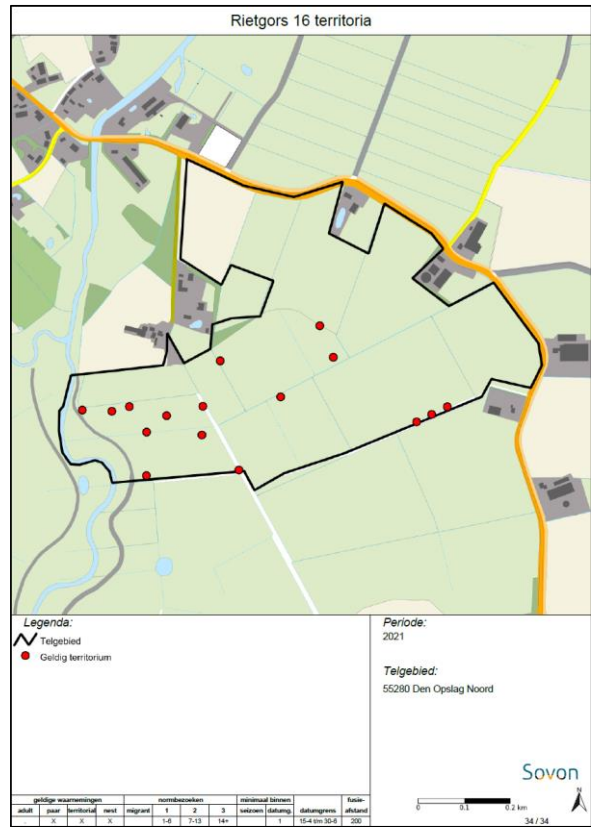
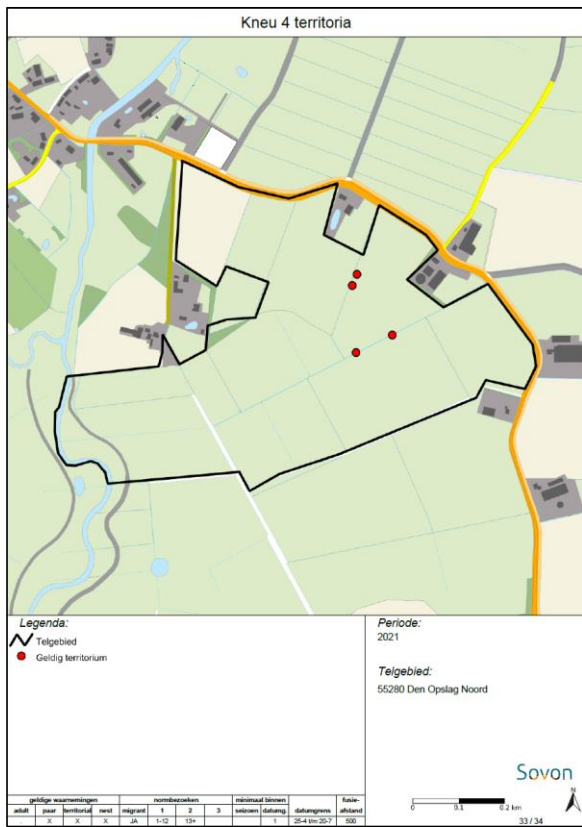

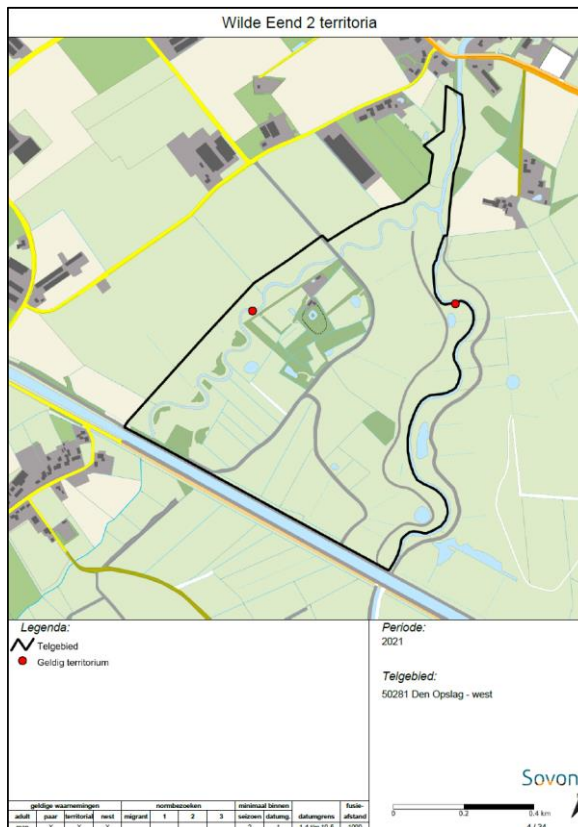

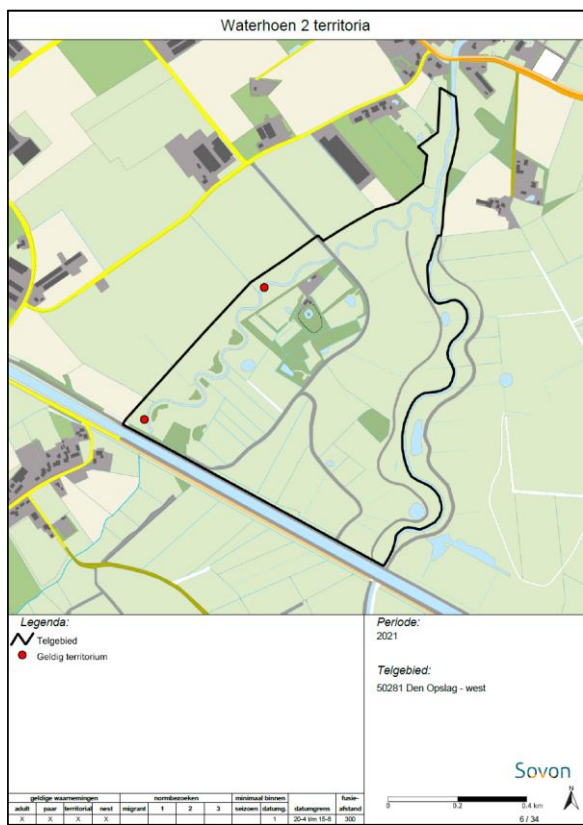

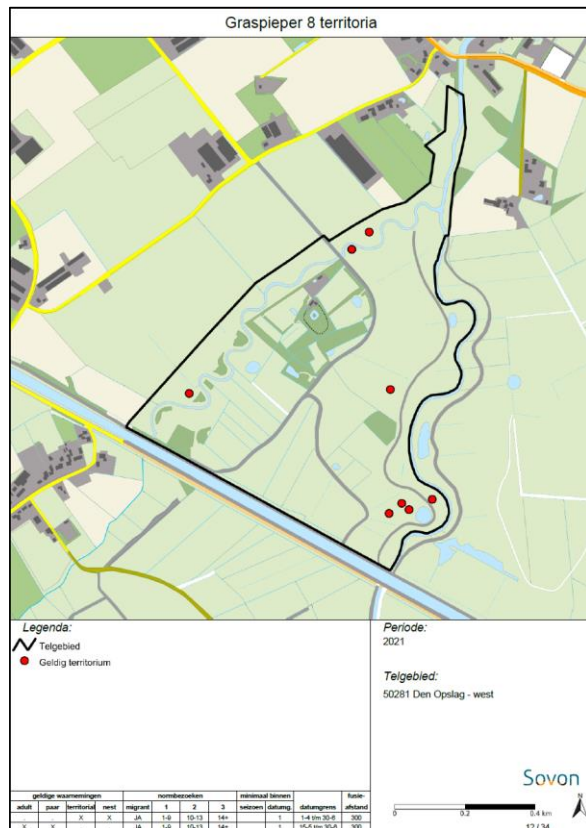
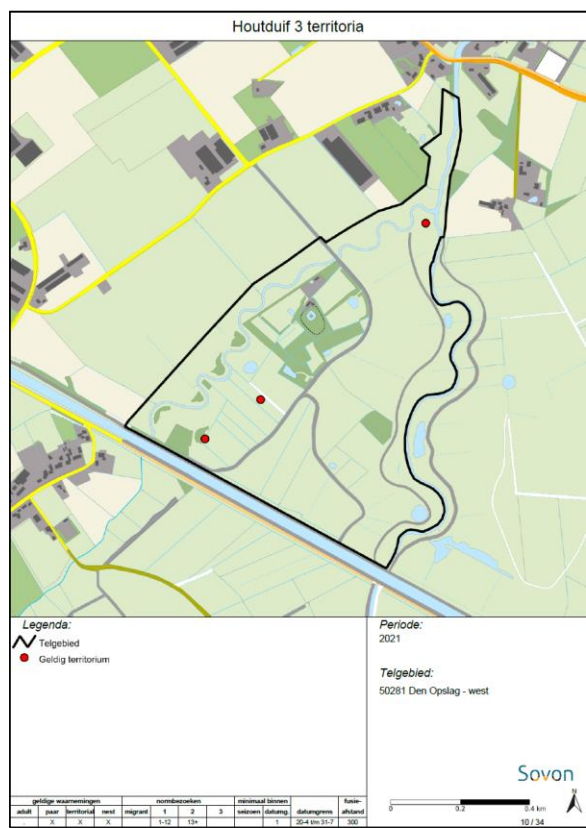
3.4 Deelgebied Den Opslag West

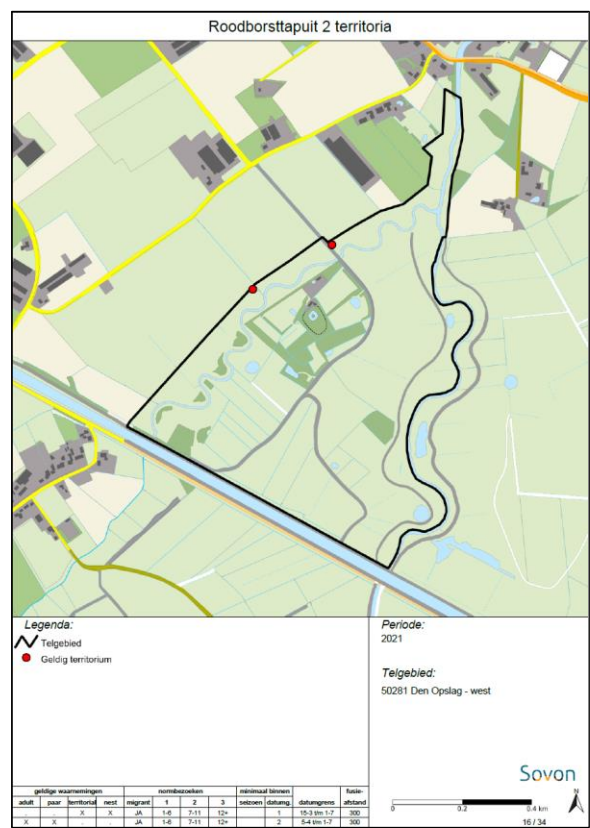
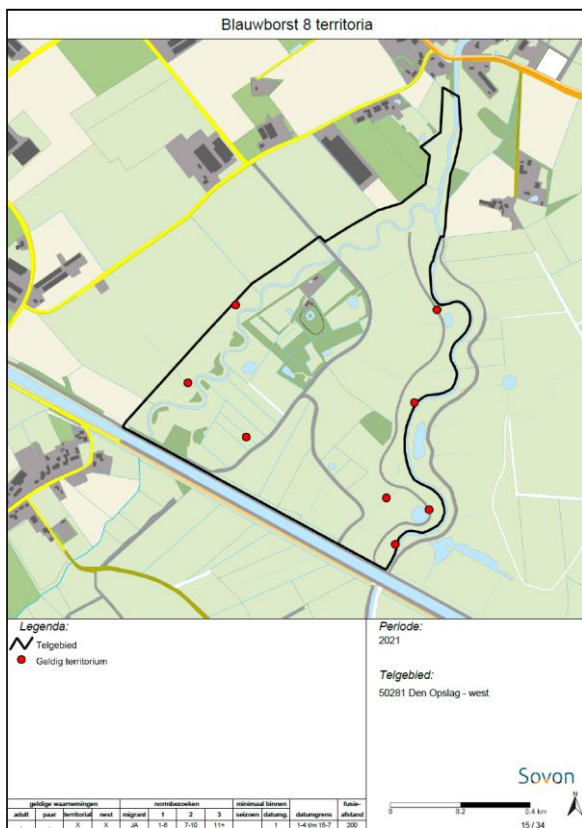
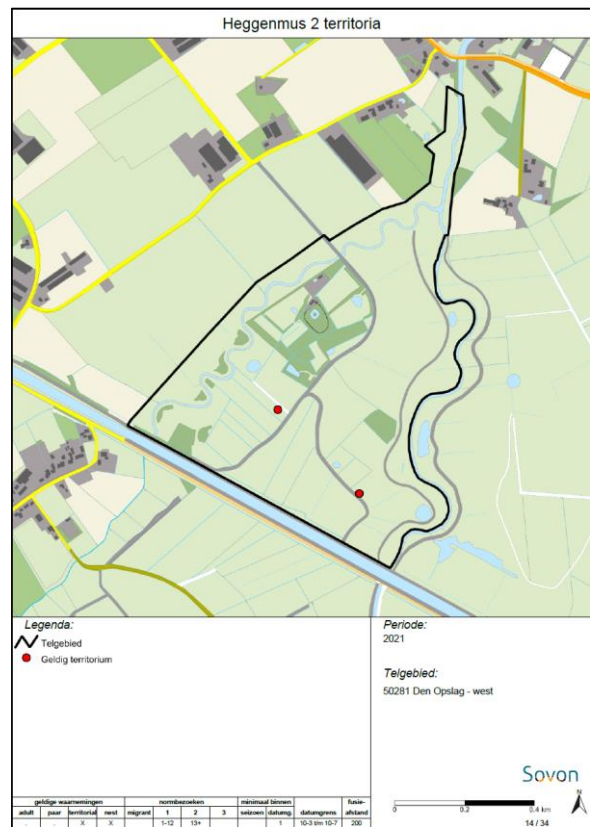
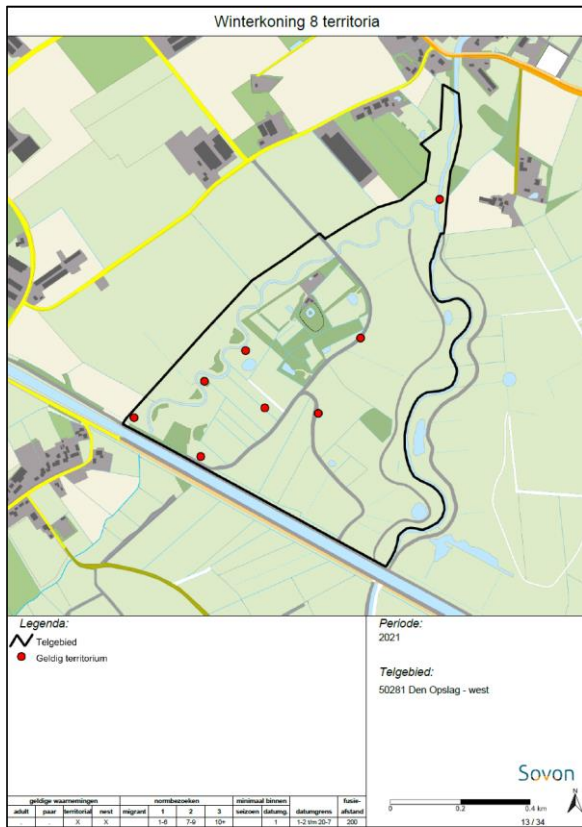

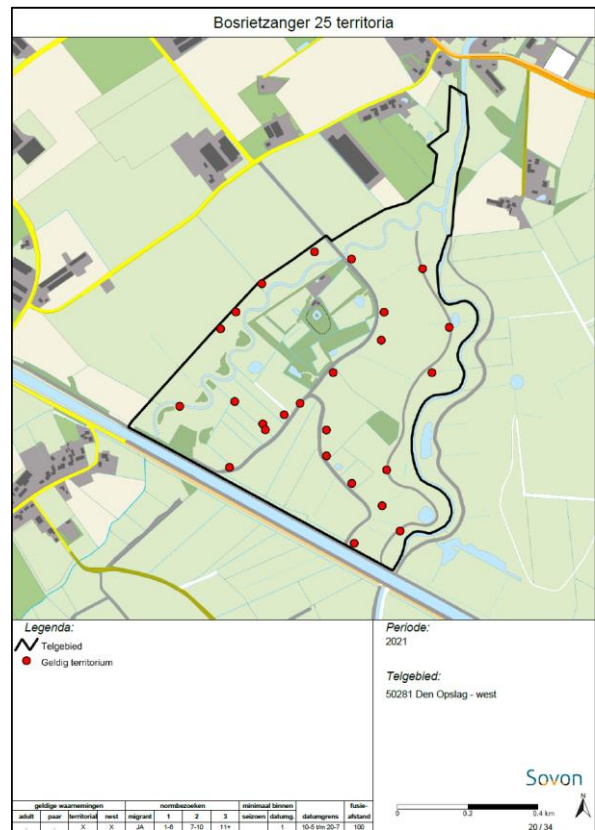
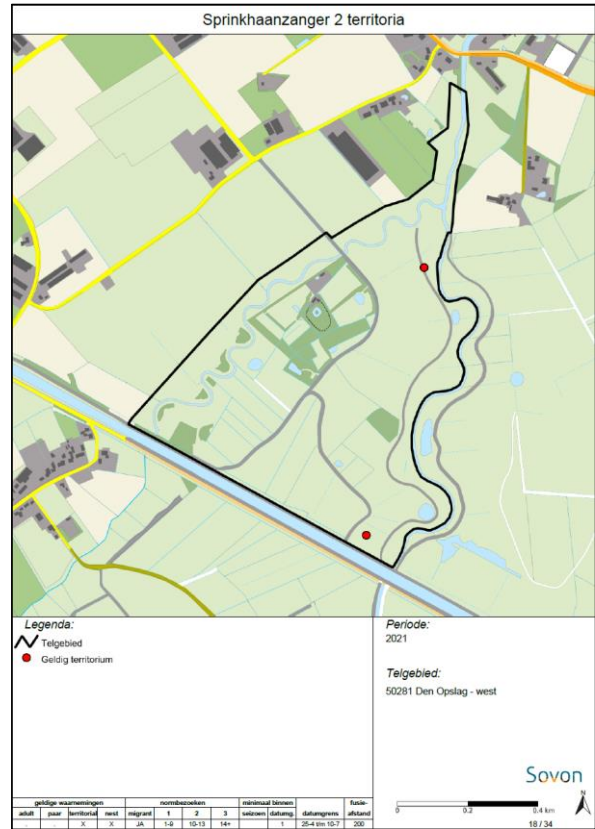
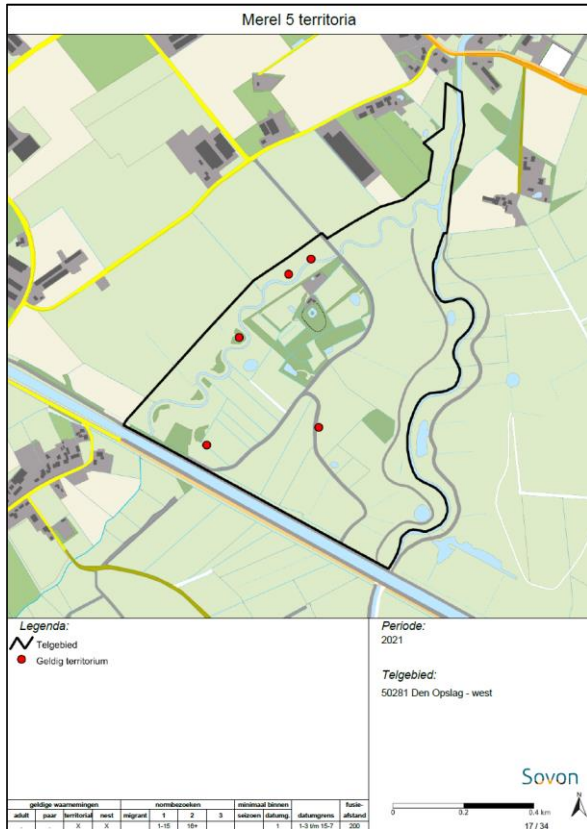

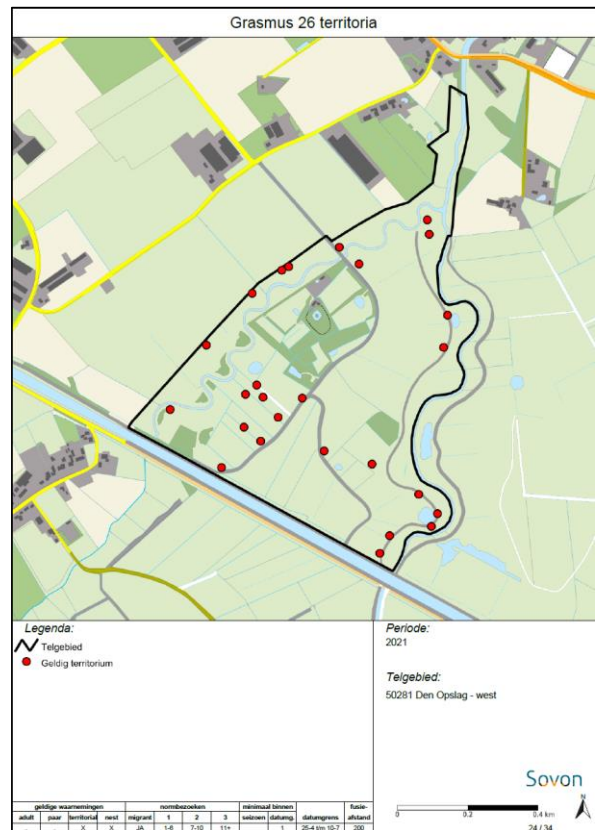
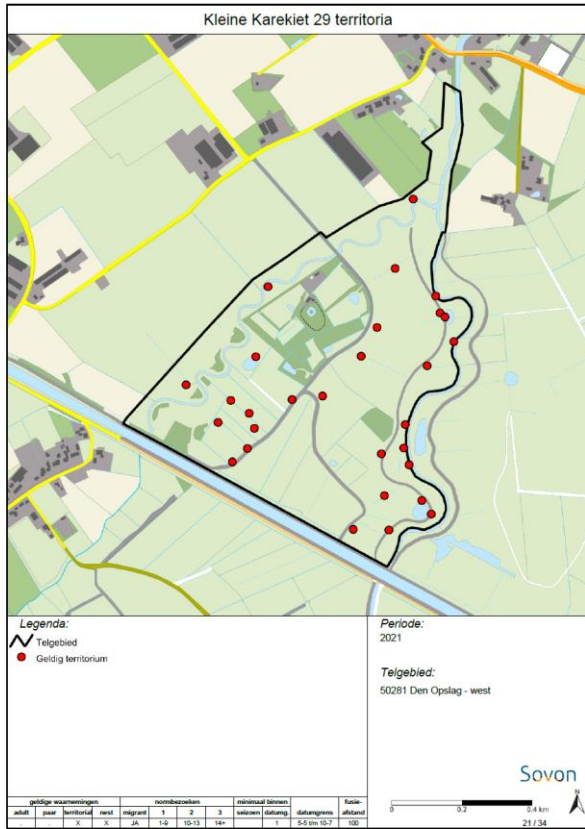

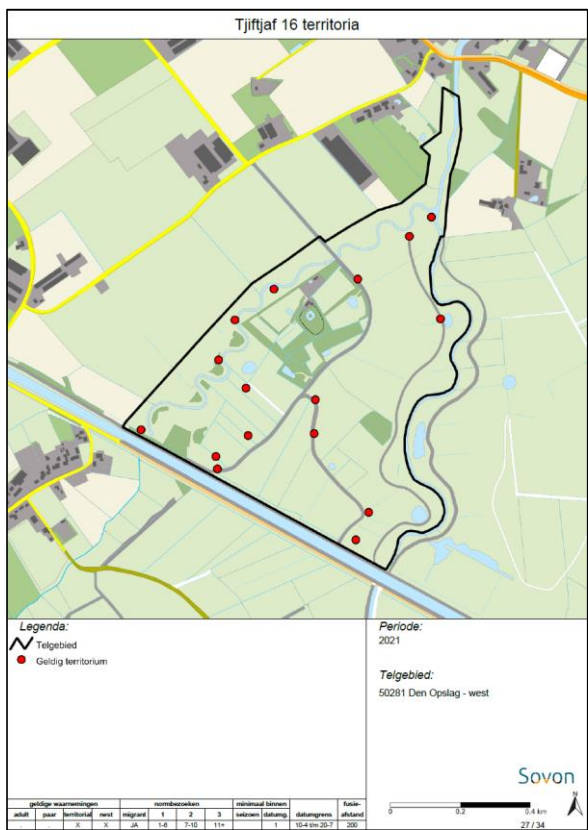
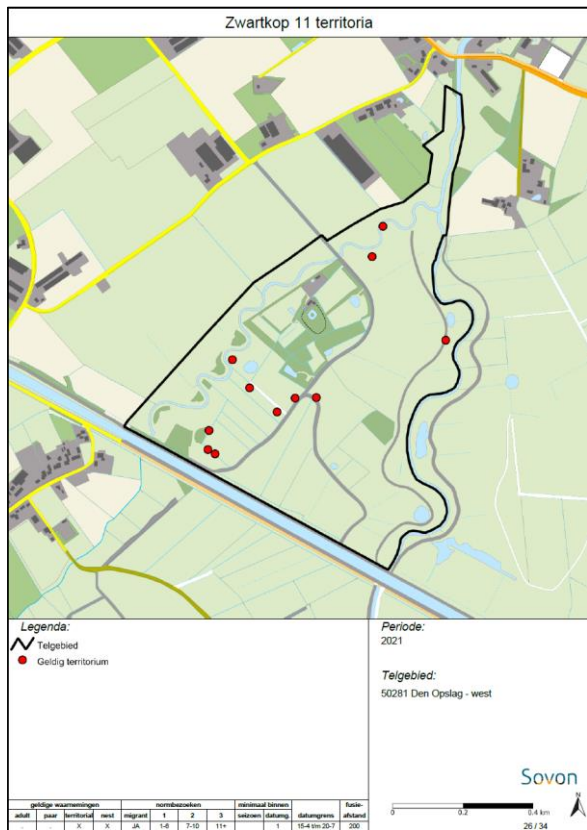

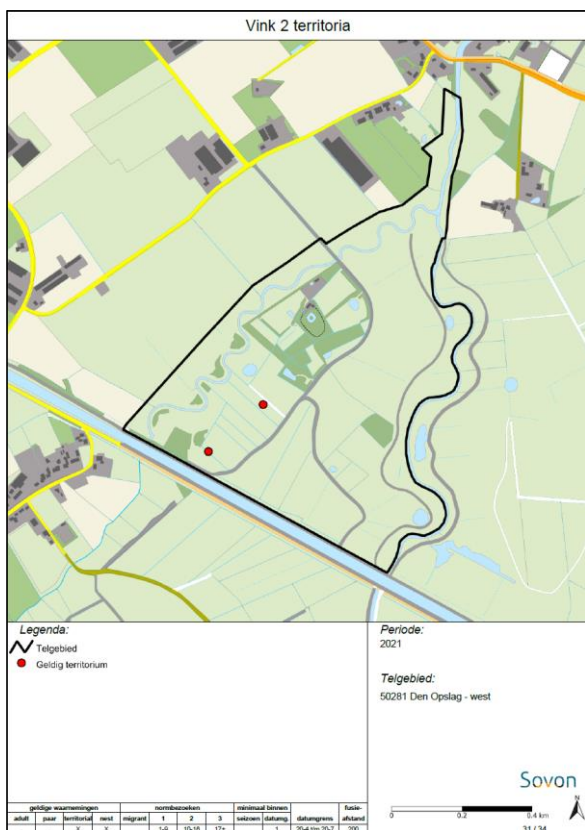
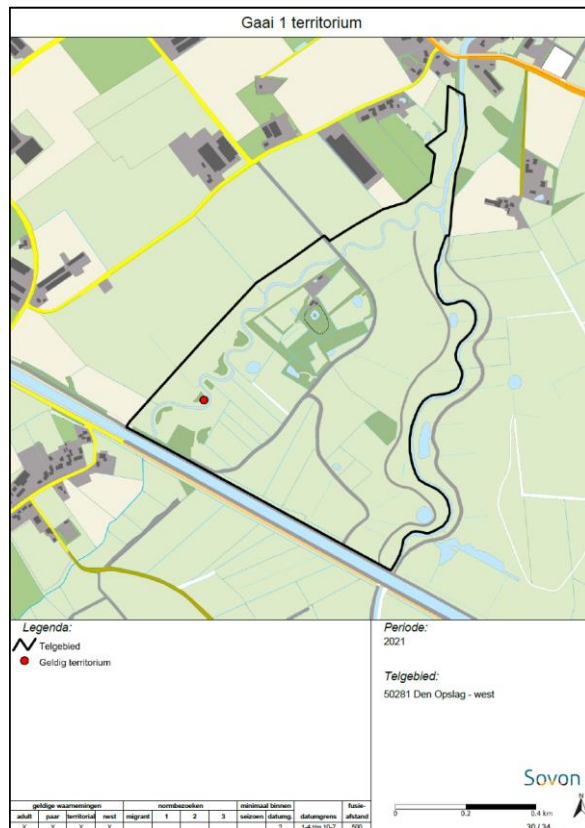

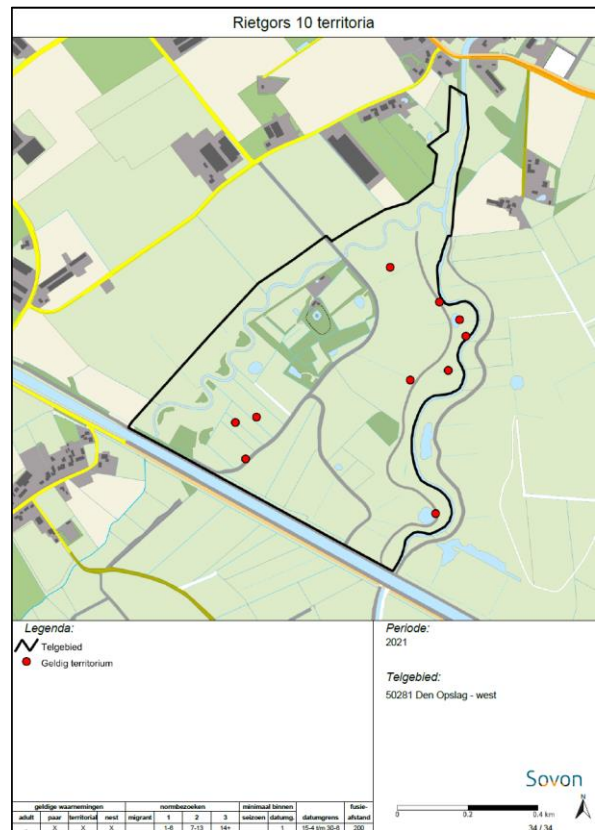

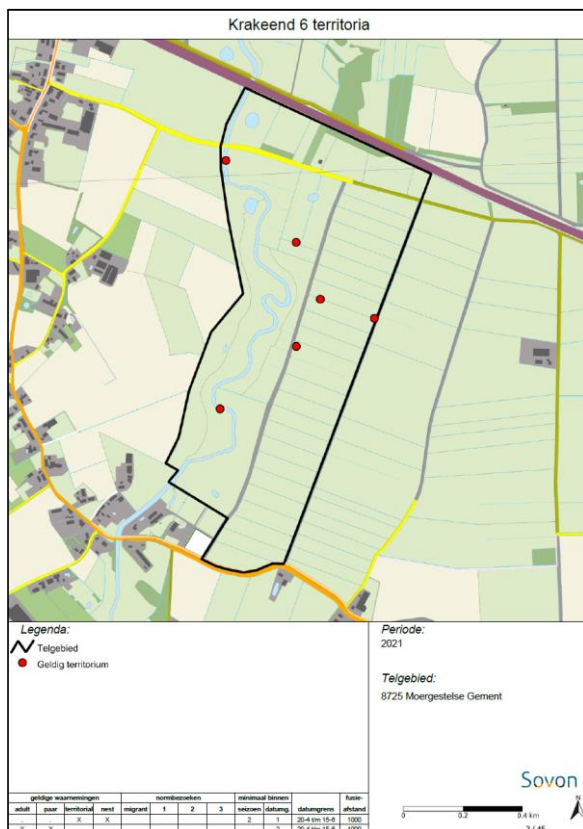

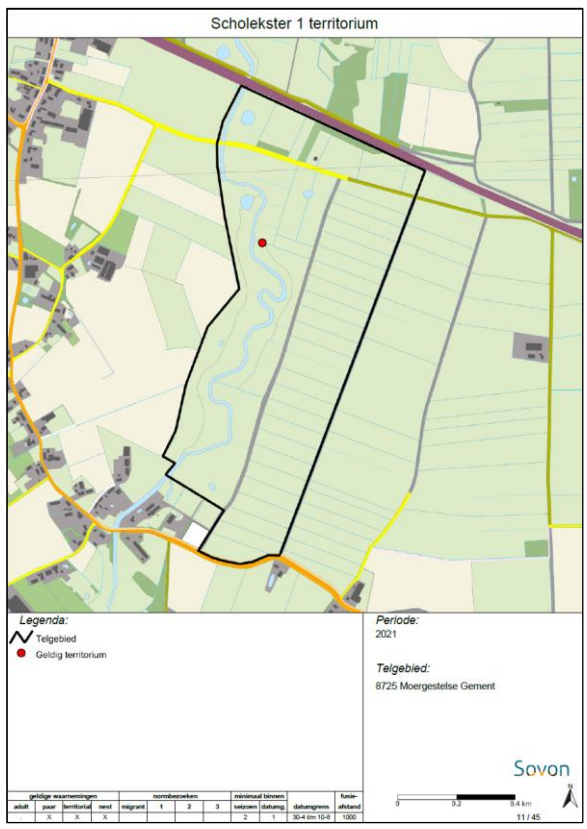
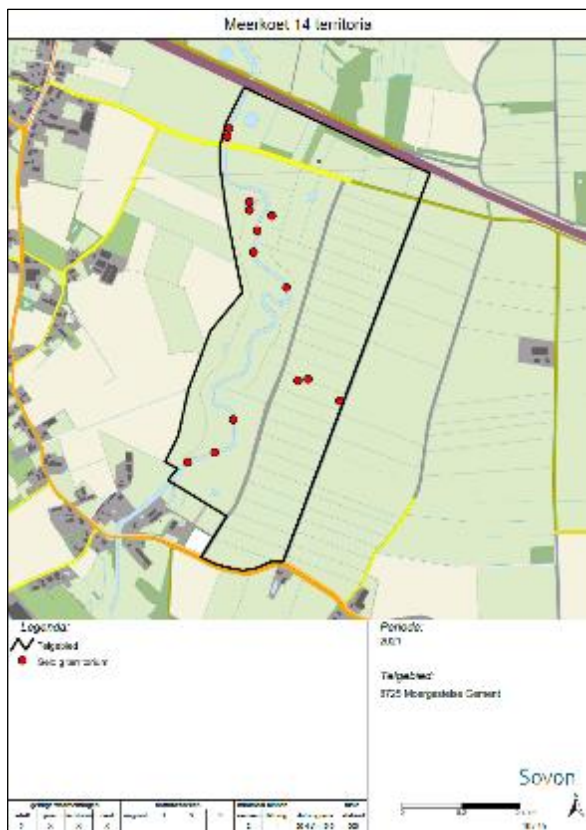

3.5 Deelgebied Moergestelse Gement

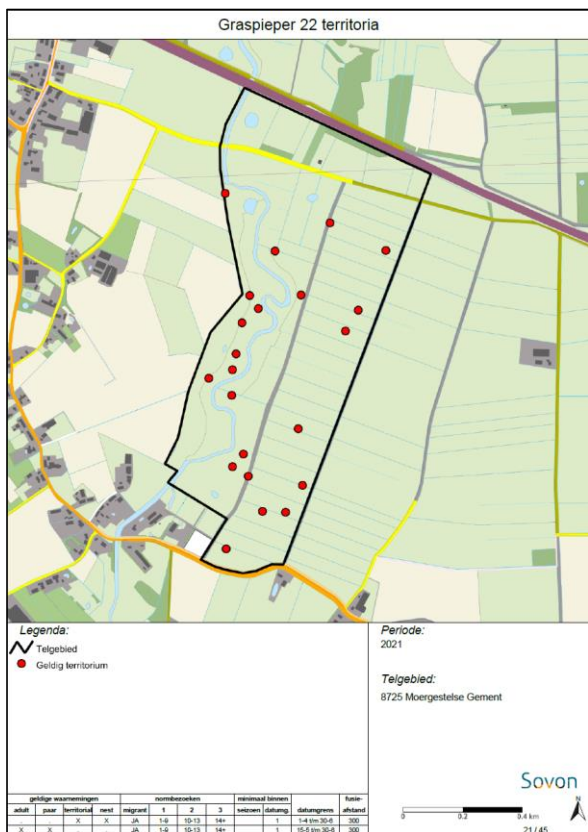

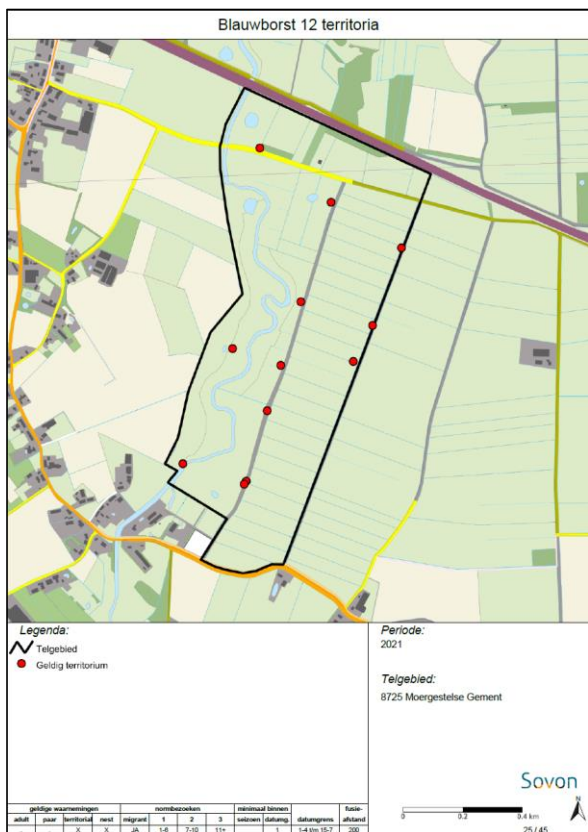

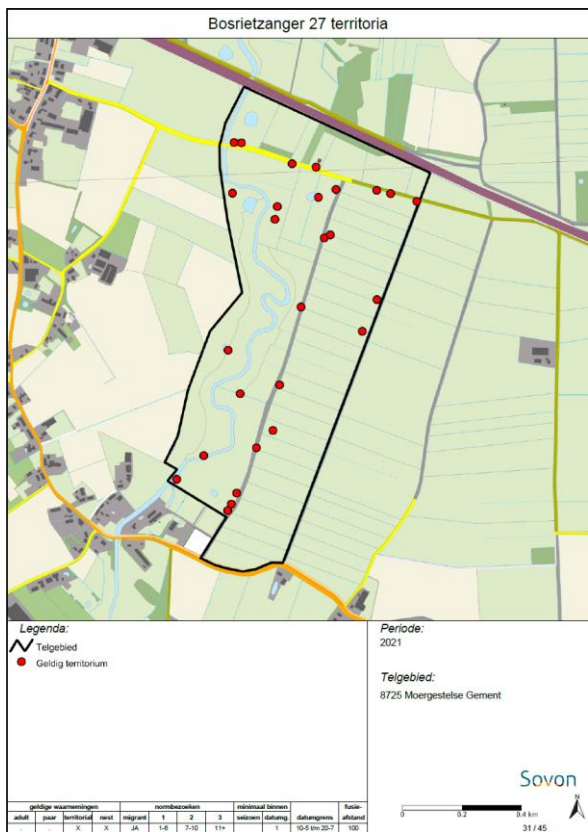

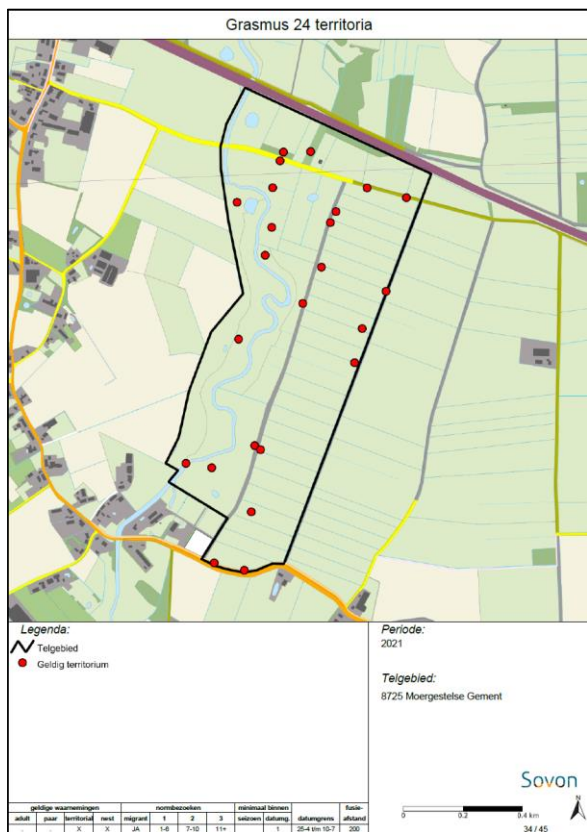

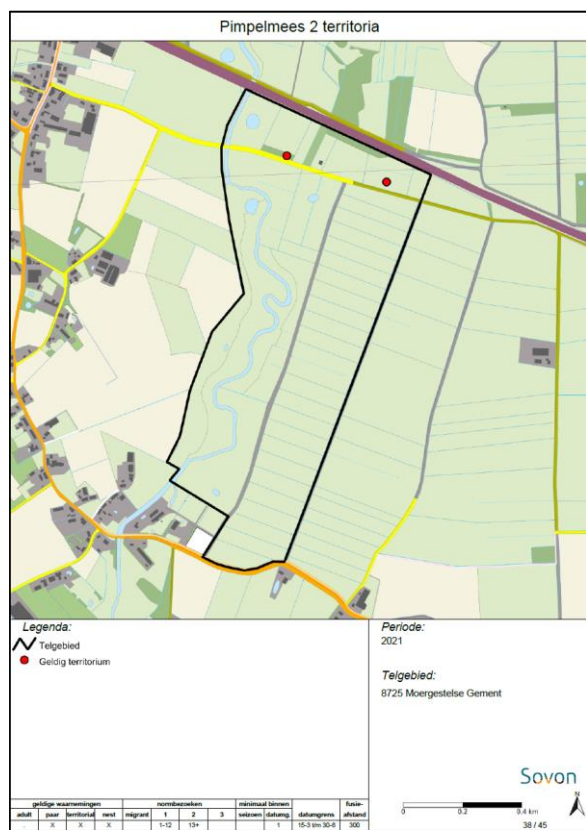

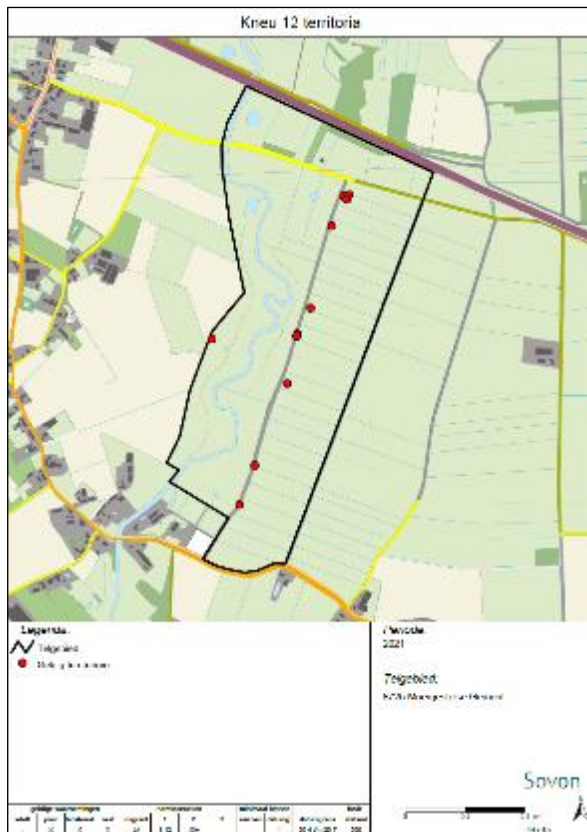

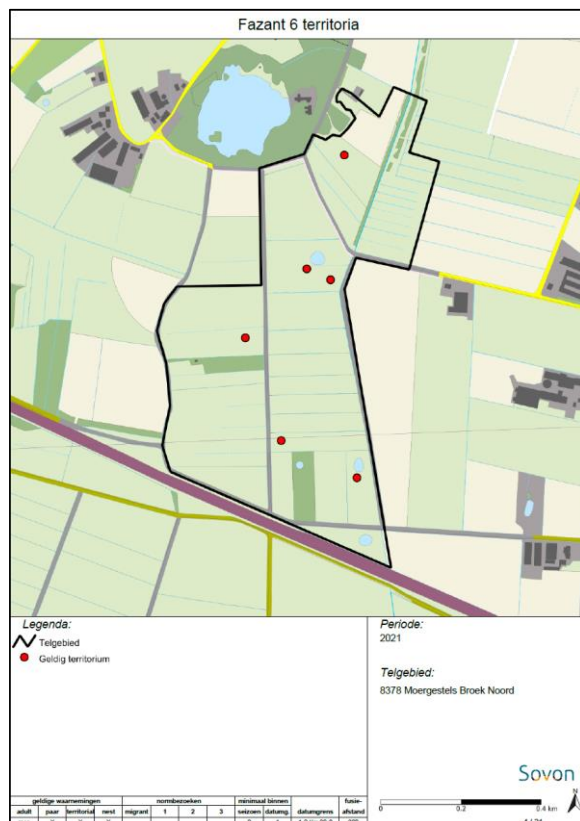

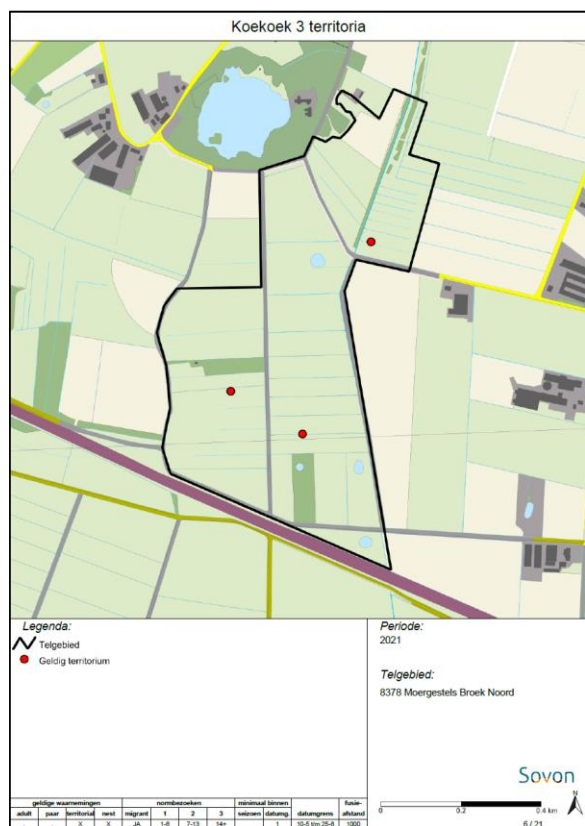

3.6 Deelgebied Moergestels Broek Noord

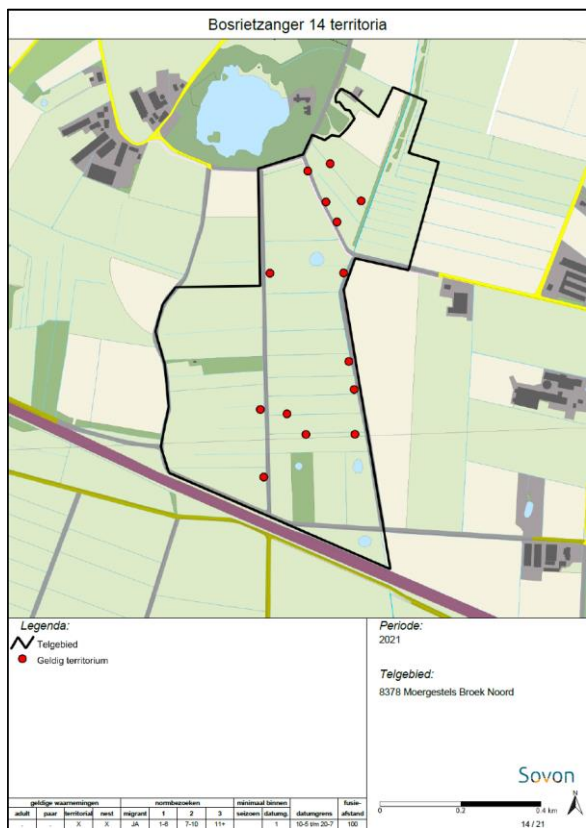

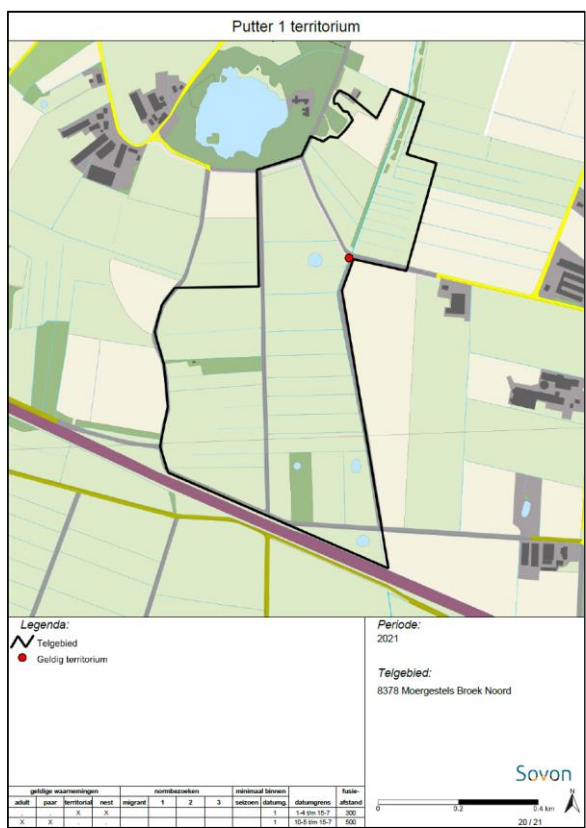
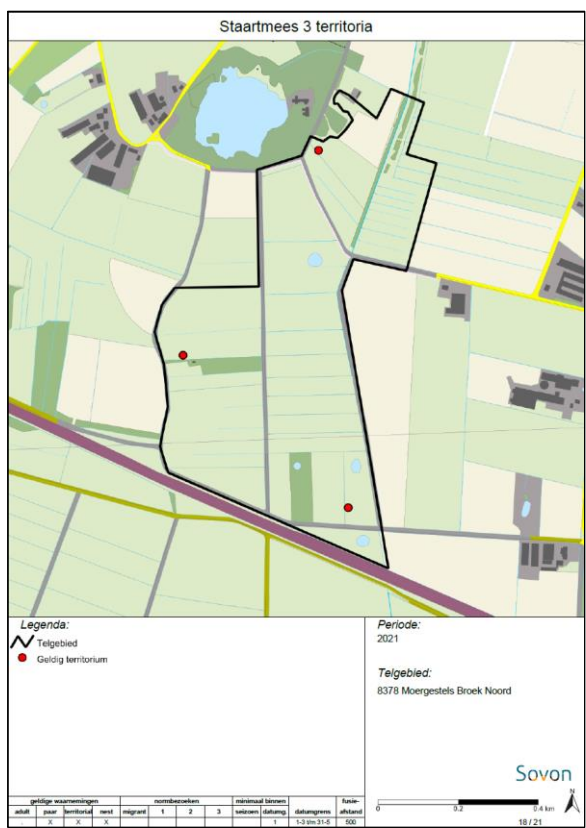
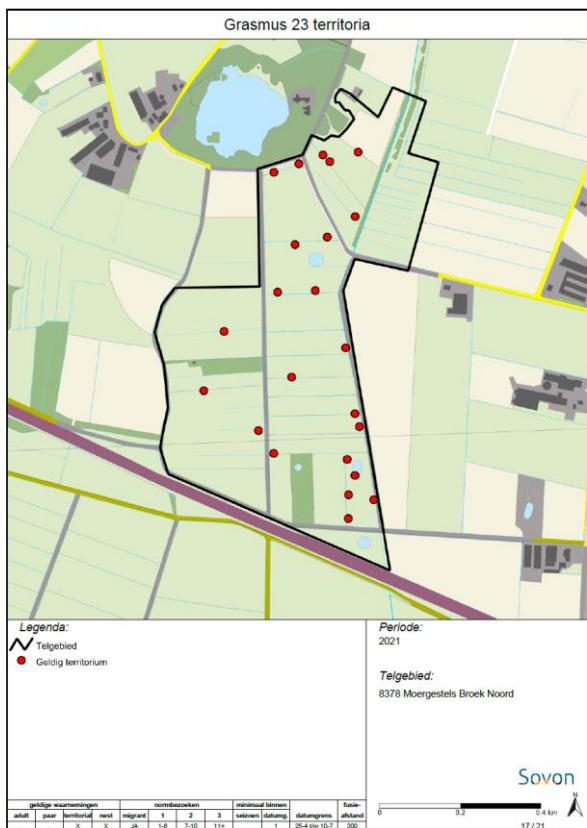

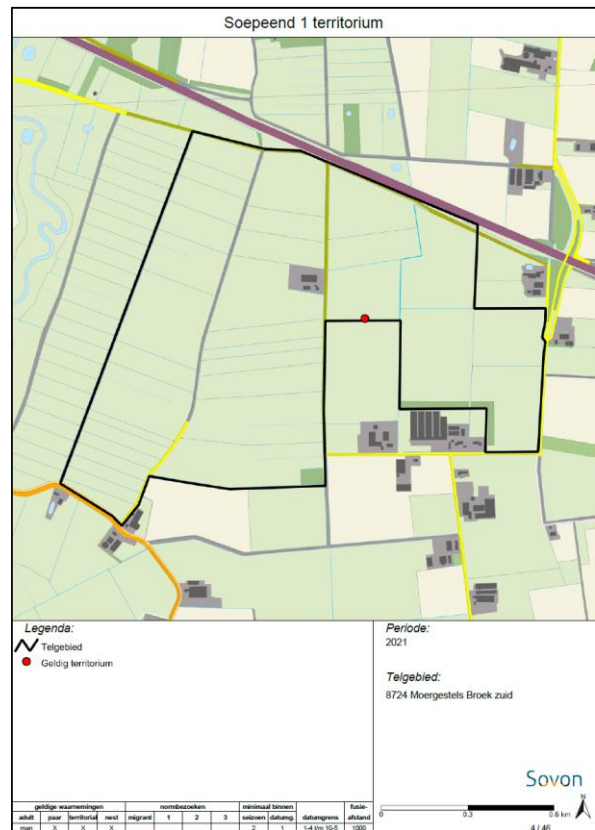
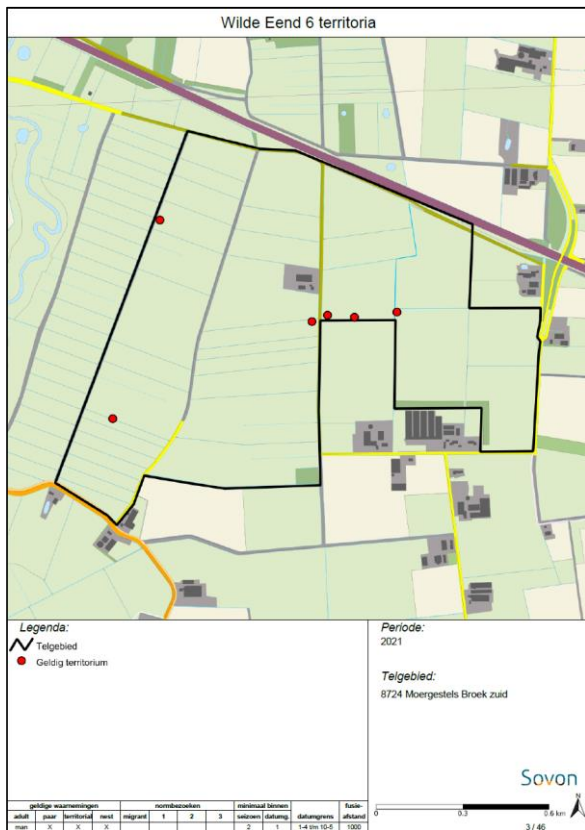
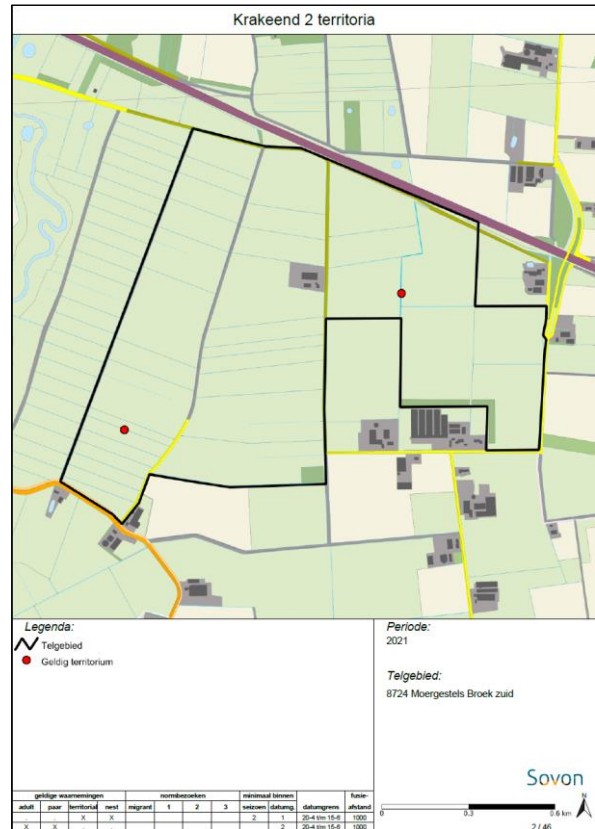
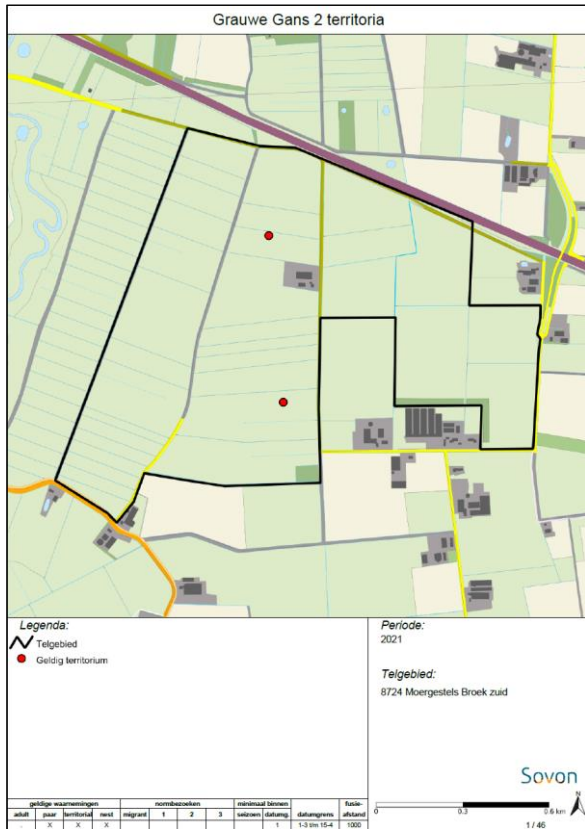

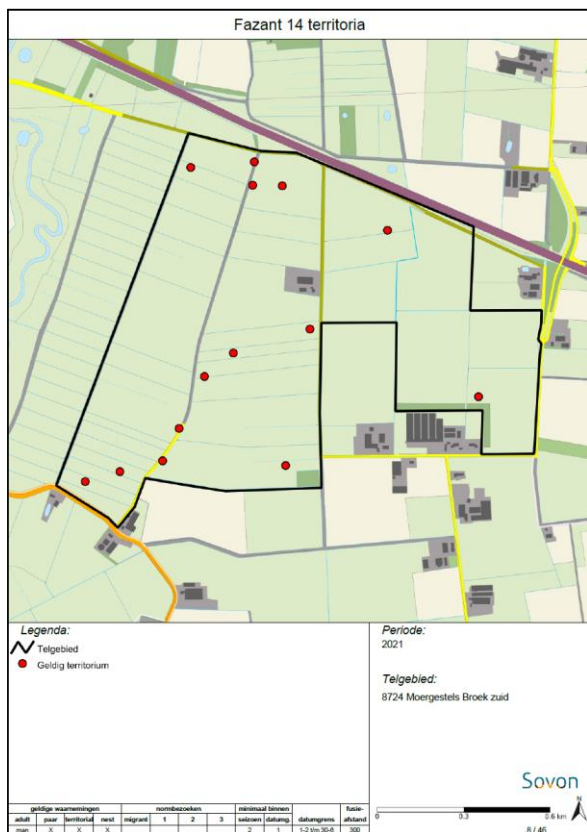
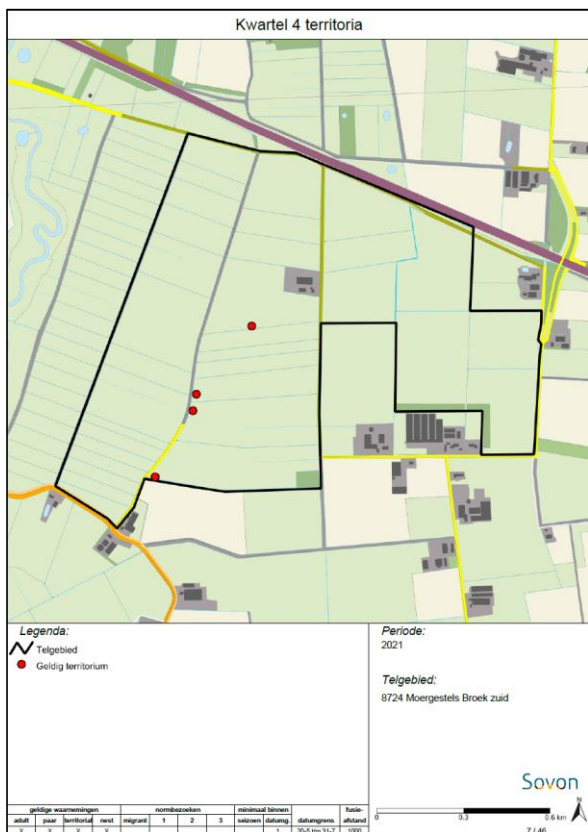
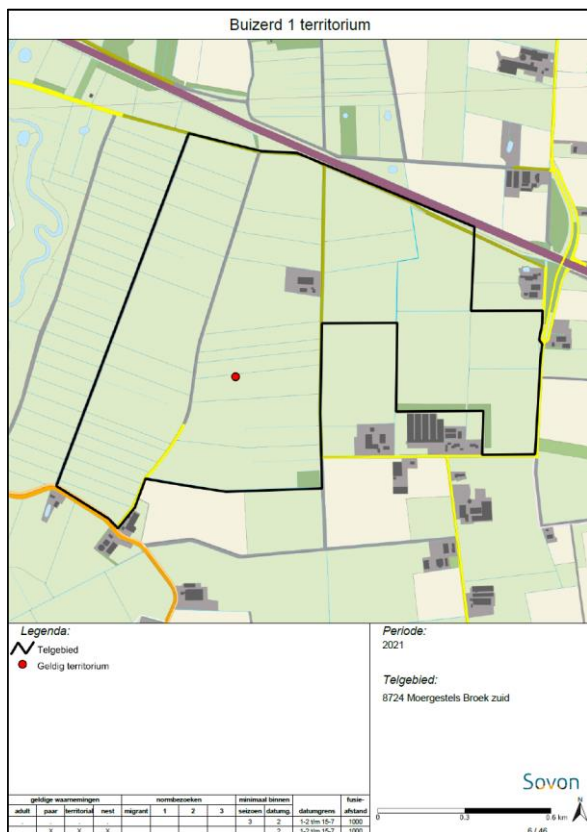
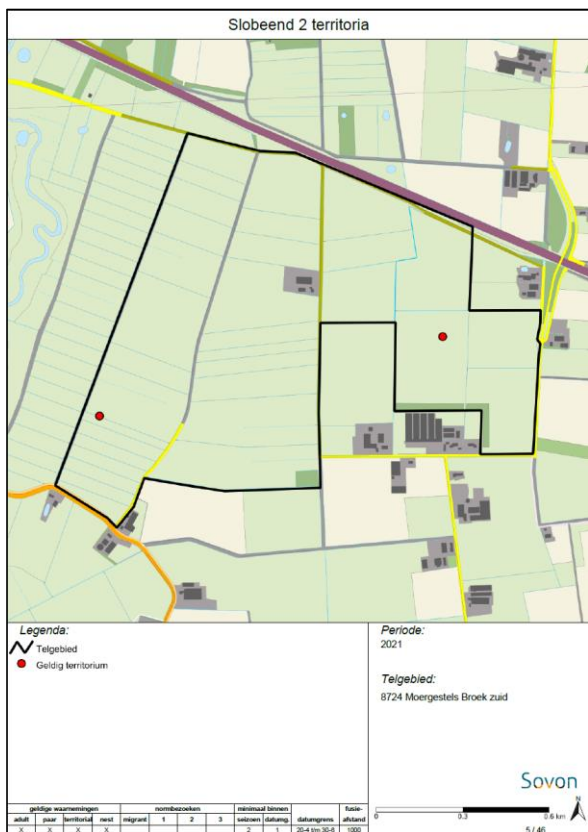

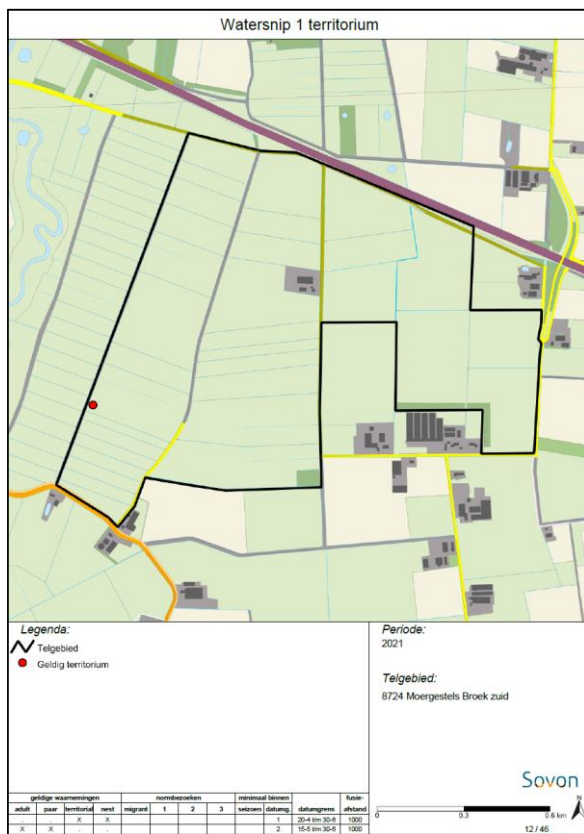
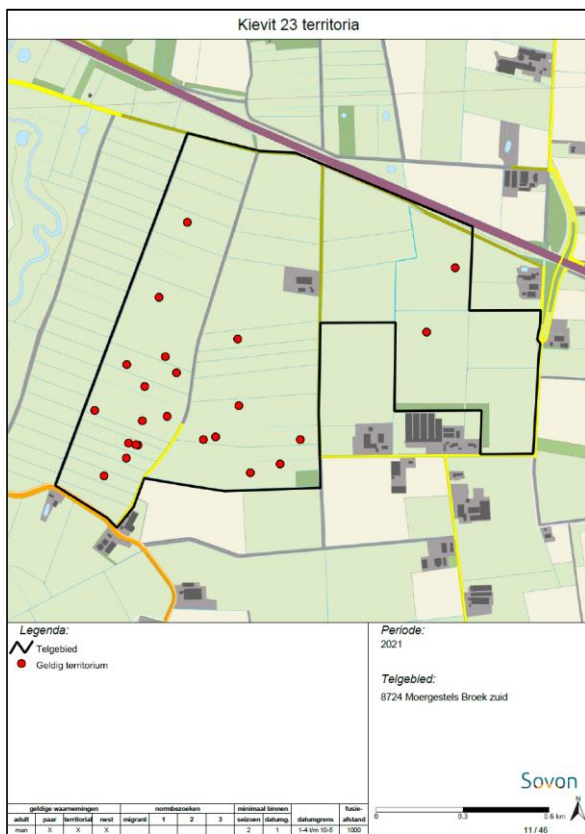
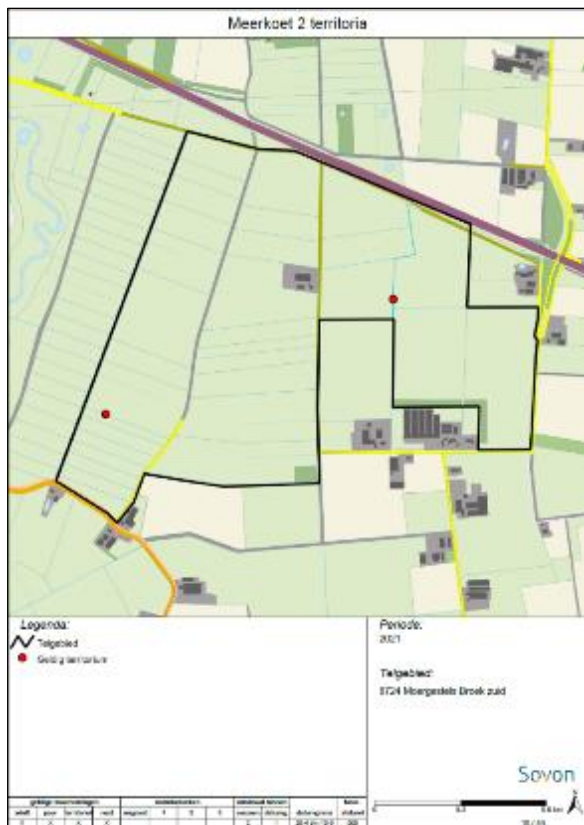
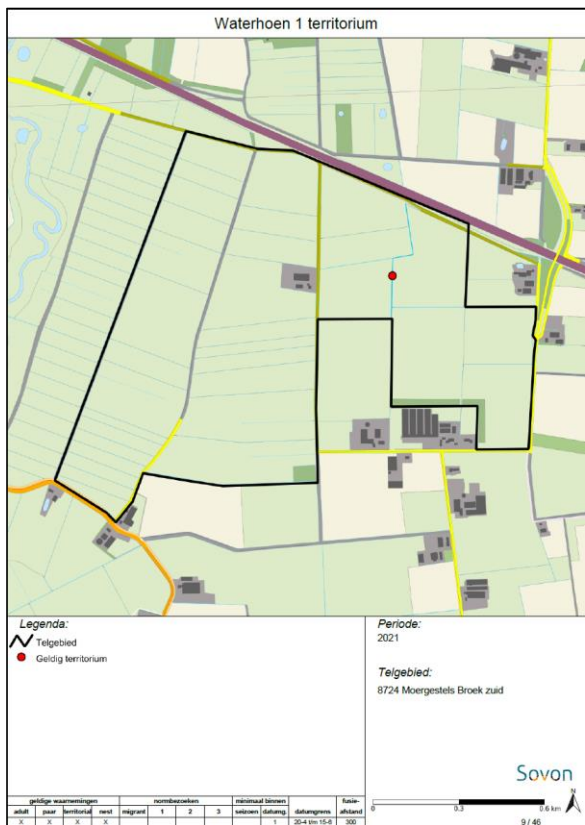

3.7 Deelgebied Moergestels Broek Zuid

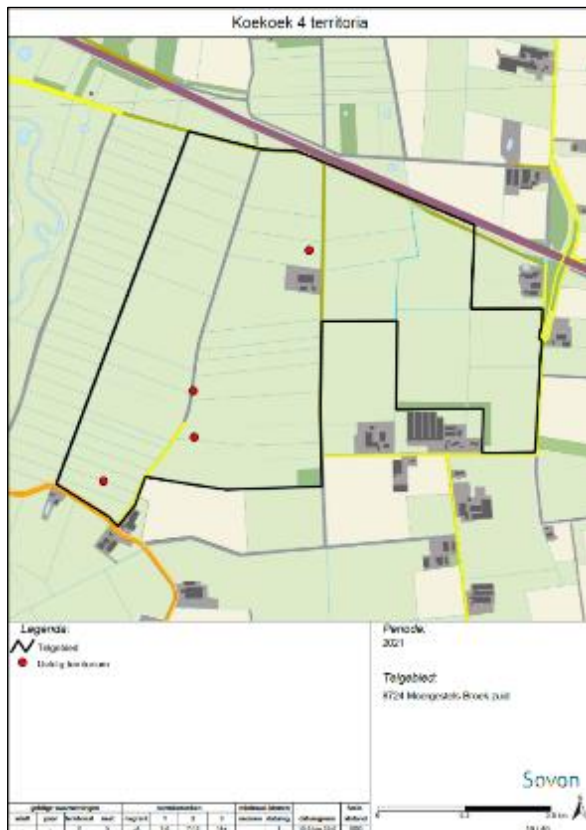
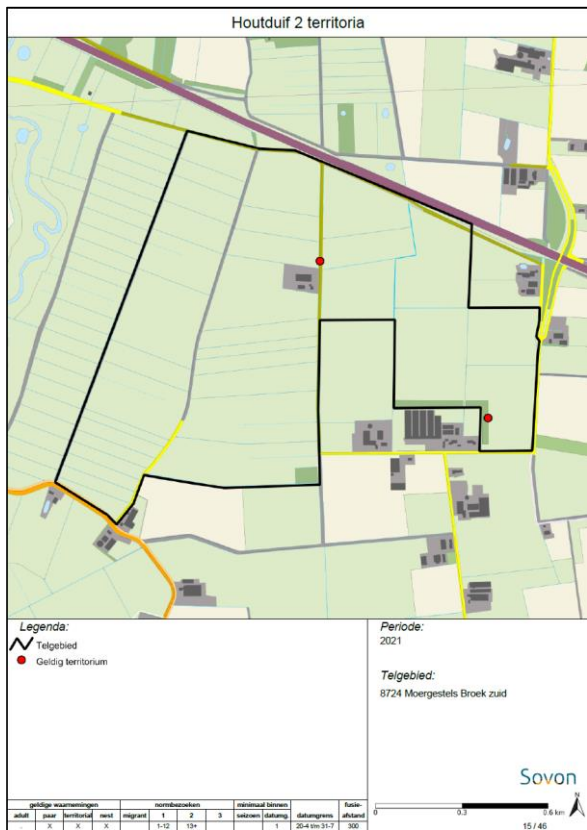
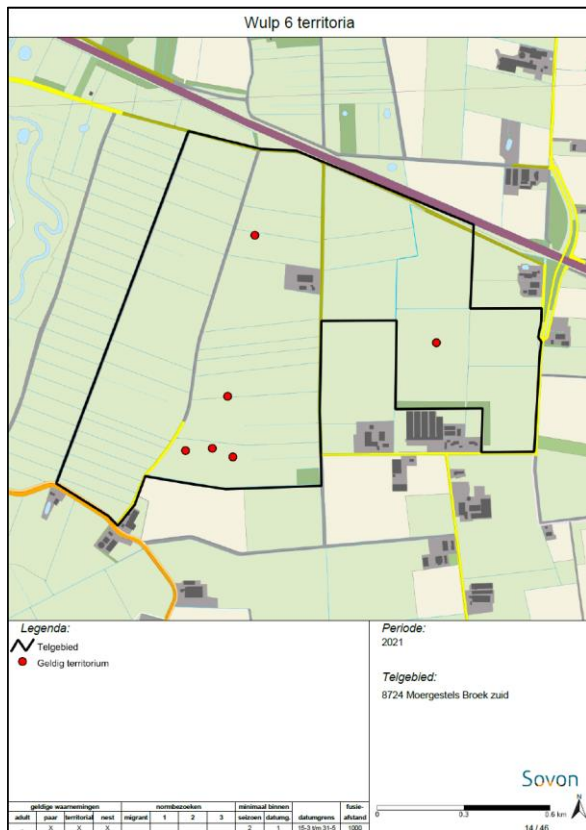
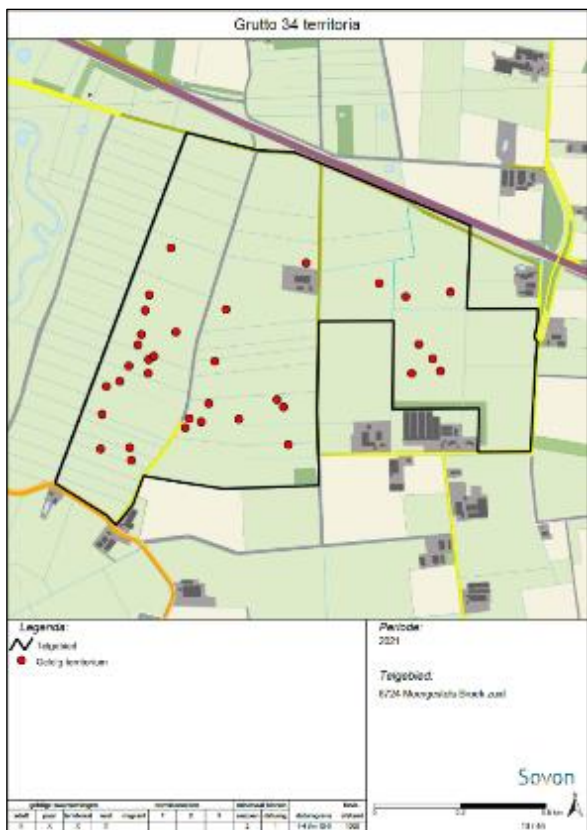

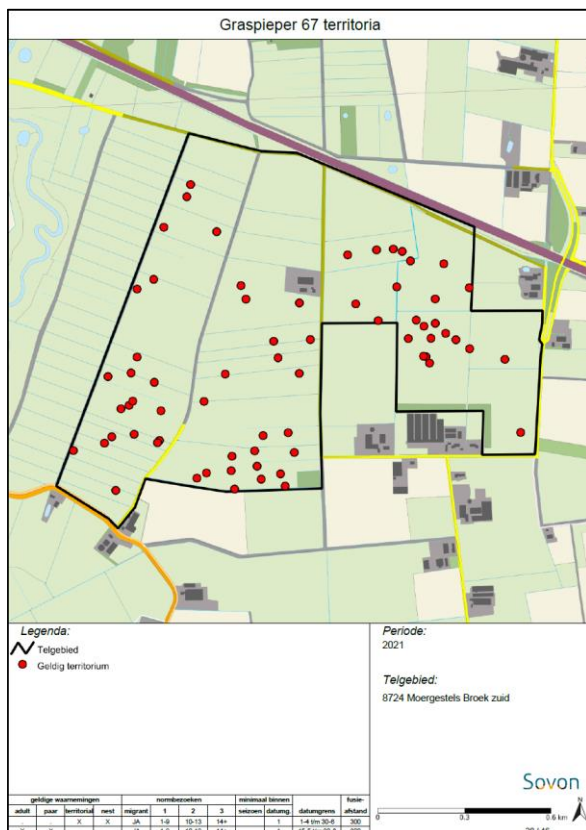
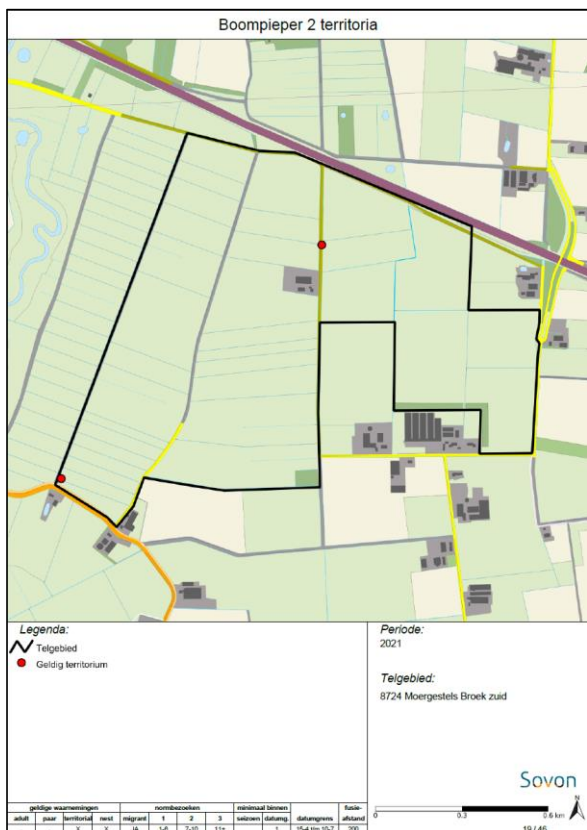
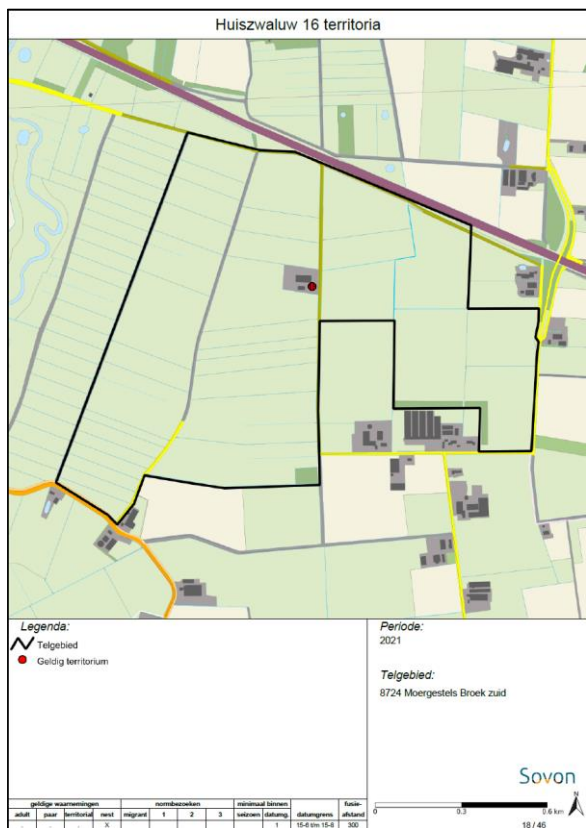
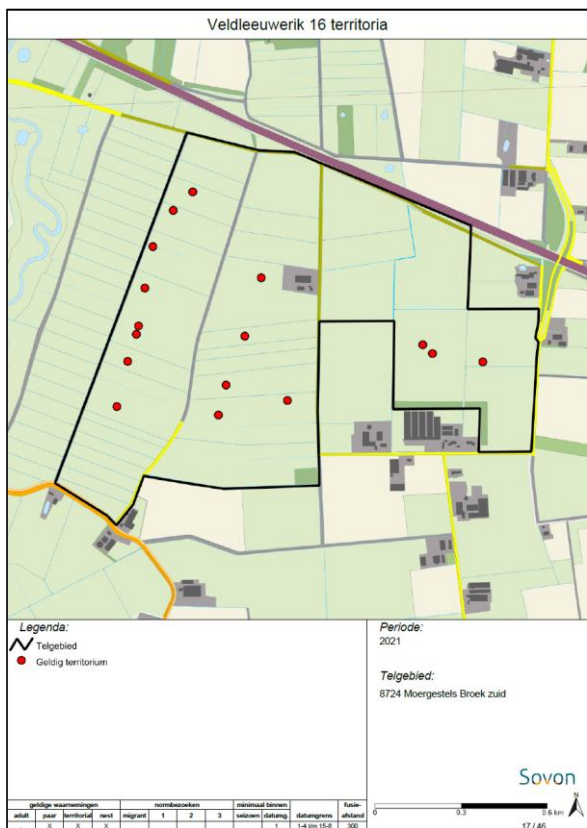

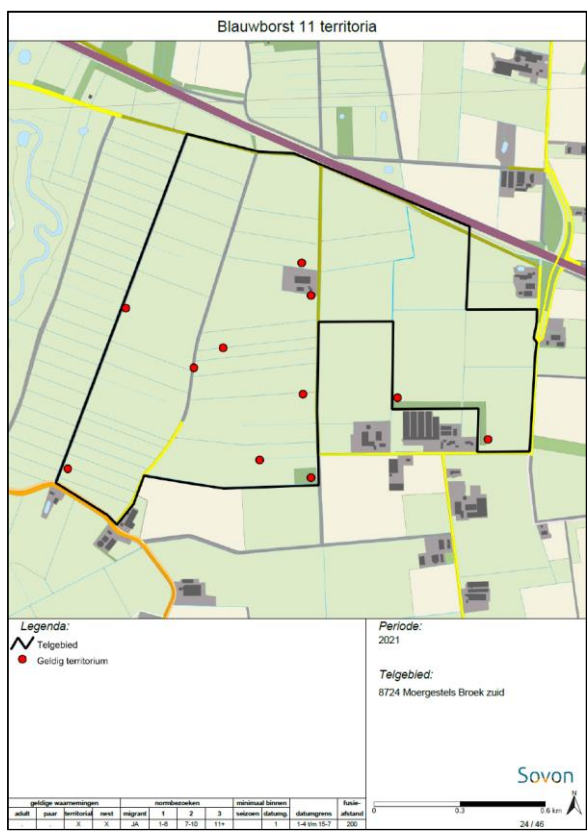
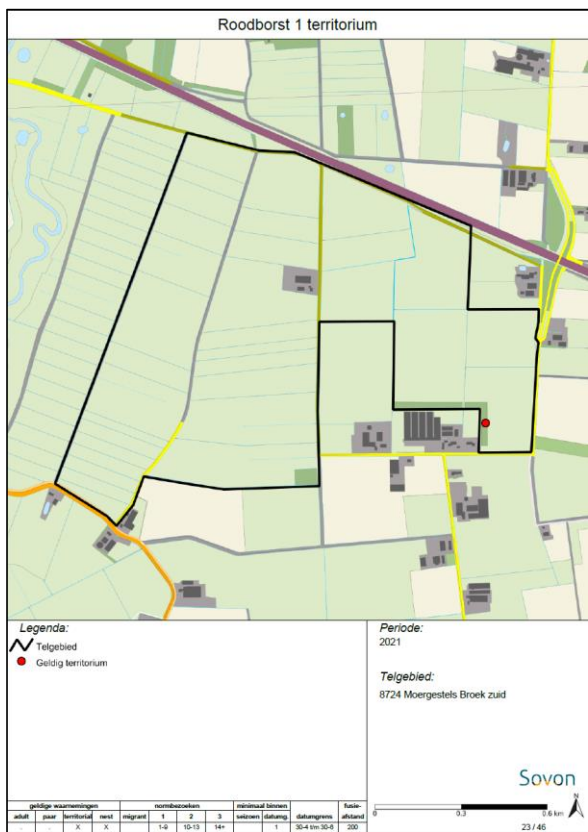
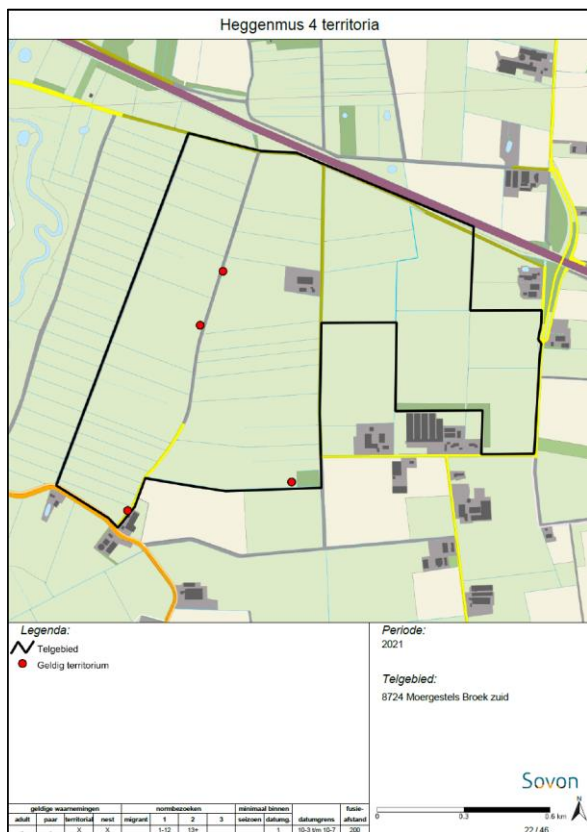
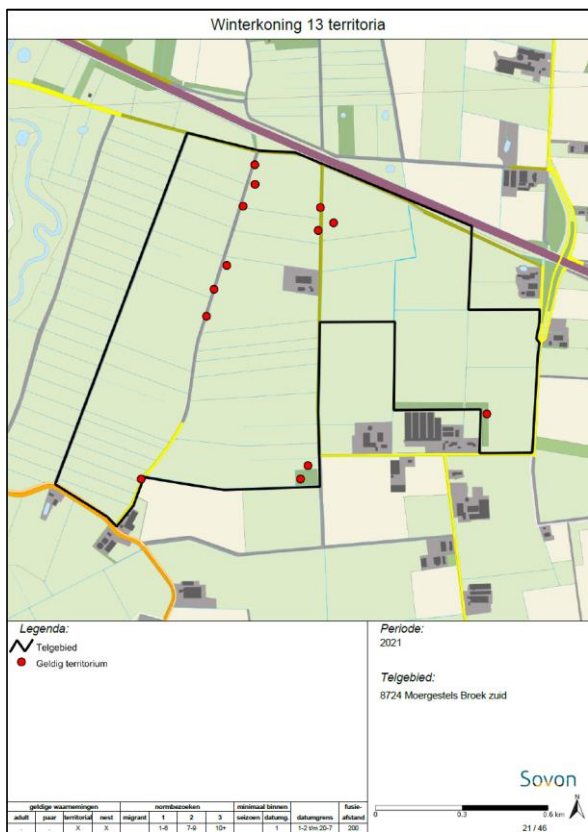

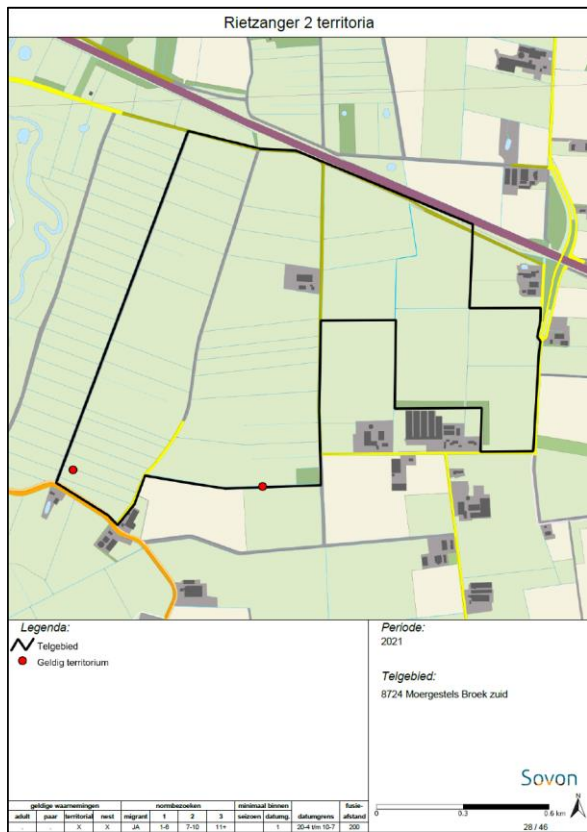
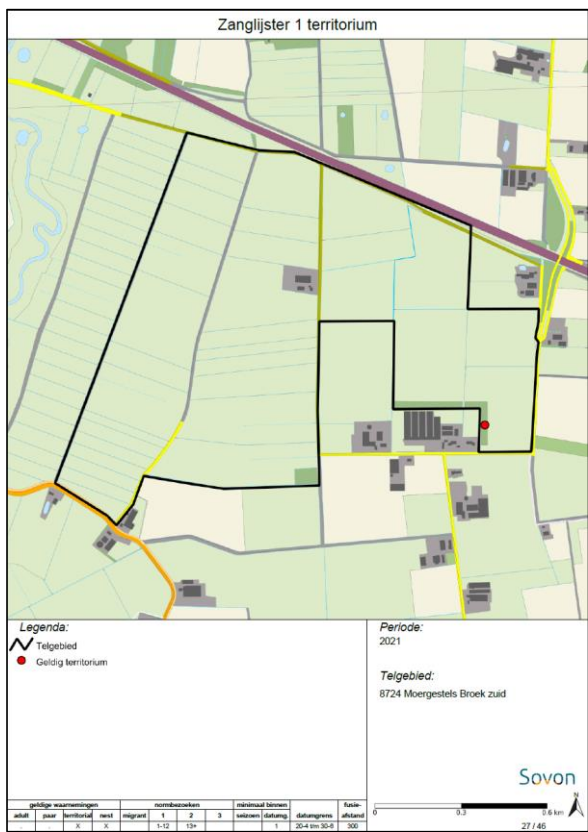
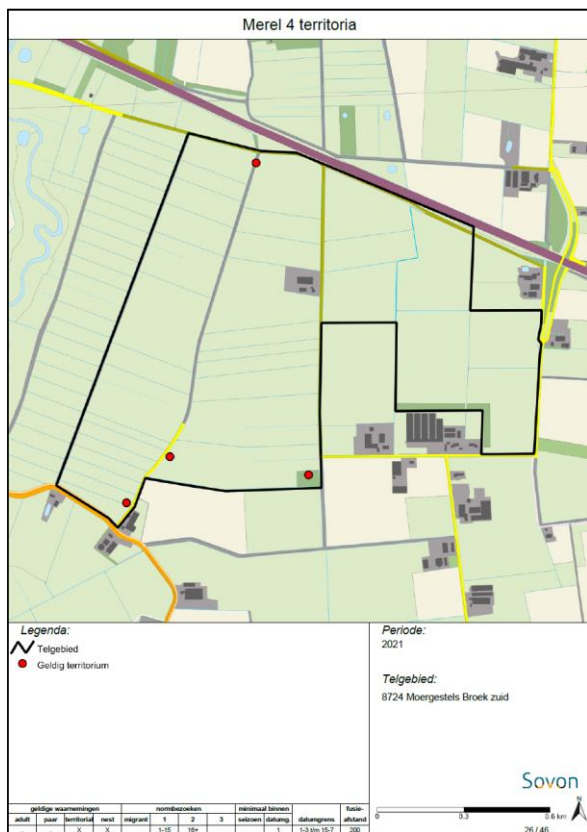
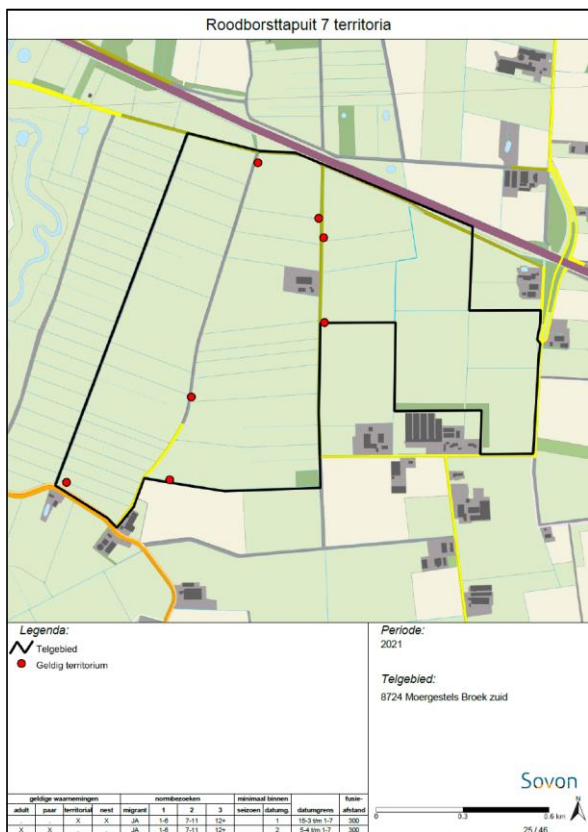

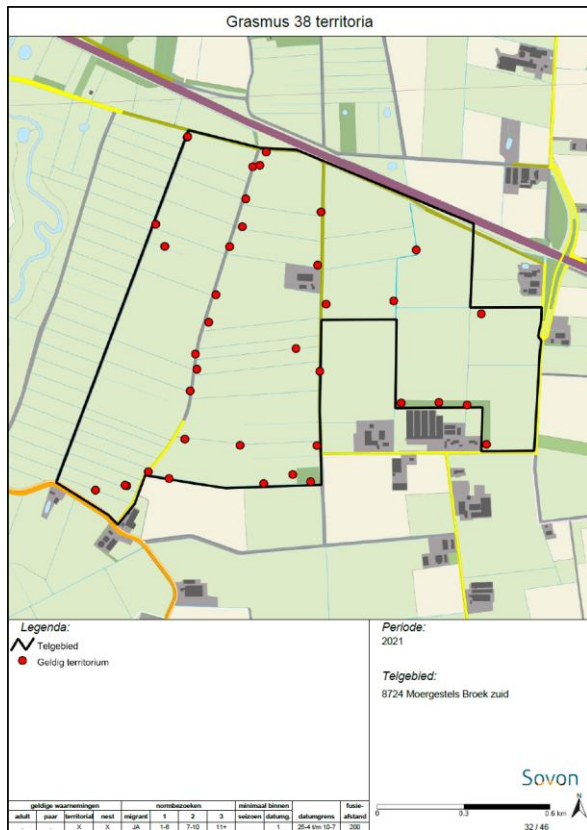
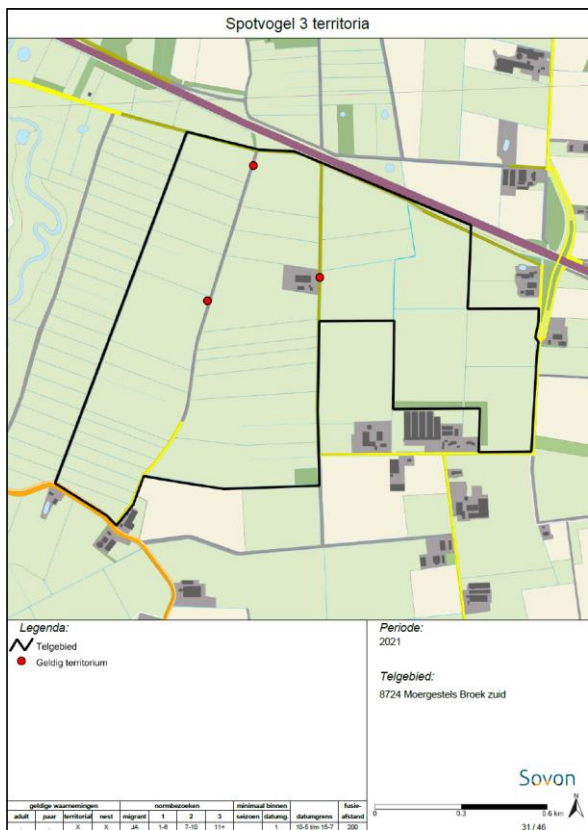
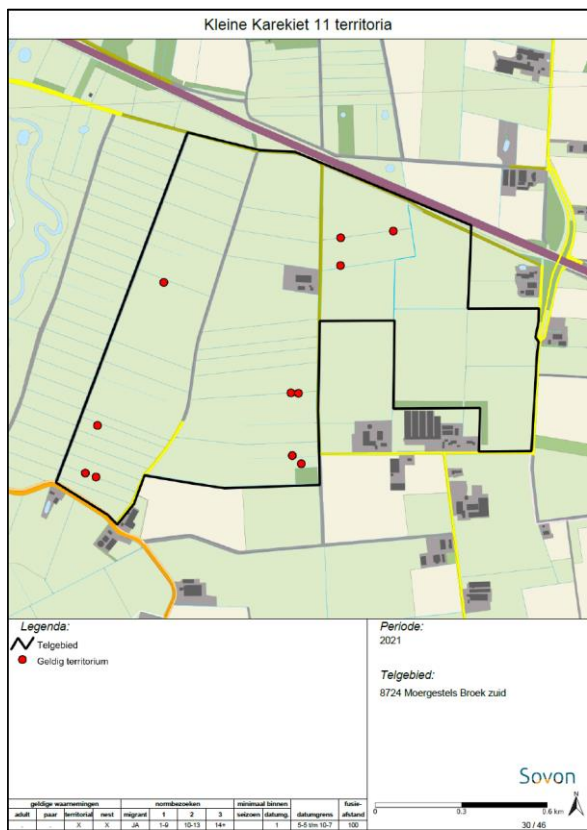
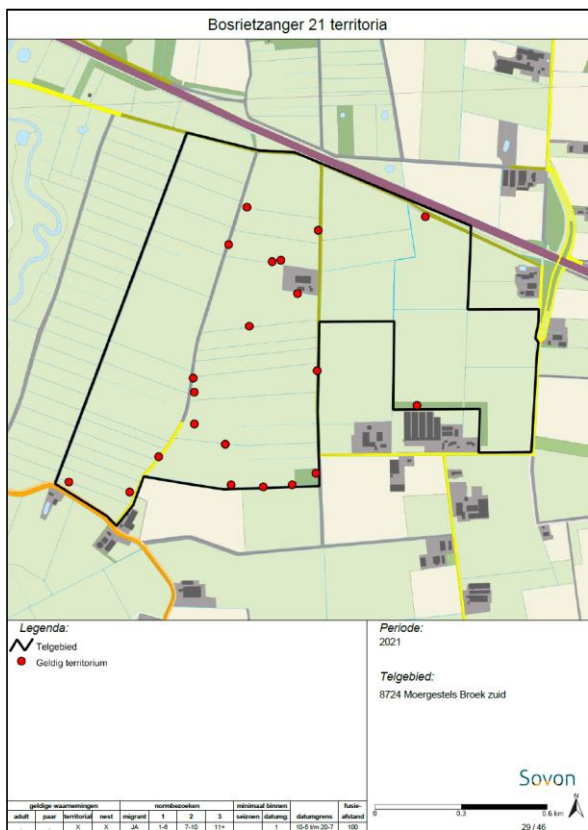

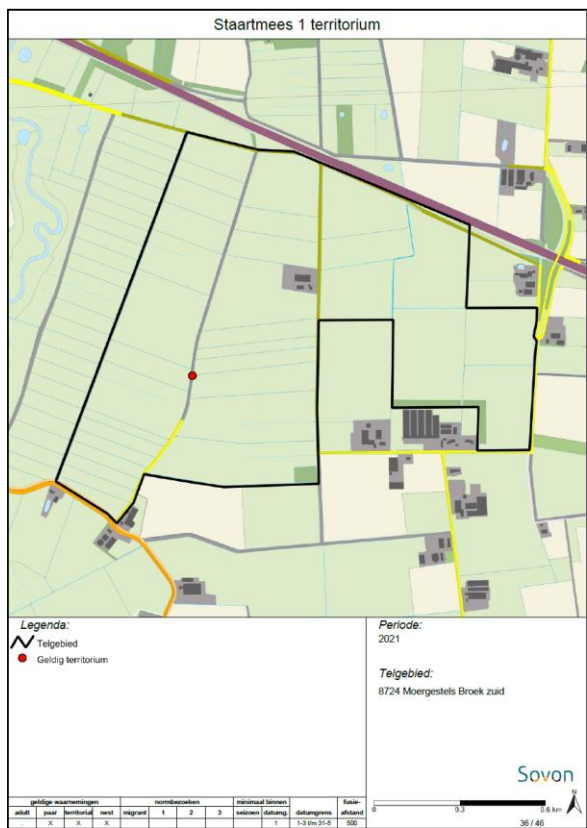
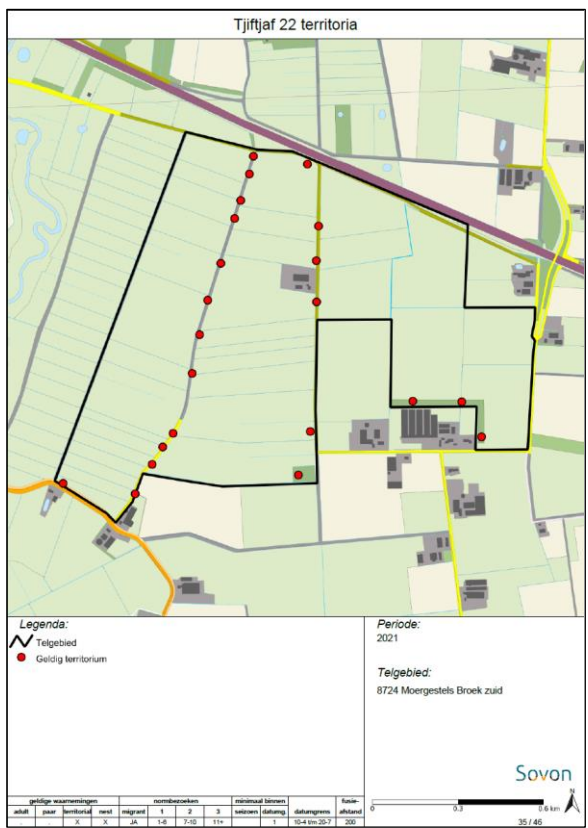
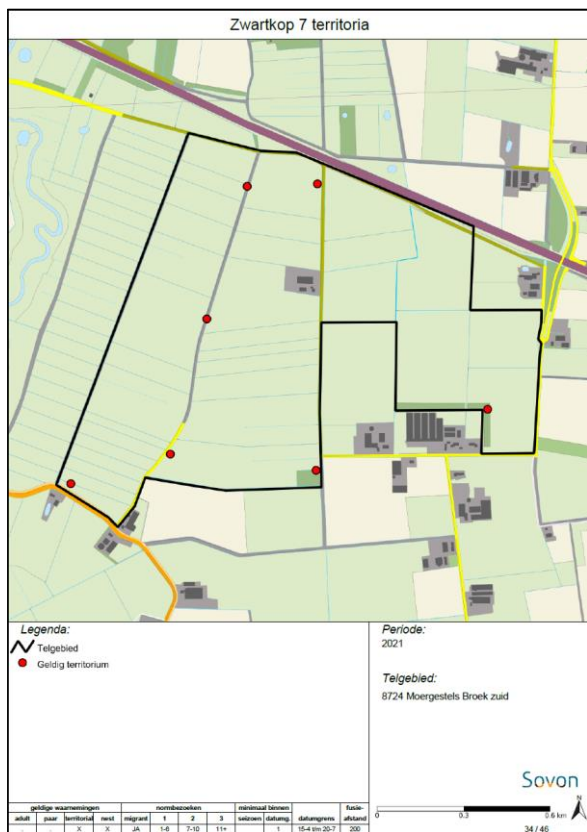
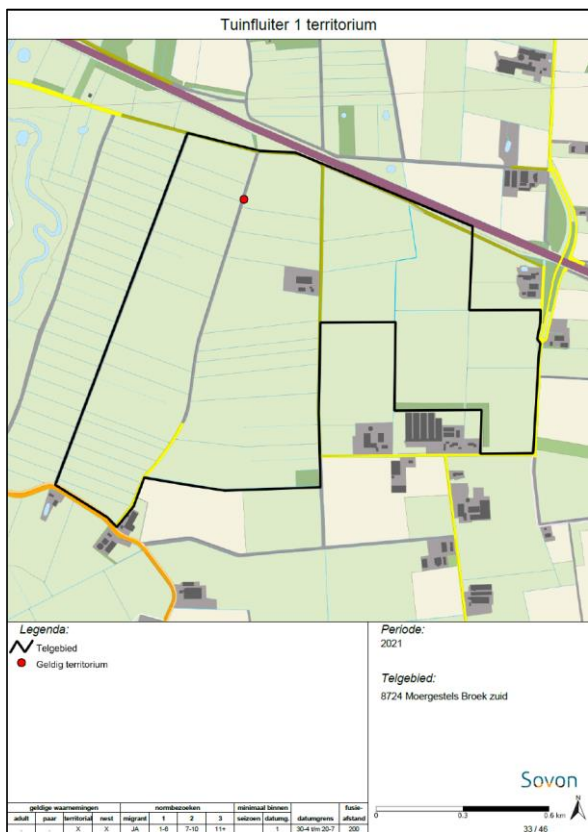

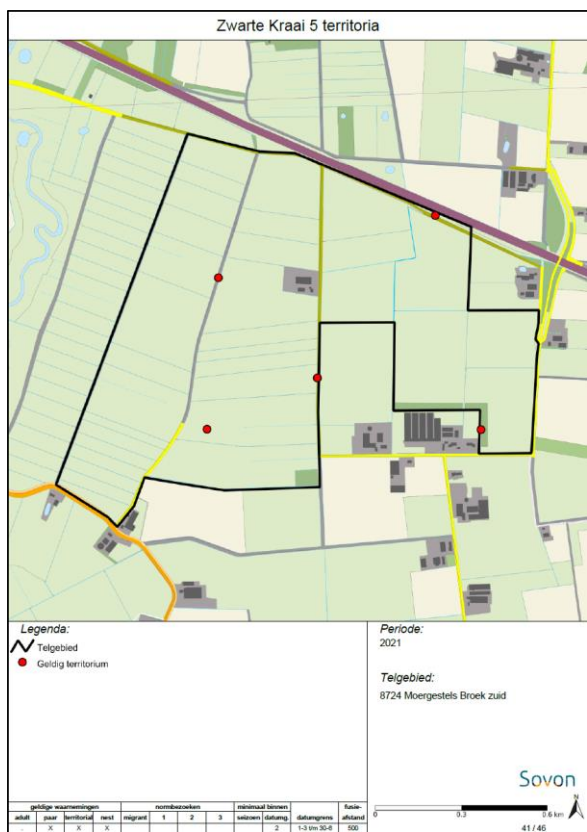
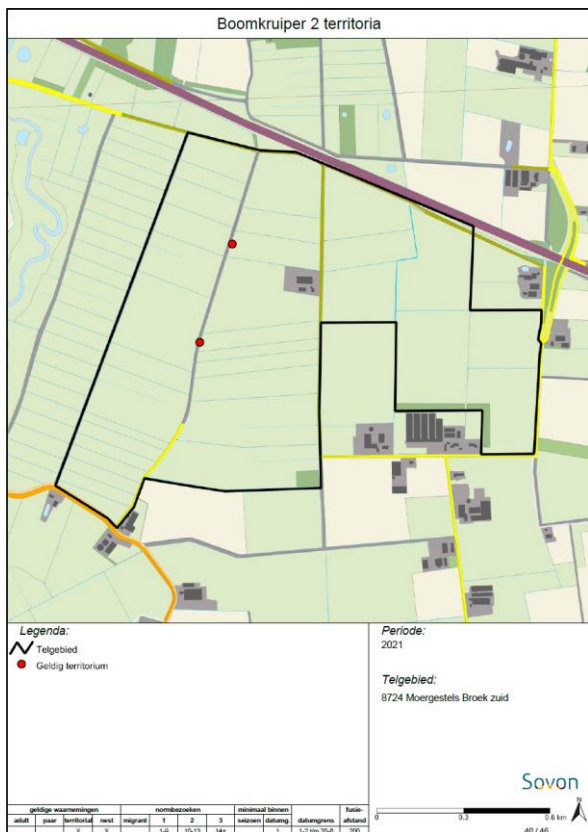
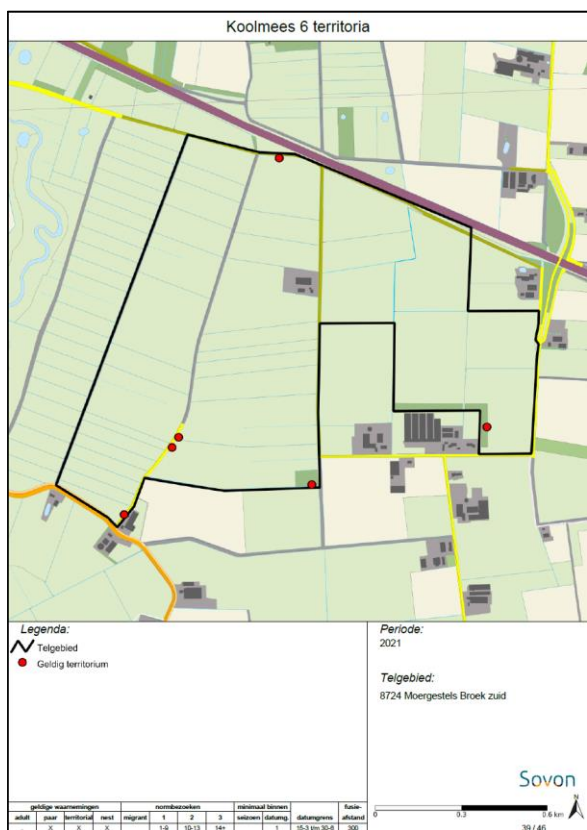
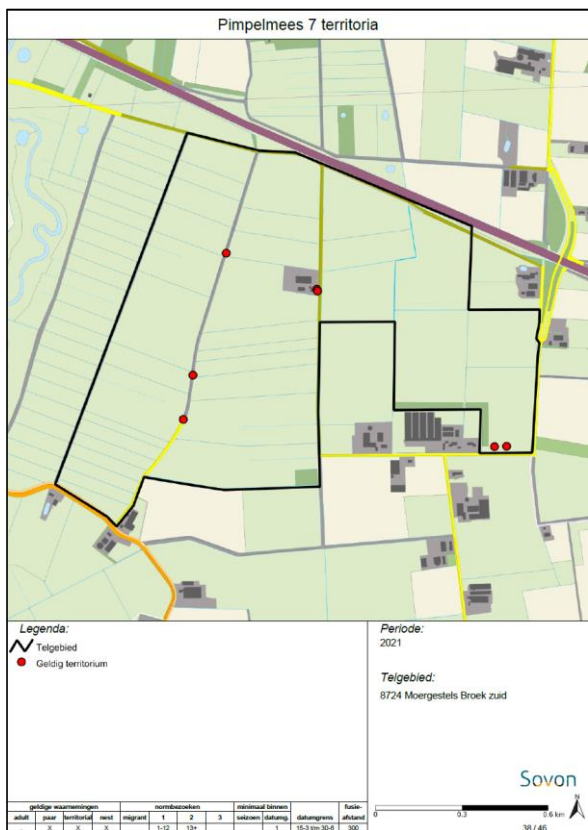

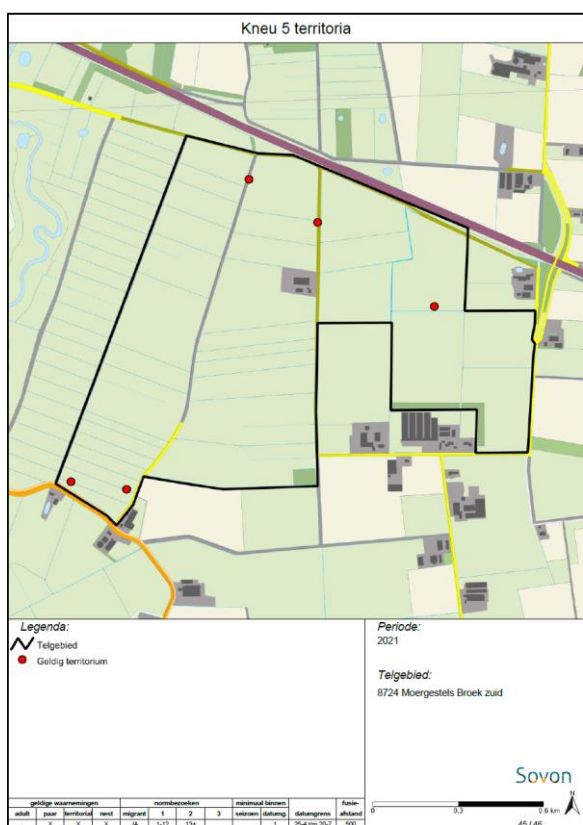
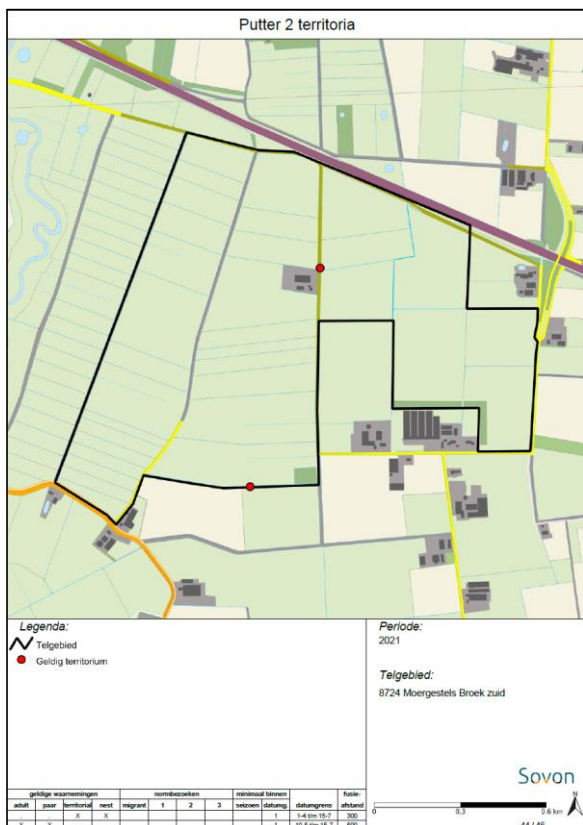
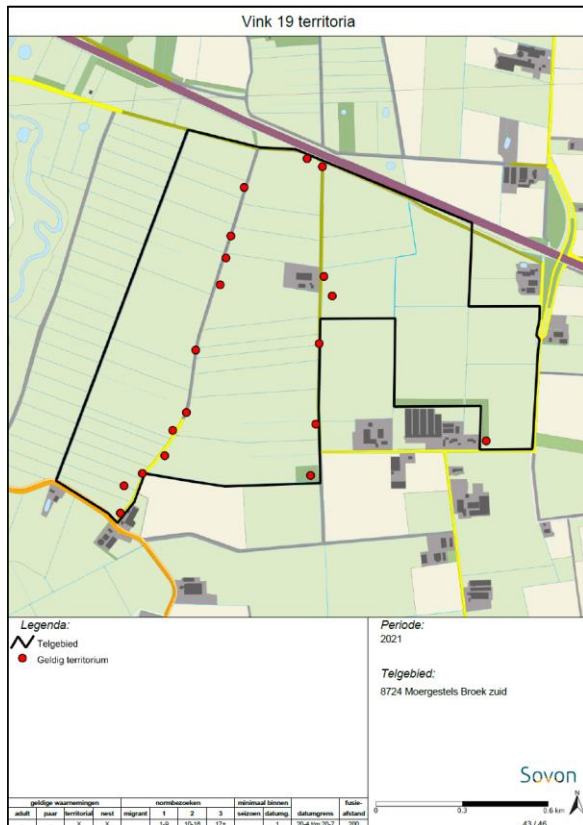
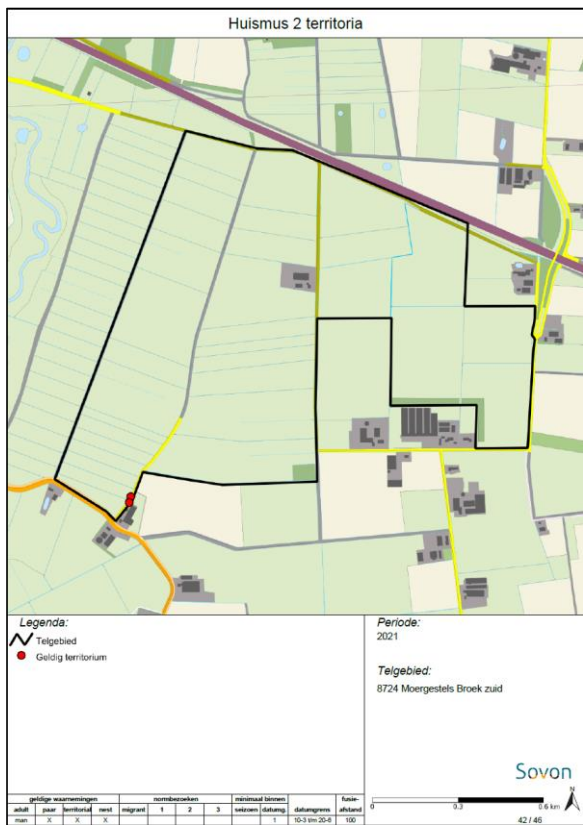

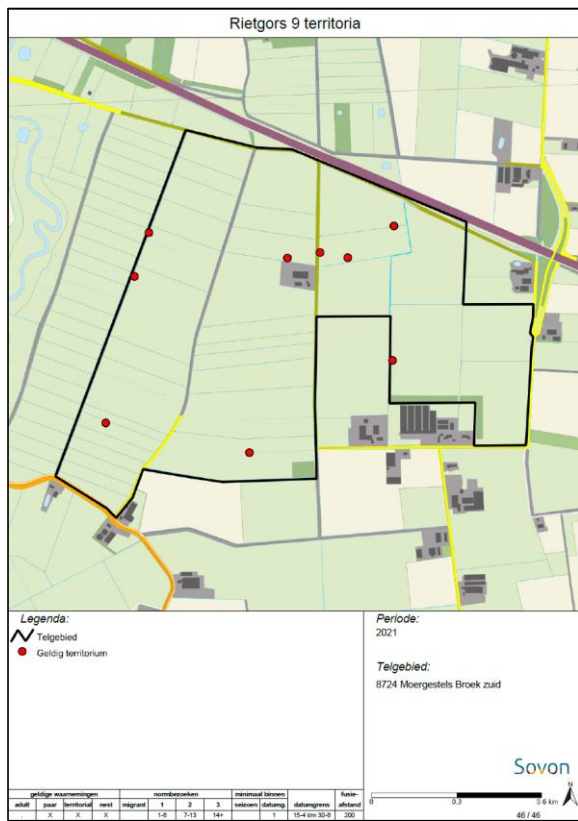

3.8 Deelgebied Diessens Broek

